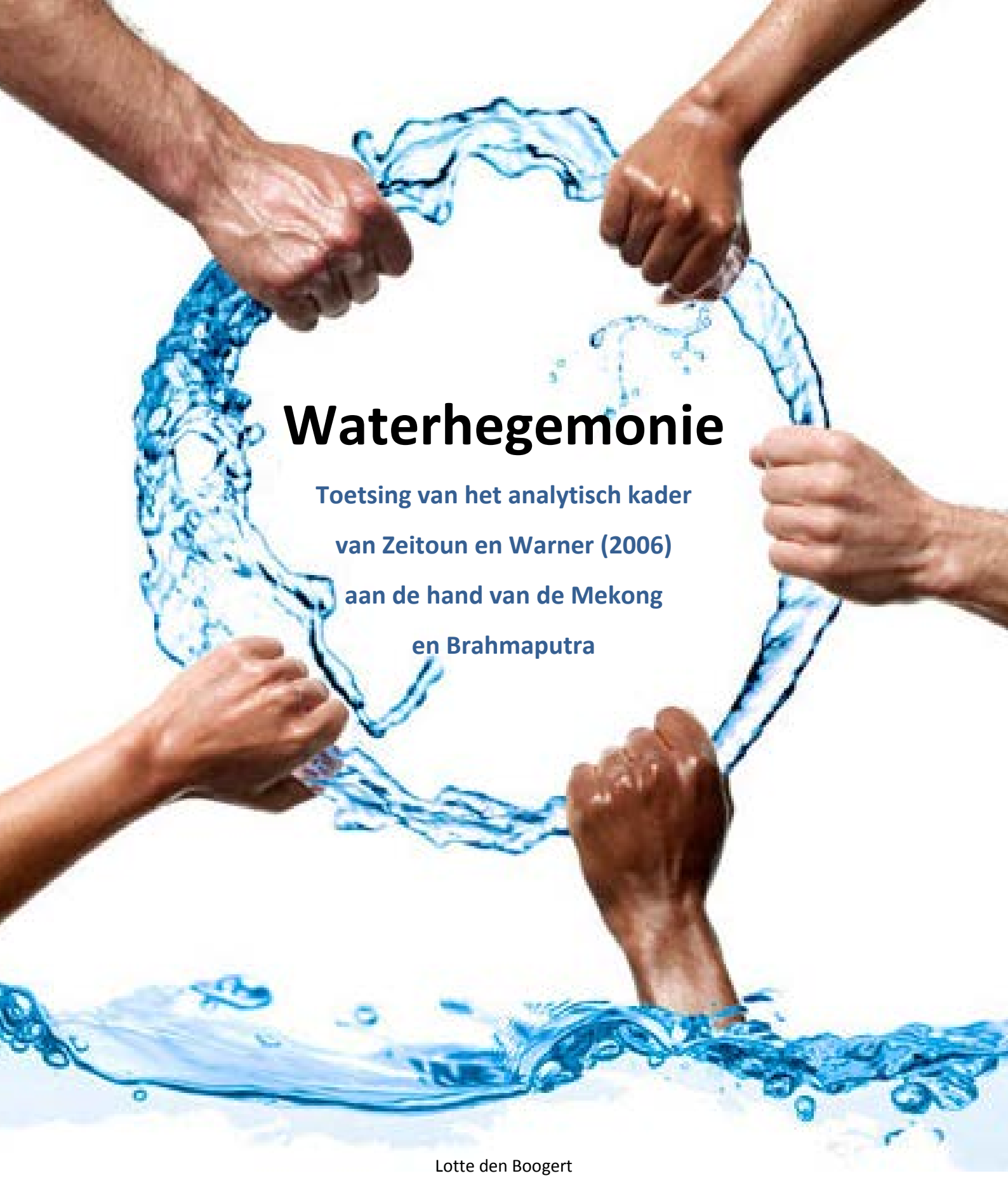

Waterhegemonie

Toetsing van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) aan de hand van de Mekong en Brahmaputra

Lotte den Boogert
Bachelorthesis GPM
Management faculteit
Radboud Universiteit
Juni 2013

Waterhegemonie

Toetsing van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006)

Lotte den Boogert
4054830
Bachelorthesis Sociale Geografie
Management faculteit
Radboud Universiteit
Juni 2013
Begeleider: Henk Donkers

Samenvatting

Waterschaarste neemt met een grote snelheid toe in de wereld. Wanneer water schaars is, wordt het belang tot de toegang van water voor iedereen groter. Doordat de waarde van zoetwater stijgt, kan water zo belangrijk worden dat staten bereid zijn om ervoor te vechten. Deze conflicten over water kunnen leiden tot veranderde waterrelaties in stroomgebieden. De relaties tussen oeverstaten kunnen dan worden beïnvloed door macht, waardoor machtsverhoudingen een grote rol gaan spelen in stroomgebieden. Deze machtsverhoudingen kunnen leiden tot hegemonie onder de afnemers van het- zelfde water. 'Hegemonie kan worden beschouwd als leiderschap gesteund door gezag/autoriteit. Wat in contrast staat met dominantie, wat leiderschap is gesteund door dwang (Zeitoun & Warner, 2006). Hegemonie in een stroomgebied wordt bepaald door de waterhegemoon. Deze waterhegemoon heeft de macht om gedrag af te dwingen bij de zwakkere staten in het stroomgebied. Om waterconflicten en machtsrelaties in een stroomgebied te begrijpen, of eventueel in de toekomst te voorkomen, moet er dus eerst inzicht worden verkregen in het fenomeen waterhegemonie.

In 2006 hebben Zeitoun en Warner een analytisch kader ontwikkeld, waarmee inzicht wordt verkregen in de waterhegemonie tussen oeverstaten in een internationaal stroomgebied. Dit kader is gebaseerd op het analyseren van de machtsrelaties binnen rivieren. Omdat dit analytisch kader en het begrip waterhegemonie in 2006 zijn geïntroduceerd, zijn ze nog relatief jong en nog maar weinig empirisch getoetst. Door dit analytisch kader van Zeitoun en Warner empirisch te toetsen, wordt een bijdrage geleverd aan verbeteringen en verdere ontwikkelingen van het kader. De doelstelling van dit onderzoek is dan ook door middel van het empirisch toetsen van het analytisch kader aanbevelingen te kunnen doen om zo het analytisch kader verder te ontwikkelen. Om dit te bereiken is de centrale vraagstelling van dit onderzoek: *In hoeverre is het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 een krachtig en geschikt instrument om internationale waterconflicten te analyseren?*

Het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) gaat in eerste instantie uit van verschillende gradaties in een conflict, met als doel om een waterconflict verder te kunnen differentiëren dan alleen oorlog of vrede. Vervolgens beschrijven de auteurs macht van drie verschillende ordes, als een waterhegemoon op alle drie de macht ordes de overmacht heeft, dan zal hij het voor het zeggen hebben. In het analytisch kader gebruiken Zeitoun en Warner de piramide van geconsolideerde controle om de waterhegemonie in een stroomgebied te analyseren, deze piramide is tevens ook gebruikt als het conceptueel model van dit onderzoek. Deze piramide geeft aan dat een waterhegemoon, die streeft naar geconsolideerde controle, verschillende strategieën, tactieken en machtsmiddelen gebruikt om deze controle te bereiken. Wanneer geconsolideerde controle bereikt is, zal de waterhegemoon het voor het zeggen hebben in het hele stroomgebied. In het stroomgebied kan er ook sprake zijn van counterhegemonie, de andere oeverstaten schoppen dan tegen de macht van de waterhegemoon, in de hoop dat er iets verandert.

De empirische toetsing van het analytisch kader is gebaseerd op twee casestudies. De eerste casus is het stroomgebied van de Mekong en de tweede casus is het stroomgebied van de Brahmaputra. Beide rivieren liggen in Azië en ontspringen in China. De stroomgebieden zijn empirisch getoetst door middel van literatuuronderzoek met aanvullende informatie verkregen uit diverse diepte interviews. Aan het einde is er sprake van een vergelijkende analyse tussen beide stroomgebieden.

In het stroomgebied van de Mekong is China, de bovenstroomse oeverstaat, de waterhegemoon. China streeft naar geconsolideerde controle in het stroomgebied. Om dit te bereiken gebruikt de waterhegemoon de 'resource capture' en de 'containment' strategie. Er lijkt sprake te zijn van een verschuiving van een voorheen heel unilateraal handelend China, naar een meer bi- en multilateraal handelend China. Er vinden steeds meer dialogen, samenwerkingsverbanden en investeringen plaats tussen de waterhegemoon en de andere oeverstaten. Een voorbeeld van een dialoog is het feit dat China dialoog partner is van de Mekong River Commission. Deze eerder genoemde strategieën uitten zich in tactieken, China gebruikt naleving door middel van dwang, - (financiële) prikkels en enigszins - normatieve overeenkomst. Er is in zekere mate sprake van counterhegemonie, dit uit zich in de bezorgdheid die de landen in de benedenstroom laten merken aan China. Daarnaast krijgen de lager gelegen oeverstaten hulp van de Verenigde Staten. Er is niet echt sprake van counterhegemoniale strategieën, tactieken en machtsmiddelen.

In het stroomgebied van de Brahmaputra is China wederom de waterhegemoon die streeft naar geconsolideerde controle. De aanpak van China in de Brahmaputra komt enigszins overeen met de aanpak in de Mekong. Om in dit stroomgebied geconsolideerde controle te bereiken, gebruikt de waterhegemoon voornamelijk de 'resource capture' strategie en in mindere mate de 'containment' strategie. In dit stroomgebied handelt China meer unilateraal, toch is er een lichte verschuiving waar te nemen en begint China met bi- en multilateraal handelen. In dit stroomgebied is weinig tot geen sprake van dialogen, samenwerkingsverbanden en overeenkomsten. Wel is er in zekere mate sprake van investeringen in het stroomgebied en vindt op geringe schaal het uitwisselen van watergerelateerde informatie plaats. China gebruikt voornamelijk de tactiek naleving door middel van dwang, maar ook de tactiek naleving door middel van (financiële) prikkels. In het stroomgebied van de Brahmaputra is zeker sprake van counterhegemonie. India sluit met Bangladesh bilaterale samenwerkingsverbanden over de verdeling van water. India gebruikt de 'containment' strategie als counterhegemonie. Hierdoor groeit het vertrouwen bij Bangladesh in de counterhegemoon India , wat het vertrouwen in de waterhegemoon China doet dalen.

Door het toepassen van het analytisch kader over waterhegemonie op twee cases is gebleken dat het analytisch kader een systematische aanpak biedt voor het analyseren van waterhegemonie en daarmee een krachtig en geschikt instrument is voor het analyseren van internationale waterconflicten. Er zijn echter enkele zwakke plekken in het analytisch kader aan te wijzen, die verbetering en daarmee verdere ontwikkeling van het kader mogelijk maken.

Enkele aanbevelingen afkomstig uit dit onderzoek zijn het toevoegen van indicatoren en meer aandacht voor context en onstabiliteit van staten in het analytisch kader. In eerste instantie bevat het kader geen indicatoren waarmee geanalyseerd kan worden. Het toevoegen van indicatoren zal het kader sterker en betrouwbaarder maken. Daarnaast wordt er geen rekening gehouden met de historische context van een stroomgebied. Het aspect dat gebeurtenissen in het verleden invloed kunnen hebben op beslissingen van nu, is onderbelicht. Het toevoegen van 'path dependency' in het analytisch kader zou het probleem van de context oplossen. Tot slot neemt het kader aan dat staten in een stroomgebied altijd stabiel zijn, terwijl dit niet zo hoeft te zijn. Deze stabiliteit en onstabiliteit hebben beiden uitwerking op de waterrelaties tussen oeverstaten en moeten dus worden opgenomen in het analytisch kader.

Voorwoord

Voor u ligt een bachelorthesis waarin voor mijn gevoel de drie jaar van universitaire studie samenkomen. Na drie jaar studeren, waarin veel gevarieerde kennis is opgedaan, kan deze bachelorthesis beschouwd worden als het slotstuk van de bachelor Sociale Geografie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Door mijn interesse voor water en daarmee alle betrokken zaken in de wereld, heb ik specifiek gekozen voor een onderwerp dat hier op aan sloot. Hoewel ik altijd al geïnteresseerd was in waterconflicten, is mijn interesse hiervoor na dit onderzoek alleen nog maar gegroeid. Het werken met een dusdanig ingewikkeld analytisch kader is me niet altijd meegevallen. Gelukkig is dankzij het spreken en interviewen van beide op dit onderwerp gespecialiseerde auteurs een hoop duidelijk geworden. Door hun bereidwilligheid en de enthousiaste reacties van andere geïnterviewden is mijn interesse in dit onderwerp alleen maar gegroeid. Achteraf gezien kan ik stellen dat het schrijven van mijn bachelorthesis een plezierige en uitdagende opdracht is geweest. Het toewerken naar dit eindproduct heeft namelijk geleid tot meer ervaringen, kennis, contacten en inzichten. Het is voor mij een waardevolle afsluiting van drie succesvolle studiejaren, die mij het gevoel hebben gegeven dat ik klaar ben om volgend jaar te beginnen aan de Master Sociale Geografie.

In eerste instantie gaat mijn dank uit naar mijn begeleider Dhr. Donkers. Dankzij zijn adviezen, zijn aanwijzingen en zijn grote hoeveelheid kennis over internationale waterconflicten heb ik dit resultaat kunnen bereiken. Daarnaast wil ik ook Marjolein Kouwenhoven bedanken voor de fijne samenwerking tijdens het onderzoek. Ook naar de geinterviewde personen en contactpersonen die zowel face to face als via mail en skype zijn geraadpleegd gaat mijn dank uit. Hun informatie en inzichten hebben dit onderzoek tot een kwalitatief hoger niveau getild.

Lotte den Boogert

Nijmegen, juni 2013

Inhoudsopgave

1. Inleiding **1**

1.1. Projectkader 1

1.2. Relevantie 3

1.3. Doelstelling 4

1.4. Onderzoeksmodel 4

1.5. Vraagstelling 5

2. Theoretisch kader **7**

2.1. Intensiteit conflict 7

2.2. Waterhegemonie 8

2.2.1. Hegemonie 8

2.2.2. Analytisch kader van waterhegemonie 9

2.2.3. Macht 9

2.2.4. Controle 10

2.2.5. Strategieën 10

2.2.6. Tactieken 11

2.2.7. Strategische middelen 12

2.3. Counter hegemonie 12

2.4. Conceptueelmodel 13

3. Methode **15**

3.1. Onderzoeksstrategie 15

3.2. Onderzoeksmateriaal 16

3.2.1. Bureauonderzoek 16

3.2.2. Interviews 16

3.3. Selectie stroomgebieden 19

3.3.1. De Mekong 19

3.3.2. De Brahmaputra 20

4. Analyse verhoudingen oeverstaten van de Mekong **22**

4.1. Inleiding stroomgebied Mekong 22

4.1.1. Geografische karakteristieken 22

4.1.2. Sociale karakteristieken 25

4.1.3. Historische karakteristieken 26

4.2. Waterhegemonie in de Mekong 31

4.3. Macht en controle 32

4.3.1. Resource capture strategie 33
4.3.2. Containment strategie 34
4.3.3. Integration strategie 35
4.3.4. Machtsmiddelen 36
4.4. Counterhegemonie 36
4.5. Conclusie Mekong 37

5. Analyse verhoudingen oeverstaten van de Brahmaputra 40
5.1. Inleiding stroomgebied Brahmaputra 40
5.1.1. Geografische karakteristieken 40
5.1.2. Sociale karakteristieken 43
5.1.3. Historische karakteristieken 44
5.2. Waterhegemonie 46
5.3. Macht en controle 47
5.3.1. Resource capture strategie 48
5.3.2. Containment strategie 49
5.3.3. Integration strategie 50
5.3.4. Machtsmiddelen 51
5.4. Counterhegemonie 51
5.5. Conclusie Brahmaputra 52

6. Vergelijkende analyse Mekong en Brahmaputra 55
6.1. Overeenkomsten 56
6.2. Verschillen 57

7. Conclusie 59
7.1. Aanbevelingen 60

8. Slotbeschouwing 61
8.1. Eigen bevindingen 61
8.2. Wetenschappelijke discussie 62

9. Reflectie 63

Literatuur 64

1.Inleiding

1.1. Projectkader

'Where there is no water, there is no life. A healthy human being can live for a month without food, but will die in less than a week without fresh water. We live by the grace of water'
(Parfit, 1993).

Water is één van de meest voorkomende en meest bijzondere stoffen op aarde. Water is een onmisbare hulpbron voor mens, plant en dier. Organismen bestaan zelf grotendeels uit water, waardoor water misschien wel de belangrijkste hulpbron is (Donkers, 2008). Kortom zonder water zou er geen leven mogelijk zijn op aarde (Postel & Wolf, 2001). Zeventig procent van het aardoppervlak is bedekt met water (Donkers, 2008). Ondanks deze grote hoeveelheid water op aarde is er in delen van de wereld sprake van een te kort aan water (Postel & Wolf, 2001). Een verklaring hiervoor is het feit dat van de totale hoeveelheid water maar een minimale hoeveelheid beschikbaar is voor de mens (1,4 miljard vierkante kilometer). Dit wordt veroorzaakt doordat het overgrote deel (97,5 procent) zout water is. Daarnaast bevindt een groot deel van het resterende zoete water zich in de ijskappen (69 procent) en in de grond (30 procent). Belangrijker is het duurzaam watergebruik op aarde. Bij duurzaam watergebruik wordt gekeken naar de hernieuwbare watervoorraden. Er kan niet meer water onttrokken worden aan rivieren, meren en de grond dan de gemiddelde jaarlijkse aanvulling. De jaarlijke hoeveelheid neerslag, 119.000 kubieke kilometer, is de aanvulling van het water dat opnieuw beschikbaar komt door middel van de hydrologische kringloop (Donkers, 2008). De beperkte hoeveelheid water brengt verschillende gevolgen met zich mee.

Het kleine gedeelte zoetwater dat beschikbaar is, bevindt zich in een bijzonder systeem op aarde: de hydrologische kringloop. Deze kringloop van zoetwater pompt het water eindeloos rond van en naar verschillende reservoirs, zoals oceanen, zeeën, meren, rivieren en ijskappen. Maar ook in de grond, in de atmosfeer en in planten. Al deze reservoirs staan in verbinding met elkaar (Donkers, 2008). De hoeveelheid zoetwater in de kringloop blijft tamelijk constant, toch zijn er enkele veranderingen waar te nemen in de hydrologische kringloop. Ten eerste verandert de zoetwater kringloop door het broeikaseffect. Dit zorgt voor meer verdamping van water, wat meer regen tot gevolg heeft. Ten tweede zorgt het menselijk ingrijpen voor het veranderen van het karakter van de hydrologische kringloop. Niet zo zeer de totale hoeveelheid van zoet water verandert, maar de tijd en plaats waar het zich bevindt wel (Donkers, 2008). Dit alles kan waterschaarste tot gevolg hebben.

Naast de kleine hoeveelheid zoetwater op de wereld en de veranderende hydrologische kringloop, kan een groeiende wereldbevolking en een veranderend patroon in watergebruik ook leiden tot waterschaarste. Doordat de wereldbevolking toeneemt, zullen mensen het met steeds minder water moeten doen. Er zal in de toekomst dus minder water beschikbaar zijn per persoon (Donkers, 2000). Daarnaast is het patroon in watergebruik tamelijk veranderd. In veel huishoudens, instellingen, landbouw en industrie wordt aanzienlijk meer water verbruikt dan voorheen (Gleick, 1993; Donkers, 2008).

De mens is van nature afhankelijk van water. En daarom speelt water een essentiële rol in het leven van de mens. Dit leidt er al snel toe dat problematiek met betrekking tot de toegankelijkheid van zoetwater als zeer belangrijk wordt geacht. De toegankelijkheid van water wordt bijvoorbeeld steeds

vaker gezien als zaak van nationale veiligheid (Gleick, 1993). Een groot toegankelijkheidsprobleem op de wereld is waterschaarste. '*Water is schaars op veel plaatsen en zal alleen nog maar schaarser worden in de toekomst*' (The Economist, 2010). In de toekomst zal de vraag naar zoetwater stijgen, terwijl de zoetwater hulpbronnen op de wereld constant blijven en niet onuitputtelijk zijn (Grimond, 2010). Dit leidt tot het steeds belangrijker worden van de hulpbron zoetwater (Donkers, 2008).

Deze zoetwater schaarste op de wereld kan leiden tot spanningen in de relaties tussen de gebruikers van water. Watergebruikers kunnen daardoor een conflicterende positie innemen (Zeitoun & Allan, 2008). Wanneer schaarste optreedt en daardoor de waarde van water verhoogd wordt, kan water zelfs zo belangrijk worden dat staten bereid zijn om te vechten om water. Wat kan leiden tot serieuze waterconflicten (Anisfeld, 2010). Deze waterconflicten kunnen de hoeveelheid benodigd zoet water per persoon in gevaar brengen, wat gevolgen kan hebben op het leven op aarde. Dit maakt dat kennis verkrijgen over internationale waterconflicten een belangrijk onderwerp is voor nu en de toekomst. Kortom, de toenemende zoetwaterschaarste en daarmee het toenemen van de kans op conflicten is een aanleiding voor het verbeteren van de kennis over internationale waterconflicten (Zeitoun & Warner, 2006).

Over het algemeen wordt onder conflict een onenigheid over ideeën, principes of soevereiniteit verstaan, waarbij de tegenpartij strijdt voor de overwinning (Zeitoun & Warner, 2006). In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat een conflict kan bestaan uit verschillende gradaties. Wat in principe betekent dat het feit dat de afwezigheid van oorlog niet inhoudt dat er geen sprake kan zijn van een conflict, of dat er sprake is van de aanwezigheid van vrede (Warner & Zeitoun, 2008). Specifiek wordt onder internationale waterconflicten verstaan: het ontstaan van conflicten tussen twee of meer oeverstaten die strijden om de watervoorraden van een internationale zoetwatervoorziening. De meeste internationale waterconflicten ontstaan vaak door een ongelijke verdeling van water, door de behoefte aan meer water of door de afhankelijkheid van water (McGregor, 2000). Met deze veranderingen in de behoefte aan water en de verdeling van water, veranderen ook de waterrelaties tussen staten en worden deze steeds complexer (Zeitoun & Allan, 2008).

De complexe waterrelaties kunnen worden beïnvloed door macht. Een machtige staat kan invloed uitoefenen op het waterverloop, waardoor water minder bereikbaar is voor andere minder machtige staten. Macht wordt door Dahl in 1965 gedefineert als: 'de capaciteit van A om B te laten doen, wat B anders nooit zou doen' (Zeitoun & Warner, 2006, p.442). Wanneer sprake is van machtsuitingen in het verloop van een rivier, kan het zo zijn dat er hegemonie ontstaat. '*Hegemonie kan worden beschouwd als leiderschap gesteund door gezag/autoriteit. Wat in contrast staat met dominantie, wat leiderschap is gesteund door dwang*' (Zeitoun & Warner, 2006, p. 438). '*The hegemon has a disproportionate power to coerce a weaker riparian'* (Zeitoun & Allan, 2008, p. 9). Wanneer er sprake is van hegemonie in een stroomgebied, wordt dit beschouwd als waterhegemonie. Een waterhegemoon is over het algemeen een oeverstaat die machtiger en invloedrijker is dan de andere oeverstaten (Zeitoun en Warner, 2006).

Omdat de verdeling van water zo belangrijk is en er voorheen geen literatuur bestond over waterhegemonie, hebben Zeitoun en Warner in 2006 een analytisch kader geschreven die waterhegemonie analyseert (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Dit analytisch kader onderzoekt de machtsrelaties tussen oeverstaten in een stroomgebied waar sprake is van

waterhegemonie. In dit kader wordt in eerste instantie uiteengezet dat conflicten verschillende intensiteiten kunnen hebben, wat leidt tot verschillende invloeden op een waterconflict. Vervolgens definiëren beide schrijvers het begrip 'waterhegemonie' en in welke vormen zich dat kan uiten. Daarna wordt het effect van de machtsrelaties tussen oeverstaten toegelicht en met welke controle functies, tactieken en strategieën deze macht kan worden bereikt (Zeitoun & Warner, 2006). Dit analytisch kader wordt verder uitgewerkt in het theoretisch kader (hoofdstuk 2).

Het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) over waterhegemonie is bekritiseerd door verscheidende auteurs: Furlong (2006) en Selby (2007). Zo zou in het analytisch kader meer de ecologische omstandigheden en de sociale dynamiek moeten worden weergegeven (Furlong, 2006). Daarnaast zou het analytisch kader van Zeitoun en Warner te veel 'state centric' zijn. En zou dus geen rekening houden met hegemonie op kleinere schaal, zoals regionale - en lokale schaal (Selby, 2007). Jeroen Warner is het gedeeltelijk eens met deze kritiek en ziet ook verbeteringen op deze punten. Maar daarnaast blijft hij vasthouden aan zijn analytisch kader, dat nog niet weerlegd is (Warner, persoonlijke communicatie, 21 maart 2013). Deze kritieken op het kader van Zeitoun en Warner zijn de aanleiding geweest voor het onderzoeken van dit analytisch kader over waterhegemonie.

Door het toenemen van waterschaarste en het toenemen van waterconflicten is sprake van een opkomend belang om meer inzicht te krijgen in de waterhegemonie en machtsrelaties in internationale stroomgebieden. Het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) is relatief jong en nog maar weinig empirisch getoetst, waardoor het zijn waarde nog moet bewijzen. Zeitoun en Warner (2006) geven dit ook aan in hun stuk, het analytisch kader zou verdere verfijning moeten ondergaan door middel van empirisch onderzoek (Zeitoun & Warner, 2006). Het empirisch onderzoeken van dit analytisch kader is dus relevant om meer wetenschappelijk inzicht te krijgen in waterhegemonie. De kritieken van verschillende auteurs en de weinige empirische toetsing maken het interessant om de waarde van het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 te bewijzen. Het toetsen van dit analytisch kader zal dan ook centraal staan in dit onderzoek. Allereerst zullen eigen ervaringen die zijn opgedaan tijdens het onderzoeken van de cases gekoppeld worden aan het analytisch kader van waterhegemonie, wat vervolgens wordt besproken in de slotbeschouwing. Daarna zal ook de kritiek van Furlong en Selby in de slotbeschouwing van dit onderzoek worden meegenomen.

1.2. Relevantie

Het belang van het onderzoek komt in deze paragraaf middels de wetenschappelijke- en de maatschappelijke relevantie van het onderzoek aan bod. Het maatschappelijke debat omtrent de internationale waterverdeling is in de hele wereld volop aanwezig en zal met het oog op toekomstige groter wordende waterschaarste enkel nog toenemen. Dat specifiek internationale waterconflicten relevant zijn voor veel landen, is reeds gebleken uit paragraaf 1.1. waar gesteld werd dat internationale waterconflicten de hoeveelheid zoet water per persoon in gevaar kunnen brengen.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek betreft de bijdrage aan de theorievorming over het begrip waterhegemonie. Waterhegemonie is een jong begrip met veel potentieel, maar waterhegemonie is nog nauwelijks empirisch getoetst. Daarnaast is het doel van het onderzoek ook op een directe manier wetenschappelijk relevant, namelijk het verfijnen van het analytisch kader over waterhegemonie van Zeitoun en Warner (2006). Aan de hand van het empirisch toetsen van het analytisch kader over waterhegemonie, en het kritisch kijken naar de

literatuur, wordt in dit onderzoek getracht bij te dragen aan de verbeteringen/verfijning van dit analytisch kader. Door middel van een slotbeschouwing over het analytisch kader wordt er getracht bij te dragen aan de wetenschappelijke discussie en de theorievorming over het begrip waterhegemonie.

Dit onderzoek heeft niet tot doel om een praktisch probleem om te lossen, maar om een bijdrage te leveren aan het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Dat maakt dat de vraag voor de maatschappelijke relevantie luidt: hoe kan dit onderzoek helpen om het leven van mensen te verbeteren. Dit onderzoek wil bereiken dat er kennis en informatie wordt verkregen over machtsrelaties tussen actoren die belangen hebben in desbetreffende stroomgebieden. In die vraag naar kennis en informatie wordt in dit onderzoek getracht inzicht te krijgen door deze machtsrelaties te analyseren. Door middel van deze analyse en de vergaring van kennis over het onderwerp, kan eventueel in de toekomst de situatie in desbetreffende stroomgebieden worden verbeterd. Daarnaast kan met dit onderzoek een bijdrage worden geleverd aan meer inzicht in toekomstige conflict situaties in internationale stroomgebieden. Beide zouden het leven van mensen in het stroomgebied in de toekomst kunnen verbeteren.

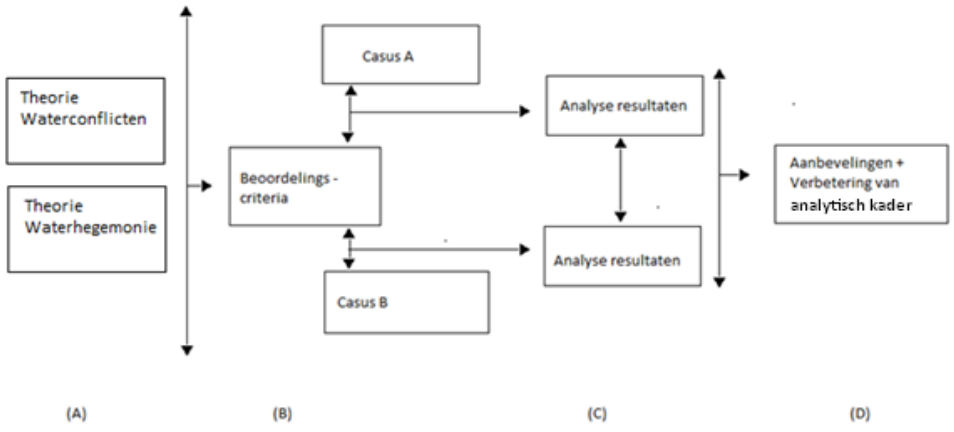
1.3. Doelstelling

Dit onderzoek zal theoriegericht zijn. Het feit dat er op het gebied van waterhegemonie nog weinig onderzoek verricht is, zorgt voor genoeg ruimte om een bijdrage te leveren aan de theorievorming met betrekking tot waterhegemonie in internationale stroomgebieden. In het projectkader kwam naar voren dat Zeitoun en Warner een analytisch kader hebben ontwikkeld over waterhegemonie (Zeitoun & Warner, 2006). Door dit analytisch kader empirisch te toetsen wordt getracht het analytisch kader verder te ontwikkelen. De doelstelling van mijn onderzoek luidt:

'Het doel van dit onderzoek is het empirisch toetsen van het analytisch kader van waterhegemonie van Zeitoun en Warner (2006) om zo aanbevelingen te kunnen doen over het verder ontwikkelen van het analytisch kader'.

1.4. Onderzoeksmodel

De realisatie van de gestelde doelstelling wordt in onderstaand model schematisch weergegeven.

Figuur 1.4, onderzoeksmodel

Een bestudering van de literatuur over waterhegemonie en waterconflicten levert (a) een beoordelingskader (b) van waaruit twee verschillende internationale stroomgebieden worden geanalyseerd. Wat zal leiden tot (c) de afzonderlijke analyse en een vergelijkende analyse van deze resultaten. Wat uiteindelijk uitmondt in (d) de aanbevelingen en de verbetering van het analytisch kader over waterhegemonie.

(A)
Allereerst worden de kaders en contouren van het onderzoek geschetst op basis van het analytisch kader over waterhegemonie geschreven door Zeitoun en Warner in 2006. De onderzoeksoptiek van dit onderzoek zal dan ook voor het grootste deel bestaan uit dit analytisch kader. Nuttige aanvullingen vanuit andere literatuur kunnen eventueel hieraan toegevoegd worden.

(B)
De tweede stap is het empirisch vaststellen van het analytisch kader over waterhegemonie in verschillende stroomgebieden (casus A en B). De gekozen stroomgebieden staan bekend als conflict stroomgebieden, zodat de gestelde doel -en vraagstelling van dit onderzoek door middel van empirisch onderzoek zo goed mogelijk beantwoord kan worden.

(C)
Vervolgens zullen bij stap c de resultaten van stap b worden geanalyseerd. Dat zal afzonderlijk gebeuren, wat wil zeggen dat per stroomgebied de problematiek en conflict situatie uiteengezet zal worden. De resultaten van de analyses worden daarna met elkaar vergeleken en zal dus een vergelijkende analyse worden.

(D)
Tot slot zullen uit de analyse afzonderlijke -en vergelijkende aanbevelingen naar voren komen over aspecten van het analytisch kader. Getracht zal worden om aanbevelingen te doen die kunnen leiden tot de verbetering van het analytisch kader over waterhegemonie.

1.5. Vraagstelling

Om het doel van het onderzoek te verwezenlijken is een centrale vraag opgesteld. Deze vraag zal richting geven aan het onderzoek. De centrale vraag luidt:

In hoeverre is het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 een krachtig en geschikt instrument om internationale waterconflicten te analyseren?

Deze hoofdvraag kan ontleed worden in drie aparte deelvragen. De eerste deelvraag van dit onderzoek gaat over wat de kernelementen zijn in het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006. Deze vraag zal een theoretisch kader schetsen, aan de hand daarvan zullen cases getoetst worden.

De tweede deelvraag gaat over hoe het analytisch kader empirisch toe te passen is op een stroomgebied. Door middel van literatuur en de toetsing van twee verschillende cases wordt deze vraag beantwoord. De keuze van de cases wordt verder besproken in hoofdstuk 3.

Tot slot zal de laatste deelvraag gaan over welke conclusies er getrokken kunnen worden en welke aanbevelingen gedaan kunnen worden naar aanleiding van het empirisch toetsen van het

analytisch kader. Aan de hand van deze deelvraag kan de doelstelling van dit onderzoek worden bereikt, het mogelijk doen van aanbevelingen en het verder ontwikkelen van het analytisch kader.

De deelvragen zijn hieronder schematisch en duidelijk weergegeven.
Deelvragen:

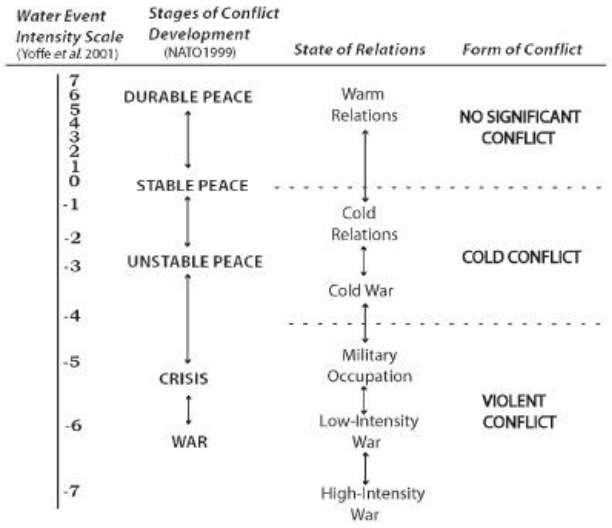
1. Wat zijn de kernelementen van het analytisch kader, zoals geformuleerd door Zeitoun en Warner in 2006?
2. Hoe is het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) toe te passen op een stroomgebied?
3. Wat voor conclusies en of aanbevelingen zijn er te trekken/doen naar aanleiding van de empirische toetsing van het analytisch kader?

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 uiteengezet worden. Dat zal plaatsvinden aan de hand van vier paragrafen. De eerste paragraaf (2.1) gaat in op de verschillende intensiteiten van een conflict. In paragraaf 2.2. wordt specifiek ingegaan op het analytisch kader over waterhegemonie. De kernbegrippen van het analytisch kader worden in deze paragraaf besproken. In de derde paragraaf wordt ingegaan op het begrip counterhegemonie. Tot slot wordt in paragraaf 2.4. het conceptueel model getoond en uiteengezet.

2.1. Intensiteit van conflict

Zoals in het projectkader aangegeven is, was het volgens Zeitoun & Warner noodzakelijk om een nieuw kader te ontwikkelen voor het analyseren van internationale waterconflicten. Dit omdat andere theorieën te kort schieten, zij gaan vaak uit van oorlog of vrede. Terwijl de auteurs van mening zijn dat er vaak sprake is van zowel samenwerking als tegenwerking (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Daarom gaan Zeitoun en Warner uit van verschillende gradaties in een conflict en daarvoor maken zij gebruik van de conflict ontwikkelingsschaal, zoals de NAVO hem in 1999 opstelde. Hierin is sprake van variaties aan conflicten, uiteenlopend van duurzame vrede tot oorlog (zie figuur 2.1.a).

Figuur 2.1.a: Conflict ontwikkelingsschaal (NAVO in Zeitoun & Warner, 2006)

Lund (1996) zet de stadia van een conflict verder uiteen. Bij *duurzame vrede* is sprake van een hoge mate van samenwerking tussen landen. Landen hebben dezelfde waarden en gemeenschappelijke doelen en hebben ook een gevoel van internationale gemeenschap

Er is sprake van *stabiele vrede* wanneer beperkte samenwerking plaatsvindt. De samenwerking vindt plaats binnen een algemeen context, denk hierbij aan handel. De waarden en doelen van de landen zijn verschillend en er is geen militaire samenwerking. De geschillen tussen beide partijen worden opgelost op een geweldloze manier.

Wanneer sprake is van *onstabiele vrede* dan kan een situatie ontstaan waarin spanning en achterdocht tussen partijen hoog kunnen oplopen. Geweld is hierbij afwezig of komt slechts sporadisch voor. Partijen zien elkaar als vijanden en schrikken elkaar af met grote militaire vermogens.

Bij *crisis* is sprake van een gespannen confrontatie tussen de strijdkrachten. Die strijdkrachten worden gemobiliseerd en kunnen worden ingezet bij kleine bedreigingen. Maar wanneer sprake is van crisis gebruiken de militaire eenheden nog niet al hun kracht.

Tot slot onderscheidt de NAVO als laatste *oorlog*. Aanhoudende gevechten tussen georganiseerde strijdkrachten zijn een kenmerk van oorlog. De intensiteit van het conflict kan variëren, maar zodra gebruik wordt gemaakt van geweld dan is er sprake van oorlog (Lund, 1996; Bercovitch et al., 2009).

Yoffe et al. (2001) hebben de 'Water Event Intensity Scale' (Tabel 2.1) ontwikkeld, en beschrijven dit als een nuttig instrument voor het analyseren van waterconflicten. Het doel van deze schaal is om een waterconflict verder te kunnen differentiëren dan alleen oorlog of vrede (Yoffe et al. 2001). Voor het beter kunnen analyseren van waterconflicten hebben Zeitoun en Warner het opgenomen in hun analystisch kader, en daarom wordt het ook gebruikt in dit onderzoek.

Schaal	Beschrijving van de situatie
7	Vrijwillige vereniging in een natie.
6	Belangrijke strategische alliantie (regionaal of internationaal)
5	Militaire, economische of strategische ondersteuning
4	Niet militaire, economische, technologische of industriële overeenkomsten.
3	Culturele of wetenschappelijke ondersteuning (niet strategisch).
2	Officieel verbaal support voor doelen, waarden of het regime.
1	Geringe mate van diplomatieke banden, politieke uitspraken of uitingen in beleid.
0	Neutrale of niet-significante handelingen voor de internationale situatie.
-1	Milde uitingen van onenigheid in interactie tussen landen.
-2	Sterke verbale uitingen, die vijandigheid in interactie tussen landen weergeven.
-3	Diplomatieke en economische vijandige acties.
-4	Politieke en militaire vijandelijke acties.
-5	Kleinschalige militaire handelingen.
-6	Omvangrijke oorlogsdaden waardoor doden vallen, ontwrichting plaats vindt en hoge strategische kosten worden gemaakt.
-7	Formele oorlogsverklaring.

Tabel 2.1.b: 'Water Event Intensity Scale' (Yoffe et al. 2001)

2.2. Waterhegemonie

Om het analytisch kader van waterhegemonie te begrijpen, zal dit hieronder uiteen worden gezet. Daarnaast zal een algemene definitie van hegemonie worden gegeven om de toegepaste versie inzichtelijker te maken.

2.2.1. Hegemonie

Wat houdt hegemonie precies in? In de literatuur wordt regelmatig gerefereerd aan Jeroen Warner, die de Griekse betekenis van het woord hegemoon als uitgangspunt heeft genomen. Hegemoon betekent in het Grieks *'iemand die de weg wijst, een fakkeldrager in onbekend gebied*'. Kortom een leider in onzekere tijden. De autoriteit van de hegemoon wordt ondersteund door zowel dwang als door de legitimiteit die zij die gehegemoniseerd worden hem verlenen (Zeitoun & Allan, 2008).

De methode die de hegemoon gebruikt hangt af van de capaciteit van de hegemoon om de

ondergeschikte te overtuigen van zijn hegemoniale autoriteit. Als er sprake is van weinig vertrouwen in de leider zal hij meer neigen naar dwang om zijn autoriteit af te dwingen, dan wanneer sprake is van een groot vertrouwen en de hegemoon zijn legitimiteit verkrijgt door instemmingen van de gehegemoniseerden. Legitimiteit kan verkregen worden doordat de hegemoon de capaciteit heeft om de ondergeschikte zijn normen en waarden aan te laten nemen en te internaliseren , de regels van de hegemoon eigen maken, of de regels van het spel aan te passen (Zeitoun & Warner, 2006).

Zeitoun en Warner onderscheiden twee verschillende vormen van hegemonie: de positieve- en de negatieve vorm. *Positieve hegemonie* is wanneer een hegemoon een leidende positie inneemt en de acties van de hegemoon voor iedereen goed uitpakken (2006). Je ziet vaak dat een hegemoon in een stroomgebied bovengemiddeld investeert en dat hij veel verantwoordelijkheid neemt wat betreft de controle van de rivier. Niet hegemoniale machten kunnen het als fijn ervaren dat zij niet zulke grote verantwoordelijkheden hoeven te dragen (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). *Negatieve hegemonie* leidt tot een steeds grotere ongelijkheid tussen de machtige en de zwakkere, vaak omdat dit in sterke mate gepaard gaat met dominantie. De hegemoon doet en laat wat hij wil. Bij de meeste hegemonieën is sprake van een tussenliggende positie, ergens tussen leiderschap en dominantie (Zeitoun & Warner, 2006).

2.2.2 Analytisch kader van Waterhegemonie

Waterhegemonie is hegemonie toegepast op het vlak van internationale waterrelaties. Zeitoun en Warner hebben een kader geconstrueerd om naar deze relaties te kijken. In hun artikel *Hydro-hegemony – a framework for analysis of trans-boundary water conflicts* nemen zij aan dat elke oeverstaat haar eigen doelstellingen over het binnenhalen van hulpbronnen wil maximaliseren. Aangezien elke oeverstaat andere doelstellingen heeft, zal elke oeverstaat een andere hoeveelheid water willen binnen halen. Ongeacht wat de partijen met het water willen, geldt dat waar meerdere partijen belangen hebben, ook verschillende partijen controle willen hebben over het beschikbare water. Een centrale rol in het kader is weggelegd voor de waterhegemoon, vanuit zijn standpunt worden relaties tussen oeverstaten verklaard. Om zijn doelstelling over het binnenhalen van de hulpbron water te maximaliseren, zal de waterhegemoon zijn macht inzetten (2006).

2.2.3. Macht

Zeitoun & Warner (2006) verdelen hegemoniale macht onder in drie ordes. *Macht van de eerste orde* slaat op de capaciteit die een staat heeft om de toegevendheid van de andere partij te verwerven. Dit wordt bedoeld als de mogelijkheid van de ene staat om meer economische en militaire middelen dan de andere staat in te zetten, waardoor de andere staat zich overgeeft. *Macht van de tweede orde* heeft betrekking op de controle over de regels van het spel. Wie de controle over de regels heeft, heeft controle over de gehele oorlog, dan wel onderhandelingen. Bij deze orde speelt onderhandelde macht een belangrijke rol, hoe beter je kunt onderhandelen, hoe meer je voor elkaar kunt krijgen. Volgens Zeitoun en Allan bestaat deze macht hoofdzakelijk uit het strippen van de zwakkere partij. Het vermogen voor deze partij om te kiezen tussen naleving en geen naleving, wanneer ze geconfronteerd worden met de eisen van de sterkere partij (Zeitoun & Allan, 2008). *De derde orde van macht*, tevens laatste, is de macht om de situatie te normaliseren, wat het herschrijven van de regels van het spel inhoudt. (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Dit uit zich in het feit dat de waterhegemoon de wereld op een bepaalde manier representeert en deze representatie laat accepteren en reproduceren door diegene die niet machtig zijn (Zeitoun & Warner, 2008; Zeitoun & Allan; 2008, Cascão, 2009). *"Als je succesvol gehegemoniseerd bent, dan ga je geloven dat jouw ondergeschikte positie normaal is"* (Warner,

persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Dit is een belangrijk mechanisme wat zich voor doet bij de derde orde van macht: de gehegemoniseerden vragen zich niet meer af waarom de waterhegemoon de waterhegemoon is, maar accepteren het simpelweg omdat het altijd al zo is geweest (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013).

Als de waterhegemoon op alle drie de machtsordes de overmacht heeft, zal hij het voor het zeggen hebben. Mocht dit niet het geval zijn, zal hij door middel van verschillende tactieken zijn macht proberen uit te breiden. Dit kan hij doen door middel van *hard* en *soft power*. *Hard power* is het materiële deel van hegemonie. Hieronder wordt dwang, militaire sancties en het uiten van dreigementen verstaan (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Hard power technieken vallen onder macht van de eerste orde, omdat toegevendheid van de andere partij wordt verwerft door middel van militaire en materiële middelen.

Soft power is een manier om de toestemming van de tegenpartij voor je te winnen (Warner & Zeitoun, 2008), onder *soft power* worden dingen zoals omkopen, vleien, indruk maken, een goede reputatie hebben en mensen op strategische internationale posten hebben zitten verstaan (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). *Soft power* wordt ook wel gedefinieerd als ervoor zorgen dat 'anderen willen wat jij wilt' (Zeitoun, 2011). Macht van de tweede orde wordt veel al gezien als 'onderhandelingsmacht', meerdere auteurs zoals Nye's, Daoudy en Cascão vatten deze soort macht op als 'soft power' Door middel van deze onderhandelingsmacht kan de hegemoon controle over de regels van het spel houden (Zeitoun & Allan, 2008). Macht van de derde orde kan worden beschouwd als de tweede vorm van 'soft power'. De hegemoon neemt de leidersrol op zich, wat de gehegemoniseerde oeverstaten bewust maakt van hun marginale positie ten op zicht van de waterhegemoon, waardoor deze staten doen wat de hegemoon van hen vraagt. De gehegemoniseerde zijn immers minder machtig (Zeitoun & Allan, 2008).

2.2.4. Controle

De waterhegemoon zal altijd streven naar zo veel mogelijk macht op het vlak van alle drie de machtsordes (Cascão, 2009). Als de waterhegemoon immers op alle drie de machtsordes het machtigst is, worden geen vragen gesteld bij zijn positie en zijn acties. Dit is dan ook de reden dat door de waterhegemoon naar een bepaald soort controle over het stroomgebied wordt gestreefd, waarbij andere oeverstaten geen vragen stellen over de verdeling van water. Dit is *geconsolideerde controle*, dit wordt bereikt door succesvolle uitingen van hegemonie (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Geconsolideerde controle is positief voor de waterhegemoon, omdat hij kan doen en laten wat hij wil, zonder dat er vragen worden gesteld. Dit is echter niet de enige vorm van controle die er kan heersen in een stroomgebied. Er kan ook sprake zijn van *gedeelde controle* of *betwiste controle*. Gedeelde controle houdt in dat er sprake is van een bepaalde mate van samenwerking tussen de oeverstaten. Bij betwiste controle is de concurrentie tussen oeverstaten op zijn felst (Zeitoun & Warner, 2006). Het is dus duidelijk dat bij gedeelde controle de waterhegemoon de zeggenschap moet delen en niet kan doen wat hij wil. En bij betwiste controle moet de waterhegemoon zijn belangen verdedigen en ook meer moeite moet doen om deze te bereiken. Dat in ogenschouw nemend is geconsolideerde controle voor de waterhegemoon dus optimaal. Mocht er sprake zijn van gedeelde controle, dan wel betwiste controle dan kan een waterhegemoon het nodig vinden om in te grijpen. Daarbij kan de waterhegemoon gebruik maken van verschillende strategieën die zich uiten in verschillende tactieken dan wel strategische middelen. Deze zullen hieronder verder worden toegelicht.

2.2.5. Strategieën

Zeitoun en Warner beschrijven drie strategieën in hun analytisch kader. Deze strategieën worden door een waterhegemoon ingezet om geconsolideerde controle te bereiken, dan wel te versterken, in een stroomgebied. Deze drie verschillende strategieën worden hieronder uitgewerkt.

Ten eerste: de *resource capture strategie*, ook wel actief unilateralisme genoemd. Dit houdt in dat een oeverstaat, in de afwezigheid van formele afspraken, zich bezig houdt met projecten die de stroom of de kwaliteit van de bron aantasten. Een staat met het vermogen om te plannen, te bouwen en te exploiteren van grote infrastructuurprojecten, heeft het fysieke vermogen om de hydrogeologie van de bron te veranderen (Zeitoun en Warner, 2006). Deze strategie kan tot gevolg hebben dat de politieke- en machtsverhoudingen veranderen in het stroomgebied. Deze strategie roept over het algemeen veel weerstand op bij de gehegemoniseerde oeverstaten (Zeitoun & Warner, 2006).

Waterhegemonie kan efficiënter plaatsvinden dan door zwakkere concurrenten in diskrediet te brengen, zoals gebeurt bij de resource capture strategie. De *containment strategie* vereist betrokkenheid bij concurrenten. Ten eerste kan het zijn dat de oeverstaten gaan samenwerken in bi- of multilateraal verband. Deze strategie kan twee uitwerkingen hebben op de relaties tussen oeverstaten namelijk dat de hegemoon concurrenten laat integreren, of de waterhegemoon zorgt dat de asymmetrische verhouding blijft bestaan, dan wel wordt versterkt (Zeitoun & Warner, 2006). Bij het volgen van de containment strategie zou de sterkere staat trachten de zwakkere oeverstaten de regels van de waterhegemoon na te laten leven. Een voorbeeld van de containment strategie en naleving is het opstellen en ondertekenen van een verdrag ten gunste van de waterhegemonie (Zeitoun & Warner, 2006).

De laatste strategie is de *integration strategie*', dit houdt in dat de waterhegemoon de samenwerking tussen de oeverstaten aanmoedigt, en partijen enthousiast maakt om meegaand te zijn. Deze strategie wordt dan ook gekenmerkt door 'shared control'. Water is geschikt voor deze strategie, omdat een waterhegemoon al snel geneigd kan zijn om toe te geven aan zwakkere partijen, dit kan komen omdat de waterhegemoon al privileges en voordelen heeft door het beschikbare water in hun eigen land (Zeitoun en Warner, 2006). De integration strategie kan als voordeel hebben voor de waterhegemoon dat er meer sprake is van een eerlijke waterverdeling, wat door de mensen wonend in het stroomgebied als positief wordt ervaren. Dit kan leiden voor meer draagvlake en naleving voor de waterhegemoon in het stroomgebied (Zeitoun en Warner, 2006).

2.2.6. Tactieken

De strategieën komen tot uitdrukking in verschillende *hard* en *soft power* tactieken. Deze tactieken worden door de waterhegemoon gebruikt om zijn positie, dan wel geconsolideerde controle te versterken. Er zijn vier groepen van tactieken te onderscheiden die hieronder behandeld worden.

De eerste tactiek is *naleving door middel van dwang*, hierbij kan gedacht worden aan militair ingrijpen, aan undercover acties waarbij je informatie inwint over zwakke punten van de andere partij en druk uitoefenen door middel van dwang op andere partijen. Met deze dwangmiddelen probeert de waterhegemoon gehoorzaamheid af te dwingen bij de andere oeverstaten (Zeitoun & Warner, 2006). Deze tactiek valt uitdrukkelijk binnen het spectrum van *hard power* technieken, er is namelijk over het algemeen sprake van materieel ingrijpen (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013).

De tweede tactiek is *naleving door middel van (financiële) prikkels*. Deze tactiek is utilitaristisch van aard, dat betekent dat hij zich met name richt op economische doelen. Er moet gedacht worden aan omkoping, ruilhandel en diensten in ruil voor steun (Zeitoun & Warner, 2006). Deze tactiek valt binnen het spectrum van *soft power* technieken, je verkrijgt de legitimatie over je beleid van je tegenstander door hem of haar om te kopen. Er is naleving van het beleid, doordat de tegenpartij beter af is wanneer hij of zij instemt met de (financiële) transactie.

De derde tactiek is *naleving door middel van normatieve overeenkomst.* De andere oeverstaten zijn ervan overtuigd dat de waterhegemoon doet wat hij doet uit ieders belang. Deze tactiek doet zich met name voor tijdens perioden van toenadering, wanneer de waterhegemoon voorstelt de status quo vast te leggen in een verdrag, zal dit in zijn voordeel zijn. Er kan immers na het vastleggen van het verdrag geen verdere toenadering plaats vinden (Zeitoun & Warner, 2006). Ook deze tactiek valt binnen het spectrum van *soft power* technieken, omdat de waterhegemoon door middel van het verdrag krijgt wat de anderen op dat moment ook willen (Zeitoun, 2011).

De vierde en laatste tactiek is *naleving door middel van ideologische hegemonie*. Men gelooft dat wat de waterhegemoon wil een betere, effectievere en efficiëntere manier is, dan hoe het tot nu toe wordt gedaan. Bij deze tactiek kunnen de volgende middelen worden ingezet: *securization*: dit stelt een waterhegemoon in staat om buitengewone acties te ondernemen, onder het mom van veiligheid. *Knowledge construction*: een normatieve afbakening van de paradigma van de waterhegemoon, ten opzichte van andere actoren, waardoor dat wat eigenlijk politiek onacceptabel is toch wordt geaccepteerd. De hegemoon construeert zijn kennis zodanig dat hem het beste uitkomt en zo meer ruimte voor hem ontstaat in de onderhandelingen. Het laatste middel is *sactioned* discourse: wie het aandurft om buiten het paradigma te denken zoals voorgespiegeld door de waterhegemoon wordt gestraft en zal daarom het paradigma naleven (Zeitoun & Warner, 2006). Deze laatste tactiek is een mengeling van *hard* en *soft power* technieken, er is sprake van aanzienlijk wat dwang en dreigementen, maar ook van de waarheid zo te verbaliseren dat hij geloofd wordt.

2.2.7. Machtsmiddelen

Behalve tussen oeverstaten is er ook sprake van machtsrelaties tussen de waterhegemoon en andere landen buiten het stroomgebied. De geschiedenis wijst uit dat het hebben van eigen mensen op de juiste posities van doorslaggevend belang kan zijn (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). De internationale gemeenschap kan een grote rol spelen bij internationale waterconflicten en dus is het belangrijk om daar je belangen ook strategisch te verdedigen.

Er zijn verschillende manieren om dit te doen. Zoals het vergaren van *internationale ondersteuning* voor jouw ideeën en belangen (Zeitoun & Warner, 2006). Door een goede positie in de internationale gemeenschap te verwerven wordt naar jou geluisterd in plaats van anderen.
Het kunnen mobiliseren van financiële middelen is een ander belangrijk strategisch instrument (Zeitoun & Warner, 2006). Vaak doet de waterhegemoon grote investeringen in het stroomgebied (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013), dit gaat makkelijker en sneller met financieringen van buiten af in plaats van eigen spaargeld aan te spreken. Daarnaast gaat het hierbij ook om menselijk kapitaal, zoals het niveau van het onderwijs en technologie in het land.

Tot slot is de positie van de oeverstaat van belang, staten die bovenstrooms liggen hebben over het algemeen een voordeel. Dit hoeft echter niet altijd zo te zijn, Egypte is de uitzondering die de regel bevestigt (Zeitoun & Warner, 2006). Maar over het algemeen geldt dat bovenstroomse staten meer macht kunnen uitoefenen over de verdeling van water.

2.3 Counter hegemonie

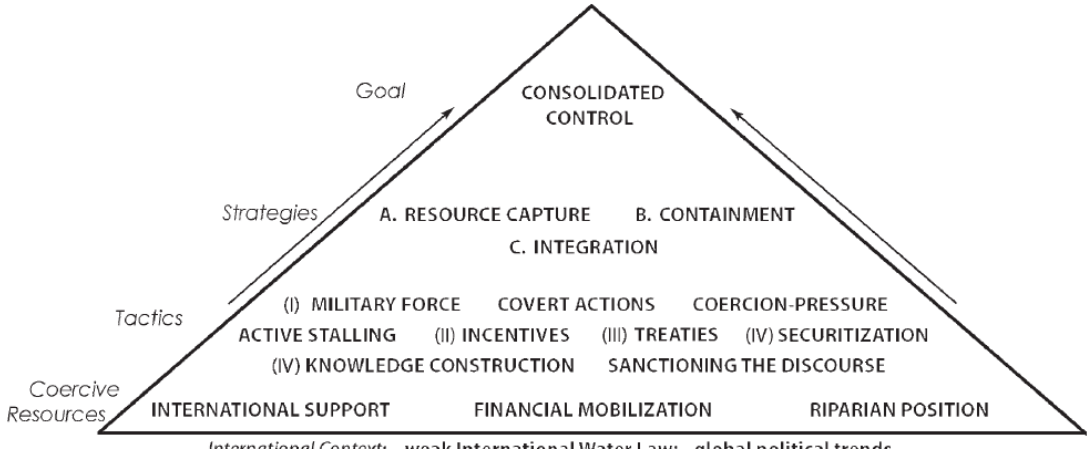
Hoewel waterhegemonie niet per definitie slecht hoeft te zijn, kan het wel zo zijn dat waterhegemonie weerstand oproept. Vooral bij strategieën zoals de resource capture strategie, waarbij de waterhegemoon uitdrukkelijk zijn eigen gang gaat. Er ontwikkelt zich aversie tegen de waterhegemoon en een verlangen om de macht omver te werpen. Vaak worden hierbij dezelfde strategieën gebruikt als de hegemoon gebruikt, alleen niet om in het zadel te blijven, maar om er in te komen. Counter hegemonie kan beschouwd worden als uiterst redmiddel om wat te veranderen in het stroomgebied, omdat de gehegemoniseerde oeverstaten geen andere uitweg meer zien. Soms zijn de counter hegemoniale tactieken zo succesvol dat de macht inderdaad omvalt, maar vaak is er 'geen plan na de revolutie', waardoor onstabiliteit blijft (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013).

Dit laatste geldt alleen als er een echt verlangen is om de waterhegemoon omver te werpen. Vaak worden counter hegemoniale strategieën alleen gebruikt om tegen de macht te schoppen, niet om hem over te nemen. Daarnaast geldt dat oeverstaten die zich niet bezig houden met counter hegemonie niet zo zeer niets willen veranderen, maar bang zijn voor het verkrijgen van de macht en daarom geen actie ondernemen (Warner, persoonlijke communicatie, 20 maart 2013).

Deze losse elementen van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) die in de voorgaande paragrafen zijn besproken worden in de volgende paragraaf samengevoegd in een piramide/conceptueel model die alle kernbegrippen het kader weergeeft. Ook wordt de samenhang van de eerder besproken elementen laten zien.

2.4 Conceptueel model

Verschuren & Doorewaard (2007) stellen dat een conceptueel model altijd uit twee componenten bestaat, namelijk een verzameling van kernbegrippen en een verzameling van relaties die tussen die kernbegrippen spelen. De kernbegrippen in dit onderzoek zijn macht, controle, strategieën, tactieken, strategische middelen en waterhegemonie. De relaties die tussen de kernbegrippen worden getrokken, dienen causale relaties te zijn (Verschuren & Doorewaard, 2007). Zoals in de tekst hierboven al is aangegeven streeft een waterhegemoon naar geconsolideerde controle in een stroomgebied. Om dit te bereiken kan een waterhegemoon strategieën, tactieken en strategische middelen gebruiken. In het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) wordt een piramide gebruikt die al de kernbegrippen van het analytisch kader weergeeft. Omdat dit figuur erg duidelijk is en de kern van de theorie weergeeft, wordt deze piramide gebruikt als conceptueel model in dit onderzoek (zie figuur 2.4).

Figuur 2.4. Conceptueel model

Uit de bovenstaande piramide blijkt dat een waterhegemoon over het algemeen geconsolideerde controle wenst te bereiken in het stroomgebied. Een waterhegemoon wil geconsolideerde controle bereiken omdat de hegemoon dan het machtigst is en kan doen en laten wat hij zelf wil. Kortom bij geconsolideerde controle zal de mate van hegemonie niet ter discussie worden gesteld bij de gehegemoniseerde oeverstaten, wat positief is voor de waterhegemoon. In eerste instantie moet dus worden geanalyseerd of een waterhegemoon geconsolideerde controle wil bereiken.

In tweede instantie wordt geanalyseerd welke strategie de waterhegemoon nastreeft om geconsolideerde controle te bereiken in het stroomgebied. Dus in welke mate geanalyseerd kan worden of sprake is van de resource capture strategie, de containment strategie en de integration strategie in het stroomgebied. Ook wordt er gekeken in de analyse of er verschuivingen van strategieën van de waterhegemoon plaatsvinden.

De strategieën van een waterhegemoon uiten zich vervolgens in verschillende tactieken. In de analyse wordt gekeken of er sprake is van naleving door middel van dwang, van (financiële) prikkels, van normatieve overeenkomst en van ideologische hegemonie. Door middel van het analyseren van de tactieken die een waterhegemoon gebruikt (bijvoorbeeld hard power of soft power tactiek) kan worden vastgesteld welke strategie de waterhegemoon nastreeft.

Onderaan de piramide worden de machtsmiddelen genoemd. Deze strategische middelen geven de waterhegemoon meer macht, waardoor de concurrentie positie van de hegemoon verbetert. In dit onderzoek wordt gekeken naar de hoeveelheid internationale ondersteuning voor de waterhegemoon, de financiele mobilisatie van de waterhegemoon en tot slot naar de oeverstaat positie in het stroomgebied. Deze machtsmiddelen leiden tot meer macht, wat kan leiden tot meer geconsolideerde controle.

Als laatste worden dezelfde kernbegrippen zoals strategieën, tactieken en machtsmiddelen gebruikt om counterhegemonie te analyseren. Dit conceptuele model zal centraal staan in het onderzoek, en zal worden toegepast op de cases.

3. Methode

In de voorgaande hoofdstukken zijn doelstelling, onderzoeksvragen, relevantie en het theoretisch kader besproken. In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden hoe en welke informatie voor dit onderzoek verkregen zal worden. Dit zal plaatsvinden aan de hand van drie paragrafen. De eerste paragraaf (3.1.) gaat in op de onderzoeksstrategie waarin de kernmerken van het onderzoek worden weergegeven. In paragraaf 3.2. wordt het onderzoeksmateriaal besproken dat gaat over de toepassing van bronnen bij dit onderzoek. Tot slot zal in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk (3.3) de keuze en verantwoording van de geselecteerde stroomgebieden voor dit onderzoek plaatsvinden.

3.1. Onderzoeksstrategie

Onderzoekskenmerken kunnen grofweg onderscheiden worden in drie typen: breedte/diepgang, kwantificerende/kwalificerende benadering en empirisch/niet- empirisch onderzoek (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.164). Door middel van deze verdeling wordt een onderzoeksstrategie opgesteld. Dit onderzoek zal een diepte onderzoek worden. In dit onderzoek wordt het analytisch kader over waterhegemonie getoetst. Er zal onderzocht worden of dit kader daadwerkelijk klopt of dat er kritische kanttekeningen zijn te maken. Door middel van grondige literatuur studie en diepte interviews met experts op verschillende gebieden kan hierop worden ingespeeld. Omdat het analytisch kader nog weinig getoetst is aan de werkelijkheid, en voor die toetsing een diepgaande analyse nodig is, is in dit onderzoek gekozen voor een diepte onderzoek in plaats van een breedte onderzoek.

Naast de keuze voor een diepte onderzoek zal dit onderzoek overwegend kwalitatief zijn en daardoor een overwegend kwalificerende benadering kennen. De informatie voor mijn onderzoek zal worden verkregen uit kwalitatieve informatie bronnen, zoals artikelen, papers en interviews. Dit wordt in paragraaf 3.2. verder besproken.

Het verzamelen van de gegevens voor dit onderzoek zal zowel empirisch als niet empirisch plaatsvinden. Een groot gedeelte van dit onderzoek zal plaatsvinden op basis van materiaal dat door anderen al is verzameld en dus niet empirisch is. Dan gaat het voornamelijk over de literatuur met betrekking tot het analytisch kader van waterhegemonie, de literatuur over waterconflicten en de literatuur over bestaande stroomgebieden. Dit wordt verder uitgewerkt in paragraaf 3.2. Daarnaast zal een gedeelte van de gegevens van dit onderzoek ook empirisch plaatsvinden. Dan gaat het voornamelijk over de analyse van informatie verkregen uit interviews. Over deze interviews wordt ook in paragraaf 3.2 verder uitgebreid.

Op basis van de uitkomsten van de onderzoekskenmerken zal als onderzoeksstrategie de casestudy worden gebruikt. Door de casestudy wordt op een zo breed en zo goed mogelijke manier onderzoeksgegevens verzameld. Met de casestudy wordt een diepgaand inzicht gekregen waarop bepaalde processen zich in de praktijk voltrekken (Verschuren & Doorewaard,2007). In dit onderzoek worden twee verschillende cases geanalyseerd. Door het geringe aantal cases kan dit leiden tot een minder integraal beeld en minder gegeneraliseerde kennis. Daarentegen zal het de diepgang en nauwkeurigheid van de analyses ten goede komen. Het feit dat er nog nauwelijks onderzoek gedaan is naar het analytisch kader over waterhegemonie geeft de kans en de rechtvaardiging om het kader te onderwerpen aan een casestudie.

Bij casestudies zijn een aantal kritische kanttekeningen te zetten op het gebied van validiteit en betrouwbaarheid. De interne validiteit van een casestudy is groot gezien het feit dat het onderzoek de diepte ingaat. Hoewel de interne validiteit hoog is, kunnen uitspraken van casestudies maar beperkt worden gegeneraliseerd. Daarmee is de externe validiteit van dit onderzoek beperkt (Verschuren & Doorewaard, 2007). Naast de externe validiteit dient er ook een opmerking gemaakt te worden over de betrouwbaarheid van casestudies. Bij casestudies kan betrouwbaarheid niet volledig worden gegarandeerd, omdat herhaling van het onderzoek kan leiden tot andere uitkomsten. De context waarin je het object bestudeert kan veranderlijk zijn, waardoor andere resultaten kunnen worden verkregen (Verschuren & Doorewaard, 2007). Door de beperkingen van de casestudie is de triangulatie van dit onderzoek van belang. In de volgende paragraaf zal hierop worden teruggekomen.

Door het feit dat er in dit onderzoek meerdere casussen worden onderzocht, is het interessant om gebruik te maken van de twee casestudies te vergelijken. De twee cases worden in eerste instantie afzonderlijk onderzocht. Vervolgens worden de cases onderling vergeleken volgens een vast patroon (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 187). Door middel van de verschillen en overeenkomsten tussen de twee cases kan worden gereflecteerd op het analytisch kader over waterhegemonie (Zeitoun & Warner, 2006).

3.2. Onderzoeksmateriaal

In deze paragraaf komen de onderzoekseenheden en de cases aan bod. Met behulp van de onderzoekseenheden wordt getracht meer inzicht te krijgen over waterhegemonie in internationale conflicten.

3.2.1. Bureau onderzoek

Zoals bij de onderzoekstrategie al is genoemd zal er in eerste instantie een literatuurstudie plaatsvinden, dit is de belangrijkste informatiebron in dit onderzoek. Bij deze literatuurstudie worden Literatuurbronnen gebruikt over het analytisch kader van waterhegemonie zoals: Zeitoun & Warner (2006), Warner en Zeitoun (2008), Zeitoun & Allan (2008) en Warner (2008). Daarnaast zal ook de literatuur gebruikt worden met kritiek op dit kader, zoals: Furlong (2006) en Selby (2007). Ook wordt gebruik gemaakt van krantenberichten om op de hoogte te blijven van de actualiteit van dit onderzoek. Tot slot zal gebruik worden gemaakt van wetenschappelijke rapporten. Deze rapporten kunnen in de vorm van tijdschriften zijn of rapporten van expertorganisaties. De wetenschappelijke rapporten gaan dieper dan bijvoorbeeld kranten in op de ontwikkelingen over internationale waterconflicten. Om de bronnen uit de literatuurstudie te kunnen analyseren wordt gebruik gemaakt van inhoudsanalyse. *'Inhoudsanalyse is een techniek voor het genereren van gegevens uit documenten, uit media en uit de werkelijkheid'* (Verschuren & Doorewaard, 2007). Door middel van de inhoudsanalyse wordt getracht de belangrijkste onderdelen die relevant zijn voor het onderzoeksmateriaal te verwerven. Tot slot zal bij de literatuurstudie gebruik worden gemaakt van bronvermelding. Dit wordt gebruikt om op een verantwoordelijke manier informatie te gebruiken uit wetenschappelijke documenten.

3.2.2. Interviews

Naast de literatuur studie zal informatie nog op andere manieren worden verkregen. Enerzijds uit een noodzakelijk oogpunt: sommige informatie is enkel verkrijgbaar via interviews. Anderzijds wordt gebruik gemaakt van meerdere databronnen in kader van de zojuist genoemde triangulatie.

Wanneer meer verschillende bronnen gebruikt worden, zal de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek worden vergroot. Dit is van belang omdat in dit onderzoek sprake is van een casestudy, die, zoals eerder genoemd, op die punten gebreken vertoont. Naast de eerder genoemde bronnen die worden gebruikt bij de literatuurstudie, zal er ook gebruik worden gemaakt van interviews met personen.

Deze personen zullen worden ondervraagd door middel van een semigestructureerde manier van interviewen. Deze manier van interviewen stelt de interviewer in staat om door te vragen. Voor aanvang van de interviews met de relevante gesprekspartners zal een verkenning plaatsvinden over de achtergrond en functie van die persoon. Bij geraadpleegde personen zal gedacht kunnen worden aan: Jeroen Warner en Mark Zeitoun (schrijvers van het analytisch kader), experts en organisaties op het gebied van internationale waterconflicten en experts op het gebied van een bepaald stroomgebied die aan bod komen in het onderzoek. Denk hierbij bijvoorbeeld aan UNESCO IHE, het instituut voor water educatie. Doordat experts en organisaties veel kennis hebben over- en eventueel samenwerken met andere experts, wordt in de interviews gevraagd naar eventuele andere relevante en interessante contactpersonen om te interviewen. In onderstaand tabel staan de namen, organisaties en functies samengevat die zijn geïnterviewd voor dit onderzoek.

Naam	**Organisatie**	**Functie**	**Expertise**
Jeroen Warner	Universiteit Wageningen	Docent/ schrijver analytisch kader	*Gespecialiseerd in waterhegemonie *Politieke invalshoek met betrekking tot waterproblemen/conflicten
Frans Paul van der Putten	Clingendeal	Senior onderzoeker	Onderzoekt China's betrokkenheid bij internationale kwesties over veiligheid en de betrekkingen/relaties tussen China en andere delen van de wereld.
Meine Pieter van Dijk	UNESCO IHE	• Econoom • Professor water services management	*Gespecialiseerd in waterproblematiek in China *Hoofd van de Water Services Management specialisatie binnen het Water Management programma bij UNESCO-IHE
Kumar Uttam Sinha	Instituut voor 'defence studies and analyses' in New Delhi	Onderzoeker	*Niet traditionele beveiliging: Klimaatverandering en Veiligheid. *Water en security in de

			Brahmaputra
Bert van Dijk	Het financiële dagblad	China Correspondent	Schrijver van het boek Langs de gele rivier (2011)
Mark Zeitoun	Universiteit East Anglia	Onderzoeker/ schrijver analytisch kader	*Gespecialiseerd in waterhegemonie *Gespecialiseerd in politieke economie van grensoverschrijdend milieubeleid in contexten van ontwikkeling
Nate Matthews	King's College Londen	Onderzoeker	Zijn onderzoek richt zich momenteel op: ´Using the impact assessment process to analyse the drivers and enablers of hydropower decision making in the Mekong Basin'

Figuur 3.2.2 Interviews

De verkregen informatie uit de interviews zal kwalitatief en empirisch worden verwerkt. Om de uitkomsten van de interviews te kunnen koppelen aan de relevante informatie uit de literatuur worden er van de interviews transcripties gemaakt. Nadat de interviews getranscribeerd zijn worden de transcripties gecodeerd doormiddel van het programma 'Altlas Ti'. In eerste instantie zijn door middel van dit computerprogramma belangrijke zinnen in het transcript gearceerd. Vervolgens zijn aan het transcript van de interviews codes gegeven. Veel codes vertegenwoordigen een aspect of kernbegrip van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Zo zijn er bijvoorbeeld codes aanwezig als 'resource capture strategie' en 'hard en soft power'. Verder zijn in de teksten fenomenen of begrippen die van belang zijn gecodeerd, zoals 'dammen' en 'militair ingrijpen'. De reden voor het gebruik van deze codes en Atlas Ti is dat met het gebruik van codes chaotisch afgeleide informatie afkomstig uit interviews kan worden gestructureerd. Bovendien kan informatie uit interviews makkelijker worden gekoppeld aan informatie uit de literatuur. Bij deze kwalitatieve methode is een kritische kijk op misinterpretatie of irrelevantie belangrijk (Solano, 2001).

Met behulp van het bovengenoemde onderzoeksmateriaal wordt data verkregen waar uiteindelijk de hoofdvraag mee kan worden beantwoord. Voor een duidelijk overzicht staat hieronder per deelvraag aangegeven hoe verwacht wordt de benodigde informatie te verkrijgen:

- *Deel vraag 1: Wat zijn de kern elementen van het analytisch kader, zoals geformuleerd door Zeitoun en Warner (2006)?* Literatuurstudie over het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) zal een uitgangspunt zijn om de kernelementen van dit kader uiteen te zetten. Daarnaast kunnen de interviews met Jeroen Warner en Mark Zeitoun meer inzicht geven in dit analytisch kader.
- *Deelvraag 2: Hoe is het analytisch kader toe te passen op het stroomgebied?* Bij het beantwoorden van deelvraag twee zal grotendeels gebruik worden gemaakt van empirisch materiaal verkregen uit interviews en wetenschappelijke rapporten/documenten. Daarnaast

zal er ook niet-empirisch materiaal worden gebruikt uit de literatuurstudie. Er zal meerdere malen verwezen worden naar het analytisch kader verkregen uit de literatuur studie en naar literatuur betreft dit onderwerp.

- *Deelvraag 3: Wat voor conclusies en of aanbevelingen zijn er te trekken/doen naar aanleiding van de empirische toetsing van het analytisch kader?* Deze deelvraag zal zich vooral beroepen op datgene wat al eerder is geschreven in dit onderzoek. Ook zal literatuur uit de literatuur studie aanbod komen. Denk hierbij aan literatuur met kritiek op het analytisch kader. Tot slot zal empirisch materiaal verkregen uit interviews ook worden gebruikt om conclusies en aanbevelingen te doen.

3.3. Selectie stroomgebieden

In dit onderzoek is eerder gesproken over de stroomgebieden die in dit onderzoek naast het analytisch kader centraal zullen staan en waar empirische analyse plaats zal vinden. In deze paragraaf worden beide cases geïntroduceerd en wordt de keuze voor de cases beargumenteerd. Het geringe empirische onderzoek dat is gedaan naar het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 werd voornamelijk gebaseerd op het stroomgebied van de Nijl (Cascào, 2009). Echter niet alleen in het stroomgebied van de Nijl is sprake van waterhegemonie. In veel andere stroomgebieden zijn de kernelementen van een hegemoniale waterverdeling aanwezig. Daardoor is in dit onderzoek gekozen voor stroomgebieden die nog niet zijn geanalyseerd door middel van het kader van Zeitoun en Warner (2006). Met de keus voor deze nog niet geanalyseerde rivieren wordt getracht om een nieuwe bijdrage te leveren aan het analytisch kader en de wetenschappelijke discussie over waterhegemonie.

De twee stroomgebieden in dit onderzoek zijn niet willekeurig, maar bewust gekozen. Het eerste stroomgebied dat empirisch getoetst zal worden is het stroomgebied van de Mekong. De tweede casus zal gaan over het stroomgebied van de Brahmaputra. Beide rivieren hebben gemeen dat ze ontspringen op het Tibetaanse plateau, wat zorgt voor een bovenstroomse positie van China. Deze overeenkomst, China in de bovenstroom van beide rivieren, kan mogelijk zorgen voor een interessante vergelijking van waterhegemonie. Daarnaast is het wel zo dat beide stroomgebieden verschillen in hun benedenstroomse staten. In het stroomgebied van de Mekong zijn de benedenstroomse staten veel minder machtig dan in de benedenstroom van de Brahmaputra. Ook de verschillen in benedenstroomse staten maken het interessant om een vergelijking te maken van de cases. Hieronder worden nu de verschillende stroomgebieden verder uiteengezet.

3.3.1. De Mekong

De Mekong verlaat China in het Zuid Oosten en stroomt daarna door Myanmar, Laos, Thailand, Cambodja en Vietnam. Het stroomgebied van de Mekong rivier bevindt zich voor 21 procent in China, 3 procent in Myamar, 25 procent in Laos, 23 procent in Thailand, 20 procent in Cambodja en 8 procent in Vietnam (Aquastat, 2011). De Mekong wordt beschouwd als een van de belangrijkste rivieren van Azië. Door het belang dat veel landen hebben bij het water van de Mekong, is het zo dat er een internationaal water conflict zou kunnen ontstaan (Zeitoun & Allan, 2008).

Een belangrijk kenmerk van de Mekong is de rol van China. Ohnishi zegt dat de Mekong een voorbeeld is van een internationaal water conflict waarin China een hoofdrol speelt (2011). Ondanks dat de Mekong voor slechts 21 procent in China ligt, wordt China gezien als de hoofdrol speler in het stroomgebied. China wordt namelijk bestempeld als een dominante oeverstaat (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Een voorbeeld van die dominantie is het feit dat China

dammen bouwt in het verloop van de Mekong zonder dat het overleg pleegt met de andere oeverstaten (Macan-Markar,2007). In die 21 procent oppervlakte van de Mekong rivier plant China de komende jaren de bouw van 15 dammen, waarvan twee op zijn minst van mega formaat zijn. Benedenstroomse staten vrezen voor terugloop van hun watervoorziening door de invloed van China (MRC,2005)(Chellaney, 2011). Kortom in het stroomgebied van de Mekong is China een dominante bovenstroomse oeverstaat, of er sprake is van waterhegemonie door China moet nog blijken uit de analyse van hoofdstuk 4.

Een ander kenmerk van het stroomgebied van de Mekong zijn de lager gelegen landen van de Mekong. De lager gelegen landen in het stroomgebied van de Mekong zijn minder welvarend dan China. Minder welvarend kan betekenen dat ze minder inbreng hebben in het stroomgebied dan welvarende landen. Ook kan het zijn dat deze lager gelegen landen afhankelijk zijn van de hulp van meer welvarende oeverstaten (Sinha, 2012). Deze verschillende machtsposities in het stroomgebied kunnen gevolgen hebben voor de waterrelaties en de waterhegemonie in een stroomgebied van een rivier.

De keus voor deze casus is gebaseerd op het feit dat China in de bovenstroom ligt, ook in de tweede casus is dat het geval. Daarnaast is er voor de Mekong gekozen omdat de lager gelegen landen een stuk minder welvarend zijn, wat kan leiden tot scheve machtsverhoudingen in het stroomgebied. Dat maakt dat de wisselwerking tussen de oeverstaten gecompliceerd is en veel verschillende diepere lagen heeft die niet aan de oppervlakte te zien zijn, wat het juist interessant maakt. In dit onderzoek wordt gekeken in welke mate in het stroomgebied sprake is van hard power en soft power en welke strategieën, tactieken en strategische middelen worden gebruikt door de waterhegemoon. Daarnaast wordt onderzocht of er sprake is van counterhegemonie in het stroomgebied van de Mekong.

3.3.2. De Brahmaputra

De tweede casus zal bestaan uit het empirisch onderzoek naar het stroomgebied van de Brahmaputra. Dit stroomgebied ontspringt ook in China waardoor China in de bovenstroom van de rivier ligt, wat een van de redenen is voor de keuze voor dit stroomgebied. De bovenstroomse positie van China in beide rivieren maakt het interessant om beide stroomgebieden te vergelijken. De Brahmaputra ontspringt in China en stroomt vervolgens door India en Bangladesh, waarna de rivier uitmondt in de Golf van Bengalen (Onishi, 2008). Kenmerkend voor het stroomgebied van de Brahmaputra is dat in alle drie de landen sprake is van waterschaarste. Een ander kenmerk van de rivier is dat de Brahmaputra uitermate geschikt is voor energie opwekking, waar steeds meer behoefte aan is in China en de andere landen van de Brahmaputra (Wirsing, 2012; Kumar Sinha, 2012). Het feit dat de Brahmaputra geschikt is voor energie opwekking heeft als gevolg dat er meerdere dammen worden gebouwd in het verloop van de rivier. Naast het bouwen van dammen zijn de Chinezen ook bezig met grootschalige projecten om water uit het natte zuiden te verplaatsen naar het droge noorden (Challaney, 2011).

De rol van China in het stroomgebied van de Brahmaputra lijkt enigszins op dezelfde positie die China inneemt in de Mekong. China is dominant en bouwt dammen zonder overleg. Wat weerstand oproept bij de lager gelegen oeverstaten van de Brahmaputra (Sinha, 2012). Hoe de precieze relaties tussen de landen liggen en wie de waterhegemoon is in de Brahmaputra wordt besproken in hoofdstuk 5.

Ook kenmerkend aan het stroomgebied van de Brahmaputra zijn de benedenstroomse oeverstaten. De relatie tussen China, India en Bangladesh is al eeuwenlang gecompliceerd en is niet alleen gebaseerd op de verdeling van water (Wirsing, 2012). Onderlinge spanningen maken het lastig om te praten over water verdeling (Sinha, 2012). In tegenstelling tot de landen van de Mekong zijn de landen in de Brahmaputra economisch, politiek en militair een stuk welvarender (Sinha,2012). En dus wanneer er sprake zou zijn van waterhegemonie, dan zou het een stuk moeilijker zijn om in dit stroomgebied de niet hegemoniale staten te hegemoniseren. Dit zou betekenen dat er sprake zou kunnen zijn van counterhegemonie. Wat maakt dat er in dit stroomgebied kans is dat er andere strategieën, tactieken en strategische middelen worden gebruikt door de waterhegemoon. Maar ook is de kans dat door counterhegemonie ook gebruik wordt gemaakt van bepaalde strategieën, tactieken en strategische middelen om tegen de hegemoniale macht aan te schoppen.

Een reden voor de keus van de Brahmaputra is het feit dat er sprake is van totaal verschillende landen in de benedenstroom dan in de Mekong. De landen in de Brahmaputra zijn een stuk welvarender, wat ongetwijfeld gevolgen met zich meebrengt. In dit stroomgebied is interessant wat de onderlinge relaties beïnvloedt, maar ook wat voor soort waterhegemonie plaatsvindt. Dit maakt de vergelijking tussen beide stroomgebieden interessant, de overeenkomst van China in de bovenloop en tegelijkertijd het verschil in benedenstroomse oeverstaten.

4. Analyse verhoudingen oeverstaten van de Mekong

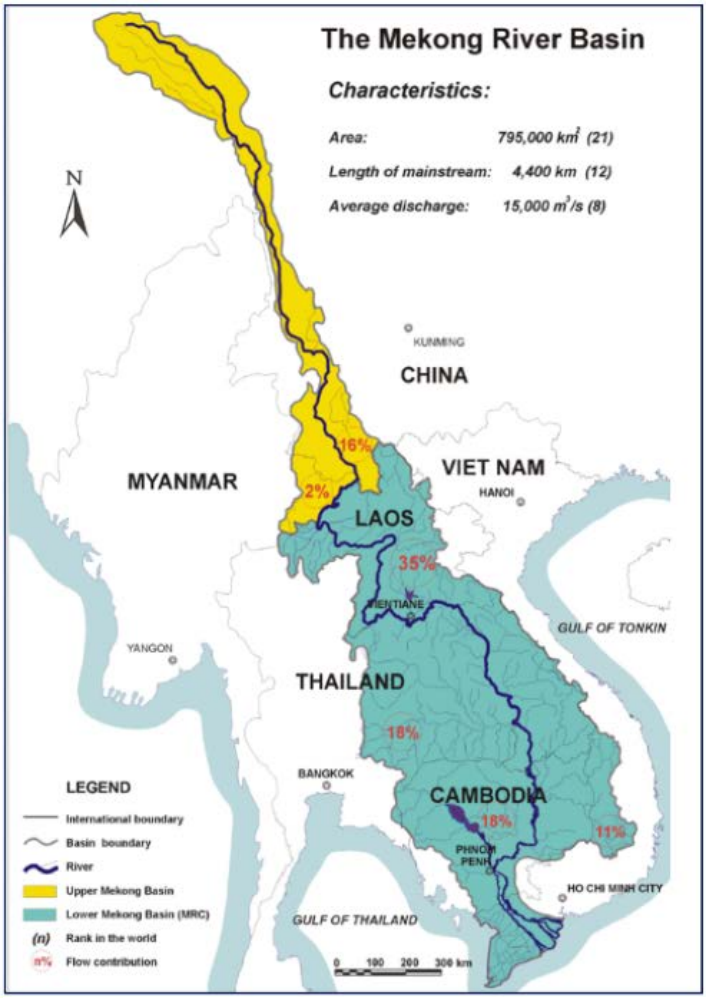
In dit hoofdstuk wordt de casus van de Mekong dieper uitgewerkt. Allereerst wordt in de inleiding van het stroomgebied de algemene kenmerken van het stroomgebied uitgelicht. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 uiteengezet wie de waterhegemoon is in de Mekong. In de daarop volgende twee paragrafen wordt de casus geanalyseerd door middel van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Aan het eind van dit hoofdstuk worden conclusies getrokken.

4.1. Inleiding stroomgebied Mekong

In paragraaf 3.3.1. is het Mekong gebied al enigszins ingeleid, in deze paragraaf zal dieper op de casus worden ingegaan. De geografisch -, sociale - en historische karakteristieken worden in deze paragraaf verder uitgewerkt. Kortom hoe zit het stroomgebied van de Mekong in elkaar?

4.1.1. Geografische karakteristieken

Het grensoverschrijdende Mekong stroomgebied heeft een totale oppervlakte van 795.000 vierkante kilometer, met een jaarlijkse afvoer van 450 tot 475 miljard kubieke meter (Dinar et al., 2007). Daarmee is de Mekong nummer 12 op de lijst van de grootste stroomgebieden van de wereld. Het stroomgebied beslaat delen van zes oeverstaten: China, Myamar, Laos, Thailand, Cambodja en Vietnam. De oppervlakte van elke oeverstaat in het bekken en de bijdrage aan de doorstromingen worden vermeld in onderstaand tabel 4.1.1.b De Mekong vindt haar oorsprong in Tibet, waarna de rivier ongeveer 2000 kilometer verder stroomt door China. Na het verlaten van China vormt de Mekong verschillende grenzen tussen landen. Eerst tussen China en Myamar, daarna tussen Myamar en Laos en tussen Laos en Thailand. Vervolgens stroomt de rivier door Cambodja en eindigt in de Mekong delta in Vietnam, waar de rivier uitmondt in de Zuid-Chinese Zee (MRC, 2005). Het stroomgebied van de Mekong rivier kan worden opgedeeld in twee delen: de bovenloop en de benedenloop. De bovenloop: China en Myamar, en de benedenloop Laos, Thailand, Cambodja en Vietnam (Aquastat, 2011). De bovenloop beslaat ongeveer 23 procent van het stroomgebied (Aquastat, 2011). Dit deel van het stroomgebied wordt gekenmerkt door steil terrein,

Figuur 4.1.1.a Stroomgebied Mekong (Cooley et al., 2009)

met veel bodemerosie (MRC, 2005), wat de rivier geschikt maakt voor de opwekking van hydro-elektriciteit. In de benedenloop van de rivier is ongeveer 77 procent van het stroomgebied gesitueerd (Dinar et al., 2007). In de benedenloop is het terrein van de Mekong niet meer zo steil, de rivier wordt steeds breder en stroomt langzamer (MRC, 2005).

In Cambodja is de stroming seizoensgebonden, dit komt door het bijzondere fenomeen dat de stroming van de rivier omkeert tijdens de verschillende seizoenen. Tijdens het droge seizoen stroomt het water uit het Tonle Sap meer in de Mekong en in het natte seizoen omgekeerd (MRC, 2005). Naast Cambodja zijn alle landen in het stroomgebied van de Mekong sterk afhankelijk van het seizoen. Deze afhankelijkheid van het seizoen is gebaseerd op de moesson. Moesson is een wind die een halfjaar lang uit één richting waait en daarna een halfjaar lang uit de tegengestelde richting. In Zuidoost-Azië zijn de zomers warm en nat en de winters relatief droog (Humbolt, 2013). Wanneer de moesson een droogte seizoen veroorzaakt, is het voor alle landen extra belangrijk om de controle over het water te houden (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013).

	China	Myamar	Laos	Thailand	Cambodja	Vietnam
Gebied (km2) binnen het stroomgebied*	165,000	24,000	202,000	184,000	155,000	65,000
Aantal (%) van het stroomgebied**	21	3	25	23	20	8
Bijdrage aan de hoeveelheid water van de doorstroming (%)*	16	2	35	18	18	11

Tabel 4.1.1.b, fysieke eigenschappen Mekong (*(MRC, 2005) **(Aquastat, 2011))

Naast de fysieke karakteristieken van de Mekong die hierboven zijn beschreven, zijn er ook nog andere geografische karakteristieken. Namelijk de interesses en belangen van oeverstaten voor het gebruik van water uit de Mekong. Deze interesses en belangen van de oeverstaten lopen erg uiteen. Elke oeverstaat heeft eigen doeleinden voor het gebruik van het water uit deze rivier. Door deze belangen in het stroomgebied weer te geven, wordt duidelijk hoe het stroomgebied van de Mekong in elkaar zit. Deze belangen per land worden hieronder kort weergegeven.

China ligt in de bovenstroom van de Mekong. Dit deel van de rivier is steil en heeft een groot hoogte verschil (MRC,2005), wat het uitermate geschikt maakt voor hydro-elektriciteit. In figuur 4.1.1.c is het hoogte verschil van de Mekong schematisch weergegeven. De grote economische groei van China, maakt dat China een steeds grotere honger heeft naar energie. Dat is reden dat China zich focust op het ontwikkelen van het waterkracht potentieel, de hydro-elektriciteit, van de Mekong (Dinar et al., 2007). Bodemerosie in de Mekong kan als gevolg hebben dat de bevaarbaarheid van de rivier verslechtert. China is een voorstander van het verbeteren van de bevaarbaarheid in de Mekong, wat belangrijk is voor de Chinese export (Keskinen et al., 2008).

De Mekong stroomt voor een heel klein gedeelte door Myanmar. Dit maakt dat deze oeverstaat geen bijzondere belangstelling heeft voor de Mekong (Dinar et al,.2007).

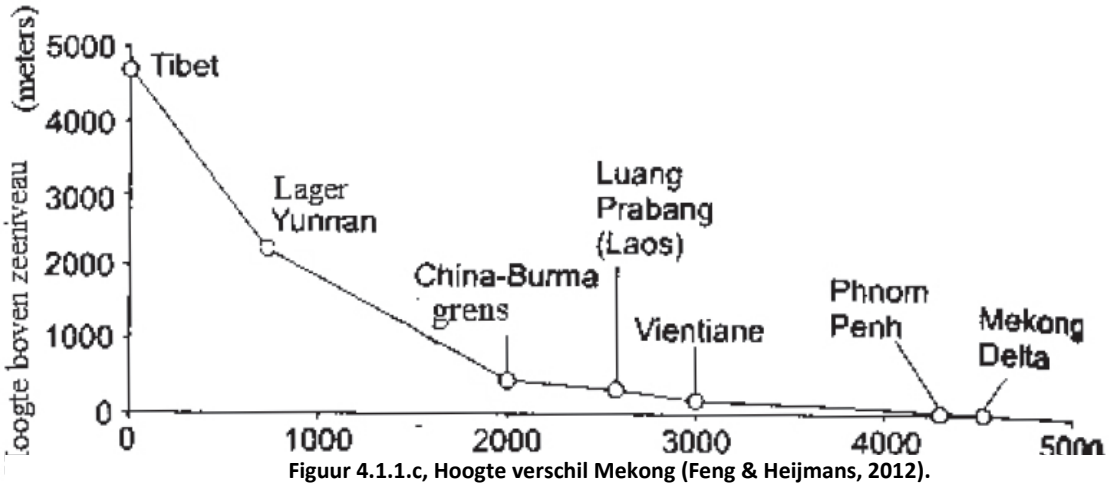
De oeverstaat Laos heeft veel onontwikkelde waterkracht mogelijkheden. De rivier in Laos is uitermate geschikt voor hydro-elektriciteit door de vele hoogte verschillen in het stroomgebied. De bevolking van Laos is afhankelijk van de visserij en de landbouw voor hun levensonderhoud (Keskinen, 2008). Veel van deze mensen leven door middel van traditionele middelen en zijn daarmee afhankelijk voor hun levensonderhoud en voedselzekerheid van de Mekong (Aquastat, 2011) (MRC, 2010). Grote delen van de beroepen in Laos en andere stroomafwaarts gelegen landen zijn gerelateerd aan water, zoals: landbouw, visserij, het maken en repareren van boten, het verwerken van vis et cetera (MRC, 2010). Dit maakt dat het land vreest voor negatieve veranderingen in de stroom van de rivier door de aanleg van dammen in het stroomgebied. Wat kan leiden tot aantasting en verstoring van hun levensonderhoud (Dinar et al.,2007).

De interesses van Thailand voor de Mekong zijn weer geheel anders. Thailand is economisch de meest ontwikkelde oeverstaat van de benedenloop van de Mekong. Echter is het zo dat een van de armste delen van Thailand zich bevindt binnen het stroomgebied van de Mekong. Om deze situatie te verbeteren zet Thailand verschillende grootschalige landbouw projecten op, wat maakt dat de Mekong garant moet staan voor grootschalige landbouw projecten (Keskinen et al., 2008). Daarnaast heeft Thailand net als China behoefte aan energie. Dit maakt dat Thailand zijn eigen waterkracht mogelijkheden in de Mekong aangrijpt (Dinar et al., 2007).

De interesses van Cambodja lijken enigszins op de interesses van Laos. Ook in Cambodja is de bevolking sterk afhankelijk van de visserij en landbouw (Dinar et al., 2007). In Cambodja is er sprake van het kunnen opwekken van hydro-elektriciteit. Dammen worden ook in dit gedeelte van de rivier gebouwd (Mondiaal Nieuws, 2012).

Tot slot heeft Vietnam als interesse dat het water uit de Mekong te gebruiken is voor de irrigatie van hun landbouw. In het stroomgebied van de Mekong in Cambodja leven veel mensen, wat de druk op het water uit de rivier vergroot (Dinar et al., 2007).

In onderstaande tabel 4.1.1.d staan de interesses en belangen van de landen in het stroomgebied kort weergegeven.

Figuur 4.1.1.c, Hoogte verschil Mekong (Feng & Heijmans, 2012).

Oeverstaat	Interesses in de Mekong
China	- Hydro-elektriciteit - Transport via de Mekong
Myanmar	- Weinig interesses en belangen
Laos	- Hydro-elektriciteit - Visserij - Irrigatie voor landbouw
Thailand	- Hydro-elektriciteit - Irrigatie voor landbouw
Cambodja	- Irrigatie voor landbouw - Visserij - Hydro-elektriciteit
Vietnam	- Irrigatie voor landbouw

Tabel 4.1.1.d., Interesses oeverstaten in de Mekong

4.1.2. Sociale karakteristieken

In het stroomgebied van de Mekong leven 70 miljoen mensen verdeeld over zes verschillende landen. In vergelijking met andere rivieren zoals de Brahmaputra en de Indus is de dichtheid van mensen laag (CDRI, 2008; in Aquatstat, 2011). In het stroomgebied is de dichtheid alleen hoog in slechts een paar grote steden (MRC, 2010). De bevolking alleen in de benedenloop wordt geschat op 60 miljoen (Aquastat, 2011). In tabel 4.1.2 is uiteengezet hoeveel procent van de bevolking in de benedenloop leeft in het stroomgebied van de Mekong.

Hoge percentages van de mensen die leven in het stroomgebied van de Mekong die te zien zijn in tabel 4.1.2, geven weer dat de Mekong van belang is voor die landen. Zoals in de vorige paragraaf al uiteengezet is, zijn die landen met een hoog percentage bevolking in het stroomgebied afhankelijk van de landbouw en visserij, waar water uit de Mekong voor nodig is. De interesses en belangen van deze landen zijn daarom ook heel groot in het stroomgebied van de rivier. Door de interesse van landen en de hoge percentages mensen die leven in het gebied kan worden gezegd dat de Mekong van belang is in deze oeverstaten (Aquastat, 2011).

Hoge percentages werkgelegenheid in water, zoals landbouw en visserij, zijn kenmerkend voor het stroomgebied van de Mekong. Dit fenomeen is gerelateerd aan een ander belangrijk kernmerk van het stroomgebied, het stroomgebied is een van de armste regio's van de wereld (Öjendal, 1995; in Ohlsson, 1995). Dit is al eerder kort besproken in de voorgaande paragraaf. De bevolking van Thailand in het stroomgebied van de Mekong is erg arm, terwijl het land over het algemeen het goed doet. Net als Vietnam. Laos en Cambodja daarentegen hebben beide een zeer lage levensverwachting, hoge kindersterfte, veel analfabetisme en beperkte toegang tot schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen (MRC, 2010).

	Cambodja	Laos	Thailand	Vietnam
Leefgebied aantal mensen (in miljoenen)	13	6	23	16 in Vietnam 2 in de centrale hooglanden
Procent van de bevolking dat leeft in het stroomgebied van de Mekong(%)	97	97	37	20

Tabel 4.1.2, Sociale karakteristieken (Aquastat, 2011).

De economische omstandigheden tussen de zes landen van het stroomgebied van de Mekong zijn erg verschillend. In het stroomgebied is sprake van zwakker regionale economieën die afhankelijk zijn van externen, deze landen zijn Myamar, Laos en Cambodja. Daarnaast zijn er ook landen met een sterke markt economie zoals China, Vietnam en Thailand. Al zijn deze twee laatst genoemde nog aan het worstelen met de aanpassingen naar een markteconomie (Dinar et al., 2007). Dit is ook waar te nemen als we kijken naar de plaatsen die de landen op de wereldranglijst innemen met betrekking tot het BBP (bruto binnenlands product) per hoofd van de bevolking. China en Thailand staan op plaats 88 en 90, terwijl Vietnam, Laos, Cambodja en Myanmar respectievelijk op plaats 141, 147, 154 en 156 staan (Feng & Heijmans, 2012). Als je uit gaat van 195 landen op de wereld, staan de landen in de benedenstroom van de Mekong vrij laag op lijst met betrekking tot het BBP.

4.1.3. Historische karakteristieken

Jeroen Warner geeft aan dat waterhegemonie en waterconflicten niet alleen gaan over wat er nu gebeurt, maar ook over wat er in het verleden heeft plaatsgevonden. Hij noemt dit de 'shadow of the past' (Persoonlijke communicatie, 20 maart 2013). Om de waterhegemonie in het stroomgebied van de Mekong te onderzoeken moet er worden gekeken naar welke conflicten en coöperatie in het verleden hebben plaatsgevonden en hoe de relaties zijn geweest tussen alle oeverstaten in het verleden. Conflicten en coöperatie worden in hieronder uiteengezet.

Conflicten

Wanneer de historische relaties en conflicten tussen de oeverstaten van de Mekong worden uitgelicht, moet wel duidelijk worden aangeven dat er voorheen geen nationale grenzen in het stroomgebied bestonden. Pas vanaf 1926 toen de Franse koloniale overheid in Indochina (huidige Vietnam, Cambodja en Laos) en de regering van Siam (huidig Thailand) tot een akkoord kwamen, werden territoriale grenzen tussen de landen in het stroomgebied van de Mekong getrokken (Dinar et al., 2007).

Zoals hierboven al een keer genoemd is, hadden de Fransen Laos, Cambodja en Vietnam gekolonialiseerd en noemden het gebied Indochina. Deze Franse kolonie zorgde voor spanning in het stroomgebied van de Mekong. Thailand verafschuwde de Europese dominantie die was gecreëerd in de regio. Aan het einde van 1940 en begin 1941 vochten de Fransen in Indochina met Thailand een korte- en vergeten oorlog uit (Horvath, 1995). In deze oorlog sneuvelden ongeveer één miljoen burgerslachtoffers (Schot et al., 2011). Door de hoeveelheid doden en de mate van oorlog voeren, scoort dit conflict op de schaal van Yoffe et al. uit 2001, een -7. Er is sprake van een hoge intensiteit van oorlog in het gebied en aanhoudende gevechten tussen georganiseerde strijdkrachten, tot slot

wordt er gebruik gemaakt van veel geweld. De verdeeldheid tussen beide partijen bracht een bron van spanning voor veel andere landen in Zuid-Oost Azië (Dinar et al., 2007).

Thailand en Vietnam delen de meest intense rivaliteit. Deze rivaliteit dateert uit het prekoloniale tijdperk, toen er nog sprake was van Siam in plaats van Thailand. De Siamese-Vietnamese oorlog duurde van 1841 tot en met 1851. Beide landen streden voor uitbreiding van hun grondgebied, wat nu uit Laos en Cambodja bestaat. Deze strijd leverde spanningen en conflicten op (Dinar et al., 2007). Hedendaags zijn de spanningen tussen beide landen opgelopen door tegenstrijdigheden als het gaat over gedeelde watervoorzieningen. Een voorbeeld van deze tegenstrijdigheden tussen de landen is het feit dat Thailand hoofdzakelijk is geïnteresseerd in hydro-elektriciteit afkomstig van de Mekong (Keskinen et al., 2008). Terwijl Vietnam het water uit de Mekong voornamelijk wil gebruiken voor irrigatie (Dinar et al., 2007).

Vietnam had naast een moeizame relatie met Thailand ook een moeilijke relatie met China. Onder andere zorgde de historische agressie van China richting Vietnam tijdens de territoriale uitbreiding van Chinees grondgebied voor spanningen tussen beide landen (Dinar et al., 2007). Naast die uitbreiding van territoriaal stroomgebied vond er een conflict plaats in 1954. Vietnam was opgesplitst in Noord Vietnam, communistisch, dat geleidt werd door Ho Chi Min en Zuid Vietnam geleidt door Ngo Dinh Diem, een tegenhanger van communisme (Grant, n.d.). Zuid Vietnam kreeg steun van de Fransen en de Amerikanen. Noord Vietnam kreeg steun van China, die wilde immers hun zuidelijke grens beschermen tegen Westerse invloeden (Egberts, 2013). Deze gebeurtenis werd een bron van intense Vietnamese afkeer tegen China door de bemoeienis van China tijdens het opengooien van de grens tussen Noord en Zuid Vietnam (Dinar et al., 2007). In 1979 laaide het conflict tussen China en Vietnam weer op. Dit werd een korte en bloederige oorlog. De Chinese ondersteuning aan de opstandelingen in Cambodja, de Rode Khmer, in plaats van ondersteuning aan de pro-vietnamese regering in Cambodja zorgde voor spanningen tussen beide landen (Bakshi, 2000) (Schouten, 2011). Wanneer we kijken naar de schaal van Yoffe et al., (2001) dan spreken we van een intensiteit van een conflict tussen -6 en -7. Omdat er sprake is van oorlog tussen beide landen waar slachtoffers vallen. En er was sprake van oorlogsdaden en geweld.

Vietnam en Cambodja delen een zelfde soort historie met geweld, maar dan op een veel kleinere schaal. Echter, in de nasleep van de Vietnam oorlog laaide de gemoederen tussen Vietnam en Cambodja weer hoog op. In 1977 ontstonden enkele schermutselingen langs de grens van Cambodja en Vietnam (Amer, 1997). Op 25 december 1987 viel Vietnam Cambodja binnen en bezette het land. Deze volledige invasie van Vietnam trachtte de Rode Khmer te ondermijnen en deze te verwijderen uit Cambodja. De daaropvolgende 11 jaar was er sprake van Vietnamese militaire aanwezigheid in de hoofdstad van Cambodja Phnom Penh (Dinar et al., 2007).

Oorspronkelijk is de relatie tussen Thailand en Cambodja minder onstuimig dan tussen Thailand en de andere buurlanden. Hoewel de gemoederen hoog oplaaiden toen Thailand de voormalige Rode Khmer leider Pol Pot een toevluchtsoord bood, terwijl er in Cambodja een landelijke zuivering van Khmer leiders plaatsvond door van het leger van Cambodja (Dinar et al., 2007). In 2011 was er ook sprake van een conflict tussen beide landen, de landen betwisten een grensgebied waar een eeuwenoude tempel staat. Deze tempel in aan Cambodja toegewezen door het Internationaal gerechtshof in 1962, een besluit dat door Thailand wordt betwist (NRC, 2011). Als er gekeken wordt

naar de schaal van Yoffe et al., bevinden beide conflicten zich tussen -1 en -2, er is sprake van milde uitingen en sterke verbale uitingen tussen beide landen.

Tot slot heeft Myamar historisch gezien weinig relaties met de landen van het oorspronkelijke Indochina, wel zijn er strubbelingen met Thailand bekend. Thailand en Myanmar delen een lange grens van 2400 kilometer. In 1826 werd in het verdrag van Burney de grens tussen beide landen vastgelegd. Thailand is het oneens met dit verdrag en sindsdien is de grens een bron van conflicten tussen beide landen (Pate, 2010). Dit zorgt nu nog steeds voor confrontaties tussen Myamar en Thailand. Myamar had confrontaties met Thailand over incidenten waarbij Birmese minderheden gewelddadig optraden in het grensgebied van de Thai-Birmese grens regio (Dinar et al., 2007). Bijvoorbeeld in februari 2001, een conflict waar 12 burgers en bijna honderd Birmese soldaten zijn omgekomen (Pate, 2010). Wanneer we de relatie tussen Myanmar en Thailand bekijken en deze toepassen op de schaal van Yoffe et al., dan zou je kunnen spreken van kleinschalige militaire handelingen, dus -5.

Coöperatie

Deze complexe relaties en grote aantal spanningen en conflicten in het gebied maken het noodzakelijk dat er duidelijke afspraken over de Mekong moeten worden gemaakt tussen de oeverstaten. Dat is dan ook gedaan, een voorbeeld van deze samenwerking is het feit dat er tussen 1856 tot 1978 bijna 30 overeenkomsten zijn gesloten over deze rivier (Radoshevich, 1996; in Dinar et al., 2007).

Echter is het zo dat het eerste initiatief voor samenwerking in 1949 werd genomen, op dat moment werd de ‘United Nations Economic Commission for Asia and the Far East’ (ECAFE, nu de ESCAP) opgericht (Dinar et al., 2007). Deze commissie hield zich bezig met het bevorderen van de samenwerking tussen de landen in Azië (ESCAP, 2013). Daarnaast hield het zich voornamelijk bezig met ‘flood control’ (Öjendal, 1995). Doordat China geen lid was van de United Nations en Myamar niet geïnteresseerd was in samenwerking, had deze overeenkomst alleen betrekking op de lager gelegen landen in het stroomgebied (Öjendal, 1995). Drie jaar later in 1952 werd er een overeenkomst gesloten wat de Mekong als een internationale waterweg erkende, wat een conceptueel raamwerk creëerde voor samenwerking in de toekomst (Dinar et al., 2007).

In 1957 werd het Mekong commitee opgericht. De vier landen Thailand, Laos, Cambodja en Vietnam in de benedenstroom van de Mekong vormde vanaf toen het Mekong Commiteé. Dit comité werd begeleid en ondersteund door eveneens de Verenigde Naties. Daarnaast was het aangesteld om toezicht te houden op het stroomgebied (Beach et al.,2000).

De voortgang die het comité boekte, liep voorspoedig, tot dat de Rode Khmer in Cambodja problemen veroorzaakte. Dit leidde er uiteindelijk toe dat Cambodja in 1975 de banden met de Mekong River Commission verbrak (Dinar et al., 2007). De enige overgebleven staten in de Mekong River Commission waren Laos, Thailand en Vietnam. Na vrije verkiezingen in 1993 werd Cambodja weer lid van de ‘Mekong River Commission’ in 1995 (Dinar et al., 2007)(Beach et al., 2000).

China en Myamar zijn nog steeds geen lid van het Mekong River Commission (Beach et al., 2000). Hoewel beide landen gesprekspartners werden van de commissie in 1996. Dit leidde in 2002 tot een belangrijke overeenkomst tussen China en Mekong River Commission over het delen van hydrologische gegevens (Dinar et al., 2007). China biedt nu waterpeil gegevens aan in het vloedseizoen uit twee stations gelegen in de bovenstroom van de Mekong. Met deze informatie

kan de MRC voorspellen of er sprake is van overstromingen. Momenteel zijn er besprekingen aan de gang over het uitbreiden van het delen van hydrologische gegevens. De MRC wil bereiken dat China en Myanmar ook waterstanden in het droge seizoen doorgeven aan de MRC, dit wordt beschreven in het Strategisch plan 2011 tot 2015 van de MRC (MRC, n.d.).

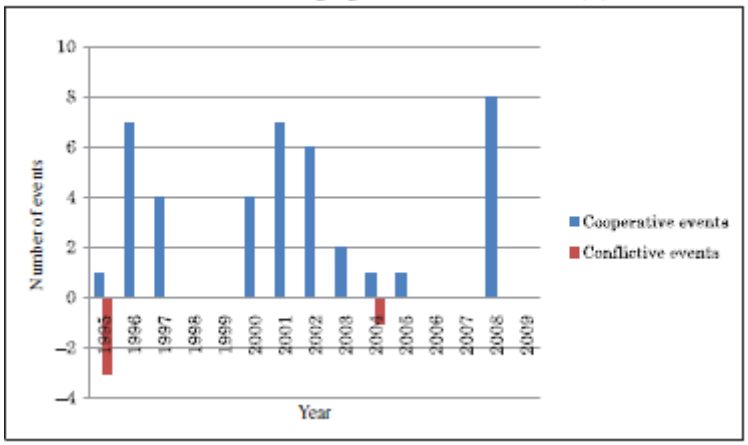
Naast de MRC zijn er nog twee andere organisaties niet genoemd. In 1992 werd de 'Greater Mekong Subregion (GMS) opgericht. Deze organisatie bestond uit alle landen van het Mekong stroomgebied, dus inclusief China en Myamar. Deze organisatie focust op de subregionale economische samenwerking, bedoeld om de economische betrekkingen te versterken tussen de landen (GMS, 2013). Naast de GMS werd in 1967 de 'Association of Souteast Asian Nations (ASEAN) opgericht. Vanaf 1996 had de ASEAN in totaal 10 leden, waaronder alle oeverstaten van de Mekong, behalve China. China was niet volledig lid, alleen een dialoog partner (Dinar et al., 2007). Het doel van de ASEAN is het bevorderen van de economische, culturele en politieke samenwerking in Zuidoost-Azië (Öjendal, 1995). De GMS en de ASEAN hebben niet direct te maken met de Mekong, maar het zijn belangrijke organisaties voor samenwerking in het gebied.

Jaartal	**wat**	**Wie**
1949	Oprichting ESCAP	Thailand, Laos, Cambodja en Vietnam
1952	Mekong officiële waterweg	
1957 - 1975	Mekong Commiteé	Thailand, Laos, Cambodja en Vietnam
1967	ASEAN opgericht	Thailand, Laos, Cambodja, Vietnam en Myanmar
1975 - 1995	Interim Mekong Commiteé	Thailand, Laos en Vietnam
1992	GMS	Thailand, Laos, Vietnam, China en Myanmar
1995 - heden	Mekong River Commision	Thailand, Laos, Cambodja en Vietnam
1996	Dialoog partner MRC	Myanmar en China
2002	Overeenkomst over het delen van hydrologische gegevens	Tussen MRC en China en Myanmar

Tabel 4.1.3.a tijdlijn coöperatie Mekong

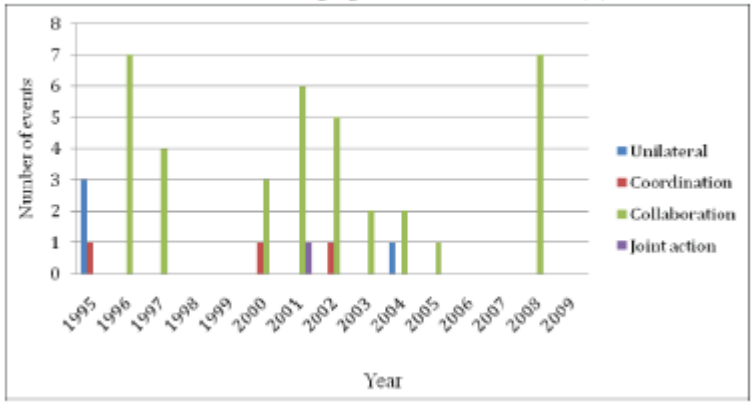
In de tijdlijn is te zien dat de mate van samenwerking en coöperatie is veranderd in het gebied van de Mekong. De conflict situaties in het stroomgebied hebben plaats gemaakt voor samenwerking en coöperatie. In onderstaande grafieken is de samenwerking tussen de landen van de Mekong weergegeven. Uit figuur 4.1.3.b. kan worden gesuggereerd dat de mate van samenwerking in het stroomgebied van de Mekong is toegenomen en de conflicten zijn afgenomen. Uit figuur 4.1.3.c. blijkt dat de mate van samenwerking in het gebied is toegenomen en de mate van unilateraal handelen is verminderd.

Table 1. The Mekong regional water event database (A)

Figuur 4.1.3.b, samenwerking of conflict Mekong (Onishi, 2011)

Table 2. The Mekong regional water event database (B)

Figuur 4.1.3.c, watergebeurtenissen Mekong (Onishi, 2011)

4.2 Waterhegemonie in de Mekong

De waterhuishouding van het stroomgebied kan worden gekenmerkt door asymmetrie in de onderlinge waterrelaties (Cascao, 2009). Deze asymmetrie wordt veroorzaakt door de waterhegemoon in het stroomgebied van een rivier. De theorie van Zeitoun en Warner (2006) analyseert de waterhegemonie en het gedrag van een waterhegemoon in een stroomgebied. In deze paragraaf wordt in eerste instantie uiteengezet of er sprake is van een waterhegemoon in de Mekong en waarom. In paragraaf 4.3 komt de analyse van de waterhegemonie in het stroomgebied aan bod.

In het stroomgebied van de Mekong is sprake van een oeverstaat met een centrale rol met betrekking tot de waterverdeling. Deze oeverstaat is China. China lijkt zich op te werpen als waterhegemoon in dit internationale stroomgebied. In eerste instantie omdat China veel machtiger en invloedrijker is dan de andere oeverstaten van de Mekong (Warner & Zawari, 2012)(Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). China is veel machtiger en invloedrijker dan de andere landen in het stroomgebied omdat het land een sterke economische -, politieke – en militaire positie in de Mekong heeft (Hensengerth, 2009). Door deze sterke positie van China verwerft het land autoriteit in het stroomgebied. Daarnaast kan China met deze autoriteit de ondergeschikte staten overtuigen van zijn hegemoniale autoriteit (Zeitoun en Warner, 2006).

In tweede instantie speelt de geografische ligging van China in het stroomgebied een rol waardoor China als waterhegemoon wordt gezien. De positie in de bovenstroom van China in het stroomgebied stelt China in staat meer macht te kunnen uitoefenen over de verdeling van water (Zeitoun en Warner, 2006), wat de asymmetrie in macht tussen alle oeverstaten vergroot (Hensengerth, 2009). Ondanks dat maar 21 procent van het stroomgebied van de Mekong in China ligt, geeft deze positie China een hydrologisch voordeel. Deze positie kan China gebruiken om gedeeltelijk het stroomgebied te controleren en ook water vast te houden en te gebruiken voor nationalistische doeleinden (Sinha, 2012). In het natte seizoen is er minder sprake van controle over de verdeling van water. Maar in het droge seizoen kan China het water gedeeltelijk reguleren met zijn 5 dammen (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Deze bovenstroomse positie van China geeft China extra macht in het stroomgebied.

Tot slot spant China zich in om de andere landen van de Mekong te controleren en in zekere mate te domineren (Sinha, 2012). De afgelopen 10 jaar is de invloed van China op heel Azië aanzienlijk vergroot (Godwin, n.d.). De invloed van China is niet alleen gebaseerd op 'harde' macht, maar ook op 'zachte' macht. De 'harde' macht van China in het stroomgebied uit zich in het feit dat China een machtig land is met veel militair vermogen. De machtige positie van China in het gebied, maar ook in de rest van de wereld, maakt dat landen in de benedenstroom de neiging hebben om niet tegen de waterhegemoon in te gaan (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013). China tegenwerken zou te veel risico met zich mee brengen voor de benedenstroomse staten.

Daarnaast bestaat de invloed van China ook uit de 'zachte' macht van China. Deze 'zachte' macht is voornamelijk gebaseerd op investeringen in het stroomgebied. China is de grootste handelspartner van de landen in de benedenstroom van de Mekong. Daarnaast doneert China veel geld aan landen zoals Laos, Cambodja en Myamar (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Door deze investeringen en donaties aan andere landen ('zachte' machtsinstrumenten), oefent China veel invloed uit in het stroomgebied. De benedenstroomse landen zijn afhankelijk van

deze investeringen (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Wat maakt dat China in een machtige positie komt. Kortom, ook door de uitoefening van harde- en zachte macht kan China gekenmerkt worden als een 'leider' in het stroomgebied. Bovengemoende redenen resulterenen in het feit dat maakt dat China gezien kan worden als de waterhegemoon in de Mekong.

4.3. Macht en controle

In deze paragraaf wordt het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) over de casus van de Mekong gelegd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de piramide van 'geconsolideerde controle' die uiteen gezet is in het conceptueel model.

Dat China de waterhegemoon is in het stroomgebied van de Mekong is reeds besproken in de vorige paragraaf. Maar naar wat voor soort macht en controle streeft deze? Een waterhegemoon kan streven naar gedeelde controle (grote mate van samenwerking), betwiste controle (concurrentie tussen oeverstaten) en geconsolideerde controle (de waterhegemoon heeft alle macht) (Zeitoun en Warner, 2006). Over het algemeen streeft een waterhegemoon naar geconsolideerde controle, waarbij de waterhegemoon alle macht heeft.

China streeft over het algemeen zijn eigen belangen na in zijn internationale waterpolitiek (Donkers, 2013). Dit was te zien aan het feit dat China in 1997 het verdrag van de Verenigde Naties over internationale waterverdeling niet heeft getekend. Het verdrag zou niet overeenkomen met de visie die China had (Onishi, 2011).

In de Mekong doet China ook wat het zelf wil (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013) en trekt het zich weinig aan van de andere landen in het stroomgebied (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). De houding van China in de Mekong geeft aan dat het land geen interesse toont voor stroomgebied gerelateerde samenwerkingen (Onishi, 2011). Een voorbeeld van deze houding van China in de Mekong is het feit dat China geen lid is van de 'Mekong River Commission' (MRC) en de ESCAP (Sinha, 2012). Met het niet aansluiten bij de MRC en de ESCAP heeft China geen verantwoordelijkheden in het stroomgebied (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Het feit dat China geen samenwerkingsverbanden wil aangaan met andere oeverstaten en de zeggenschap over de Mekong daarmee niet wil delen, zegt dat er in het stroomgebied geen sprake is van '*gedeelde controle'*.

Dat China wordt gedreven door eigen belangen wordt door Uttam Kumar Sinha beaamd. Sinha brengt China in verband met de woorden 'Hydro arrogance' en 'Hydro egoism' (2012). Hij noemt China een rationele egoïst, die alleen geïnteresseerd is in eigen belangen in het stroomgebied van de Mekong (Sinha, 2012). Dat China alleen naar eigen belangen streeft, zou afgeleid kunnen worden uit het feit dat China dammen bouwt in het stroomgebied van de Mekong zonder overleg met de andere oeverstaten (Tuke, 2012). China heeft gepland dat in de komende 20 jaar 50 grote dammen moeten worden gebouwd in het Chinese deel van de Mekong (Dore, 2004). Van deze dammen heeft China er al 8 gebouwd (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Daarvan zijn twee dammen van enorme omvang gebouwd, te vergelijken met de Drie Kloven Dam, in de Yangtze rivier (Sinha, 2012).

Naast het bouwen van dammen is het gebrek aan transparantie van China een voorbeeld waaruit blijkt dat China wordt gedreven door eigen belang. China is niet transparant over het bouwen van dammen (Sinha, 2012). Benedenstroomse staten wisten tot voorkort niets over

watergegevens. Na 2002, met een overeenkomst tussen China en de MRC, is dit enigszins veranderd (zie paragraaf 4.1.3). Met de overeenkomst is China geen lid geworden van de MRC, maar is het een dialoog partner geworden. Daarbij kan echter de betekenis van de term 'dialoog' in twijfel worden getrokken, zoals zal blijken in de volgende paragaraaf (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). De houding die China hanteert staat in schril contrast met het feit dat China alles wil weten van het stroomgebied en controle wil houden over de rivieren en hun stroomgebied door ze nauwlettend in de gaten te houden middels sattelietbeelden (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013).

Uit bovenstaande tekst blijkt dat China zijn eigen belangen nastreefd in het stroomgebied van de Mekong, zonder daarbij na te denken over de andere oeverstaten in het gebied. De machtige positie van China en de zwakkere positie van de benedenstroome staten maakt dat er geen concurrentie plaatsvindt tussen de waterhegemoon en de andere oeverstaten. Daardoor is er geen sprake van '*betwiste controle'.* De waterhegemoon China streeft naar '*geconsolideerde controle'* in het stroomgebied. Met deze geconsolideerde controle kan China doen en laten wat ze wil, zonder dat er daarbij vragen gesteld worden. De voornaamste reden achter deze houding is het veiligstellen van het essentiële element water en daarmee ook waterenergie, die beide van groot belang zijn voor China (Dinar et al, 2007). Om geconsolideerde controle te bereiken moet China gebruik maken van verschillende strategieën, tactieken en machtsmiddelen. Dit wordt in de volgende paragraaf verder uiteengezet.

4.3.1. Resource capture strategie

De resource capture strategie, ook wel actief unilateralisme, houdt in dat de waterhegemoon zich bezig houdt met projecten in het stroomgebied zonder overleg te plegen met andere oeverstaten. China probeert door middel van de '*resource capture'* strategie geconsolideerde controle te bereiken in de Mekong. In eerste instantie bouwt China dammen in het stroomgebied in de afwezigheid van overeenkomsten (Tuke, 2012). Het bouwen van dammen vindt plaats op het eigen grondgebied van China, maar kan een enorme impact hebben op de rest van het stroomgebied. Toch is over de bouw van deze dammen niet te onderhandelen voor de lager gelegen oeverstaten van de Mekong (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Ook is het niet lid zijn van de 'Mekong River Commission' een voorbeeld van het feit dat China de 'resource capture' strategie nastreeft (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013).

Om deze 'resource capture' strategie in de praktijk te laten werken moet China gebruik maken van tactieken. De tactiek die volgens de theorie van Zeitoun & Warner (2006) gebruikt wordt voor de 'resource capture' strategie is de *tactiek naleving door middel van dwang,* wat een zogenaamde 'hard power' techniek is. Of China gebruik maakt van deze tactiek is maar de vraag. Volgens Meine Pieter van Dijk is er momenteel geen sprake van militair of materieel ingrijpen door China in de lager gelegen landen van de Mekong (persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Wel is het zo dat in de relatie met Vietnam voorheen sprake was van militair ingrijpen door China (zie paragraaf 4.1.3). Daarnaast heeft er ook militair ingrijpen door China plaatsgevonden in 2011 in het stroomgebied van de Mekong (Novum, 2013). Drugsdealers hadden een goederenschip van China gevangen genomen en een aantal Chinese bemanningsleden gedood (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013). Vervolgens heeft China met het gebruik van militaire middelen deze piraten gevangen genomen en geëxecuteerd in eigen land (Novum, 2013). Dat was de eerste keer dat China op militair gebied het stroomgebied in kwam en zijn eigen norm van rechtvaardigheid hanteerde. Daardoor werden de benedenstroomse staten van de Mekong zich

ervan bewust waar China als waterhegemoon toe in staat was. Incidenteel heeft er dus militair ingrijpen plaatsgevonden door de waterhegemoon China, het is echter niet zo dat er sprake is van een continue militaire dreiging (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013).

Naast de tactiek militair ingrijpen is er ook sprake van *dwangmiddelen*. Volgens Nate Matthew's perspectief is China een krachtige speler, die door middel van druk uitoefening zijn zin krijgt. Een voorbeeld is het feit dat Cambodja niet heeft uitgesproken dat ze tegen de dammen in het stroomgebied zijn, vanwege politieke druk die China uitoefende op het land (persoonlijke communicatie, 26 mei 2013). *'De andere landen in de regio hebben geen effectief middel om het agressieve en onvriendelijke Chinese beleid te blokkeren*' (Liebman, n.d.). Dit bevestigt Uttam Kumar Sinha. Hij spreekt over het gebruik van dwangmiddelen door China om de andere oeverstaten te laten gehoorzamen (persoonlijke communicatie 16 mei 2013).

De 'resource capture strategie' en de tactiek 'naleving door middel van dwang' pakken positief uit voor de waterhegemoon China. De waterhegemoon kan doen en laten wat ze wil en bereikt zo de gewenste geconsolideerde controle. Echter is het zo dat China's gedrag aanzienlijk meer complex is dan het sterk vereenvoudigde beeld van een unilateraal en een eenzijdig China die hierboven wordt geschetst (Onishi, 2011). Dit komt in de volgende paragraaf aan de orde.

4.3.2. Containment strategie

Ook de '*containment'* strategie wordt in zekere mate toegepast door China. Bi- en multilaterale betrekkingen vinden plaats in het stroomgebied van de Mekong (Onishi, 2011). Een voorbeeld van deze multilaterale betrekkingen is het feit dat China in 1996 dialoog partner van de 'Mekong River Commission' werd. Het worden van een dialoog partner houdt in dat China data uitwisselt over waterstanden in de Mekong (zie paragraaf 4.1.3.). Zoals eerder werd gesteld kan de term 'dialoog' echter in twijfel worden getrokken. China is als dialoog partner immers geen ondertekenaar van de Mekong-overeenkomst ui 1995, waardoor de waterhegemoon toch dammen kan bouwen zonder rekening te houden met stroomafwaarts gelegen landen (IPS, 2012). Het ligt dus aan de insteek waarmee China een partner werd, om te kunnen zien of de asymmetrische houding tussen de landen blijft bestaan of groter wordt. De MRC eist als bij een lidmaatschap transparantie en consulaties betreffende waterprojecten. China wil hier echter niet aan toegeven (Feng & Okano-Heijmans, 2012), waardoor er een asymmetrische houding blijft bestaan tussen de waterhegemoon China en de andere oeverstaten. Tijdens het worden van een dialoog partner van de MRC, tekende China in 2002 een overeenkomst over de uitwisseling van hydrologische data over waterstanden in de Mekong (Dinat et al., 2007)(Onishi, 2011). Het tekenen van een overeenkomst kan worden opgevat als een periode van toenadering van China. Dit kan worden gezien als de tactiek *naleving door middel van een normatieve overeenkomst.* Dinar et al. stellen dat deze data uitwisseling een eerste stap is naar effectieve regionale samenwerking (2007). 'Ondanks dat deze data uitwisseling en samenwerking beperkt blijft, laat China toch merken dat er meer bilateraal dialoog mogelijk is tussen de landen. Het lid worden van de MRC is voor China misschien niet aantrekkelijk, maar het feit dat er een eerste stap is gezet zegt al veel' (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013).

Zoals al eerder is besproken in paragraaf 4.1.3. neemt de samenwerking in het stroomgebied van de Mekong toe. Dit geldt bijvoorbeeld in beperkte mate voor de samenwerking tussen China en de andere oeverstaten van de Mekong. Volgens Onishi geeft dit aan dat de China-Mekong relatie in een 'samenwerkingsfase' zit (2011). Deze 'samenwerkingsfase' kan ook gezien worden als een periode van toenadering, onderdeel van de tactiek *naleving door middel van normatieve*

overeenkomst. Er is echter geen sprake van een vastlegging van de status quo in een verdrag tussen China en de andere oeverstaten van de Mekong.

Naast de toename van de bilaterale en multilaterale dialogen neemt ook de samenwerking toe tussen China en de andere oeverstaten van de Mekong. China investeert in infrastructuur in de benedenstroomse oeverstaten van de Mekong (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). In landen zoals Myamar, Cambodja en Laos wordt veel geïnvesteerd door China. Deze landen krijgen geld, benodigdheden voor de ontwikkeling van infrastructuur en dammen van China (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Ook worden in deze landen havens, plantages, mijnen, fabrieken en waterkrachtcentrales aangelegd door China. Een voorbeeld van deze investeringen in Laos is een spoorweg van Boten naar Vientiane. De bouw kost 7 miljard dollar en wordt grotendeels gefinancierd door Chinese ondernemingen (Bottelier-Depois, 2011). Laos is een van de armste landen van de wereld, waardoor investeringen van buitenaf zeer welkom zijn. Dit maakt dat de regeringen van deze landen (Laos, Cambodja, Myanmar en Vietnam) de Chinese hulp en investeringen omarmen, ze weten immers dat zonder China deze investeringen niet mogelijk zouden zijn (Schouten, 2011). De waarde van de Chinese handel en investeringen in de Mekong regio is van 10 miljard dollar in 2000 gestegen naar 83 miljard dollar in 2010. Vanaf 2010 ontvingen de landen in de Mekong regio 76 miljard aan investeringen van China, waarvan Myamar 70 procent ontving. De investeringen waren voornamelijk gericht op de olie -, gas – en elektrische energie opwekking (Naohiro,2012). Deze investeringen wijzen erop dat China 'geconsolideerde controle' wil bereiken aan de hand van de tactiek *naleving door middel van (financiële) prikkels,* wat een 'soft power' techniek is. Er is sprake van investeringen in het stroomgebied in ruil voor de steun (of de afwezigheid van kritische noten) ten aanzien van China als waterhegemoon. Ook kunnen deze investeringen in dammen in het stroomgebied worden gezien als het strategische instrument: *mobiliseren van financiële middelen.*

Het is echter wel zo dat bij het bi- en multilaterale gedrag van China vraagtekens en kritische noten kunnen worden geplaatst. Zoals al eerder is besproken in paragraaf 4.2. streeft China grotendeels zijn eigen belangen na. Dat maakt dat de voordelen voor China in investeringen in benedenstroomse oeverstaten centraal staan. Een voordeel is bijvoorbeeld dat de hydro elektriciteit verkregen uit de stuwdammen in Laos wordt geexporteerd naar China (De Aziatische Tijger, 2012). Van Dijk beweert dat zelfs China het afspiegelt als een win-win situatie, maar in feite zelf het meeste voordeel heeft (Persoonlijke communicatie 2 mei 2013). In feite kan nooit helemaal met zekerheid worden gezegd met welke insteek China deze bi- en multilaterale betrekkingen aangaat. Het is zelfs zo dat gedeeltes van het waterbeleid van China vallen onder de Chinese Staats-geheimhoudingswet (Feng & Okano-Heijmans, 2012), wat het achterhalen van de Chinese bedoelingen in het stroomgebied lastig maakt.

4.3.3. Integration strategie

Wanneer er wordt gekeken naar het hegemoniale gedrag van China zijn er weinig tekenen dat de '*integration*'strategie wordt toegepast door de waterhegemoon. Er is in het stroomgebied van de Mekong namelijk geen sprake van 'shared control'. Ondanks dat het stroomgebied maar voor 21 procent in China ligt, kan China veel macht uitoefenen in de Mekong. Bovendien is het mogelijk dat er geen sprake van integration strategie omdat Chinezen van nature erg nationalistisch zijn (Bert van Dijk, persoonlijke communicatie 9 mei 2013). Dit kan als uitwerking hebben dat Chinezen hun eigen belang boven dat van anderen stellen en niet geneigd zijn om toe te geven aan andere (zwakkere) partijen. Volgens de literatuur is er ook geen sprake van de tactiek '*naleving door middel van*

ideologische overeenkomst'. De landen in de benedenstroom van de Mekong zijn er niet volledig van overtuigd dat China als waterhegemoon het beste is voor het stroomgebied (o.a. Sinha, 2012). Nate Matthews spreekt dit enigszins tegen. Hij vindt dat de 'integration' strategie wel wordt gebruikt door China. Het feit dat China Chinese arbeiders naar de lager gelegen oeverstaten brengt ziet hij als een vorm van 'integration'strategie. Daarnaast werkt China bijvoorbeeld samen met de regering van Laos (persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Beiden kunnen gezien worden als een gematigde vorm van de integratie strategie van China om naleving door middel van normatieve overeenkomst te stimuleren in de andere oeverstaten. Het blijft daarbij wel de vraag, net als eerder, met welke bedoelingen China dit doet? Maar ook in welke mate vindt deze integratie plaats? Er is namelijk geen sprake van gedeelde controle in het stroomgebied van de Mekong.

4.3.4. Machtsmiddelen

Naast het machtsmiddel 'het kunnen mobiliseren van financiële middelen' zijn de machtsmiddelen *positie in het stroomgebied* en *internationale ondersteuning* ook bepalend voor de hegemoniale macht van China. Al eerder in dit onderzoek is uitgewijd over de bovenstroomse positie van China (zie paragraaf 4.2). Er is echter nog niet ingegaan op de internationale ondersteuning voor China als waterhegemoon.

Een goede ligging in de internationale gemeenschap kan een grote rol spelen bij internationale waterconflicten. Door een goede positie in de internationale gemeenschap te verwerven wordt naar jou geluisterd in plaats van naar anderen (Zeitoun & Warner, 2006). China verwerft internationale ondersteuning doordat de waterhegemoon een steeds betere positie bekleedt binnen het wereldtoneel (Tuke, 2012). De sterke economische groei maakt China een gewilde partner op diverse niveaus en vergroot tevens de politieke internationale macht van het land (Tuke, 2012). Deze ontwikkeling heeft ook een uitwerking op de positie en ondersteuning van China als waterhegemoon. Die Internationale ondersteuning voor de waterhegemoon China berust vooral op het feit dat het land nauwelijks wordt tegengesproken. Het niet tegenspreken van een waterhegemoon op internationaal niveau kan worden gezien als internationale ondersteuning (Jeroen Warner, persoonlijke communicatie 20 maart 2013). Daarmee is er sprake van passieve steun voor de waterhegemoon China. Aanvullend stelt Nate Matthews dat er een indirecte vorm van internationale ondersteuning is door de Wereldbank, omdat deze betrokken is en investeert in de bouw van Chinese dammen in zowel China als in andere landen van het stroomgebied (persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Er is concluderend op verschillende wijzen sprake van internationale steun voor de waterhegemoon China.

4.4. Counter hegemonie

Counter hegemonie kan de niet hegemoniale oeverstaten in een positie brengen dat ze de regels van het spel van de waterhegemoon kunnen veranderen, zodat er meer gelijkheid ontstaat (Sinha, 2013). Counterhegemonie kan worden gezien als een uiterst redmiddel om iets te veranderen in het stroomgebied van de rivier (Zeitoun en Warner, 2006). Bij counterhegemonie gaat het meestal om 'het trappen tegen de bestaande macht' om je belangen er door te krijgen (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013). In het stroomgebied van de Mekong vindt er counterhegemonie plaats op verschillende niveaus.

In het stroomgebied is er sprake van een gematigde counterhegemonie vanuit Thailand. De politiek en milieu organisaties van Thailand stonden negatief tegenover de waterenergie investeringen van

China in de lager gelegen landen van de Mekong (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Thailand sprak openlijk de Chinese regering tegen omtrent het plan van China om 12 dammen te bouwen in de Mekong (Roughneen, 2010). Deze dammen zouden ernstige gevolgen hebben voor Thailand. Daarom overhandigden milieu organisaties en mensenrechtengroepen een protestbrief aan de daarmee gemoeide Chinese ambassadeur. Dit protest leidde tot het toezeggen van China om de milieuschade te beperken en de bouw van de waterkracht dammen te overdenken (Trouw, 2004). Deze vorm van counter hegemonie is lastig te plaatsen binnen het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Deze counterhegemonie valt onder het doen van pogingen om het proces van de waterhegemoon te saboteren en zo invloed te creëren (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013).

Naast Thailand vindt er ook counterhegemonie plaats in Vietnam. Van de landen in het stroomgebied van de Mekong heeft Vietnam de meeste moeite met de opkomst van China als waterhegemoon. China is de historische vijand van Vietnam en heeft het land jaren lang bezet gehouden (Schouten, 2011). De landen Laos, Myamar en Cambodja krijgen hulp van China, Vietnam daarentegen heeft na een periode van oorlogen en conflicten het land zelf moeten opbouwen. Na meerdere Chinese invasies en de duizend jaar bezetting van China spelen de anti-Chinese sentimenten gemakkelijk op in Vietnam (Schouten, 2011). Dit leidt tot een gevoel van 'wij buigen niet weer voor China' in Vietnam (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Deze houding van Vietnam zorgt ervoor dat er geen sprake is van *'naleving door middel van ideologische hegemonie',* de bevolking uit Vietnam is er niet van overtuigd dat de waterhegemoon China handelt uit ieders belang. Naast deze historische sentimenten die opspelen vanuit Vietnam, is Vietnam ook vanuit een ecologisch oogpunt van groot belang voor Vietnam.Met name voor de irrigatie van de landbouw. Door de ingrepen van China in het stroomgebied maakt het land zich grote zorgen om de hoeveelheid water die door de rivier stroomt (en het daarbij behorende behoud van de fauna) en of de rivier het hele jaar wel bevaarbaar blijft (Macan-Markar, 2013). Een van de meest vooraanstaande counterhegemoniale acties die Vietnam heeft ondernomen is de vraag om bescherming aan de Verenigde Staten (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). In dit geval wordt het machtsmiddel *'internationale ondersteuning'* tegen China gebruikt.

Niet alleen Vietnam heeft connecties met Amerika. De landen in de benedenstroom van de Mekong hebben zich verenigd en hebben in 2009 het 'Lower Mekong Iniative' opgericht. Dit initiatief wordt gesteund door Amerika (Frans Paul van der Putter, persoonlijke communicatie 1 mei 2013). Het initiatief heeft betrekking op Cambodja, Laos, Thailand en Vietnam. Sinds 2012 doet ook Myamar mee met het initiatief. Dit initiatief verbetert de samenwerking tussen de landen in de benedenstroom en moedigt samenwerken tussen de oeverstaten aan om de invloed van China in het gebied te verminderen (Chang, 2013). Ook deze counterhegemonie van de benedenstroomse landen valt onder het strategische instrument '*internationale ondersteuning'.* Wel is het zo dat de landen die afhankelijk zijn van China niet zonder angst participeren in het Lower Mekong Initiative, omdat ze de politieke betrekkingen (en daarmee de economische gevolgen) niet op scherp willen zetten (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013).

4.5. Conclusie Mekong

Zoals in de analyse is gebleken, is in het stroomgebied van de Mekong China de waterhegemoon. De doelstelling van deze waterhegemoon is het binnenhalen en het maximaliseren van het nut van het stroomgebied van de Mekong. Om dit zonder de weerstand van de oeverstaten te bereiken streeft China, de waterhegemoon, naar *geconsolideerde controle* in het stroomgebied. Om deze geconsolideerde controle te bereiken maakt China gebruik van verschillende strategieën, tactieken en machtsmiddelen. In onderstaande tabel 4.5. is de analyse van de Mekong aan de hand van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) weergegeven.

Kernbegrip analytisch kader (Zeitoun en Warner, 2006)	**Bijdrage aan geconsolideerde controle van China**
Strategieeën	
- Resource capture	**++**
- Containment	**++**
- Integration	**±**
Tactieken	
- Naleving door middel van dwang	**+**
- Naleving door middel van (financiële) prikkels	**++**
- Naleving door middel van normatieve overeenkomst	**±**
- Naleving door middel van ideologische hegemonie	**-**
Machtsmiddelen	
- Internationale ondersteuning	**±**
- Mobiliseren van financiële middelen	**+**
- Positie oeverstaat	**++**
Counter hegemonie	**+**

Tabel 4.5, Analyse Mekong (schaal van ++ tot --)

Uit de analyse van de Mekong komt naar voren dat China gebruik maakt van verschillende strategieën, namelijk de *'resource capture'* strategie, de *'containment'* strategie en in mindere mate de '*integration*' strategie. De resource capture strategie, het vaststellen van de bron door dwang,

wordt door China ingezet om geconsolideerde controle te krijgen. Er vindt dus *naleving door middel van dwang* plaats. Het bouwen van dammen in het verloop van de rivier zonder overleg met andere oeverstaten is hier een voorbeeld van. Ook sluit de waterhegemoon geen verdragen met de andere oeverstaten die betrekking hebben op waterverdeling. China handelt grotendeels unilateraal in het stroomgebied van de Mekong. Bij het veiligstellen van de waterbron gebruikt China de tactiek naleving door middel van dwang. Er is op hele kleine schaal sprake van militair ingrijpen waarmee dwang wordt uitgeoefend. Maar het feit dat China een zodanig groot en machtig land is, zorgt voor een terughoudende opstelling van de andere oeverstaten.

De strategie van China verschuift langzaam richting de 'containment' strategie. China begint steeds meer te communiceren en ziet in dat het unilateraal handelen in het stroomgebied minder oplevert. China deelt informatie met de andere oeverstaten en is 'dialoog' partner van de MRC. Vooralsnog bestaat de dialoog tussen beiden grotendels uit de uitwisseling van data van China aan de MRC. Naast het toenemen van bi- en multilaterale dialogen, vinden er ook steeds meer bi- en multilaterale samenwerkingen plaats met betrekking tot China. China investeert in de lager gelegen oeverstaten, dit maakt dat er sprake is van *naleving door middel van (financiële) prikkels*. De landen in de benedenstroom zijn gezien hun eigen zwakke economische positie blij met deze investeringen. In ruil 'ontvangt' China passieve steun middels de afwezigheid van kritiek op het handelen van China. Op deze manier bereikt China geconsolideerde controle. Dit kan worden gezien als een bepaalde vorm van *naleving door middel van normatieve overeenkomst*.

In het stroomgebied van de Mekong is er op voorhand nauwelijks sprake van de integration strategie. Daarbij moet echter wel opgemerkt worden dat dit op voorhand moeilijk is vast te stellen, omdat de bedoelingen en achterliggende gedachten achter het gedrag van China als waterhegemoon moeilijk te analyseren zijn. De tactiek *naleving door middel van ideologische hegemonie* is niet van toepassing op de waterhegemonie tactieken van China.

Alle machtsmiddelen zet China in om geconsolideerde controle te bereiken in het stroomgebied van de Mekong. De bovenstroomse positie, internationale ondersteuning en het kunnen mobiliseren van (financiële) middelen geven China macht, waarmee de positie als waterhegemoon wordt verkregen en behouden.

In de Mekong is sprake van counterhegemonie. De counterhegemonie in het gebied bestaat uit een 'anti-Chinese' houding van Vietnam en de connecties van de benedenstroom met Amerika. De hulp die de lager gelegen landen van de Mekong krijgen van Amerika valt onder het machtsmiddel 'internationale ondersteuning' te plaatsen.

Als China, de waterhegemoon, kritisch wordt geanalyseerd door middel van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) is moeilijk te zeggen of er sprake is van positieve – of negatieve hegemonie. De algemene houding van China, die voornamelijk gebaseerd is op het streven naar eigen belang, laat weinig zien van een rol als 'leider' in het stroomgebied van de Mekong. Wanneer we af gaan op die algemene indruk van China als waterhegemoon kan de hegemonie van China worden bestempeld als negatief. Niettemin zorgt de zeer geleidelijke verschuiving naar de containment strategie, en daarmee de meer bi- en multilaterale dialogen en samenwerkingen, er voor dat een mogelijke rol als positieve waterhegemoon voor China in het stroomgebied in de toekomst bereikt kan worden.

5. Analyse verhoudingen oeverstaten van de Brahmaputra

In dit hoofdstuk wordt de casus van de Brahmaputra dieper uitgewerkt. Als eerste wordt er een inleiding gegeven van het stroomgebied om de context te schetsen. Vervolgens wordt in paragraaf 5.2 uiteengezet wie de waterhegemoon is in de Brahmaputra. In de paragrafen daarna wordt de casus geanalyseerd door middel van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Tot slot worden conclusies getrokken.

5.1. Inleiding stroomgebied Brahmaputra

In paragraaf 3.3.2 is de Brahmaputra al enigszins ingeleid, in deze paragraaf zal dieper op de casus worden ingegaan. De geografische -, sociale - en historische karakteristieken worden in deze paragraaf verder uitgewerkt.

5.1.1. Geografische karakteristieken Brahmaputra

Het stroomgebied van de Brahmaputra heeft een oppervlakte van 543 400 vierkante kilometer. Het stroomgebied is verdeeld over drie landen: China, India en Bangladesh. De Brahmaputra rivier (in China bekend als de Yarlung Tsangpo) vindt zijn oorsprong op de noordelijke helling van het Himalaya gebergte in China. Vervolgens stroomt de rivier 1130 kilometer richting het oosten langs de Chinees Indiase grens, waarna de rivier draait naar het zuiden en Arunachal Pradesh (India) binnenstroomt. Daarna stroomt de rivier 650 kilometer westwaarts en stroomt door Assam. Tot slot loopt het stroomgebied door Bangladesh en vloeit uiteindelijk samen met de rivier de Ganges, waarna de rivier uitmondt in de golf van de Bengalen (McEwen, 2008; in Aquastat, 2011). De totale lengte van de bron naar de zee is ongeveer 2840 kilometer. De Brahmaputra kan varieëren van 2 tot 12 kilometer in de breedte (Aquatstat, 2011). Daarnaast is de Brahmaputra een van de rivieren met het meeste hoogteverschil. De Brahmaputra heeft de potentie om maar liefst 66,065 mega watt te kunnen produceren (Chapman, 2011). Dit maakt de Brahmaputra aantrekkelijk voor het winnen van hydro-elektriciteit (Dinar et al., 2007). In onderstaand tabel is af te lezen hoe groot de oppervlakte van de rivier is per land. In deze grafiek is ook Bhutan opgenomen. De Brahmaputra stroomt niet door Bhutan, maar veel water van de Brahmaputra is afkomstig uit Bhutan en is daarom ook opgenomen in tabel 5.1.1.a (Aquastat, 2011).

	China	India	Bangladesh	Bhutan
Gebied (km2) binnen het stroomgebied	270.900	195.000	39.100	38.400
Aantal (%) van het stroomgebied	50	36	7	7

Tabel 5.1.1,a fysieke eigenschappen Brahmaputra

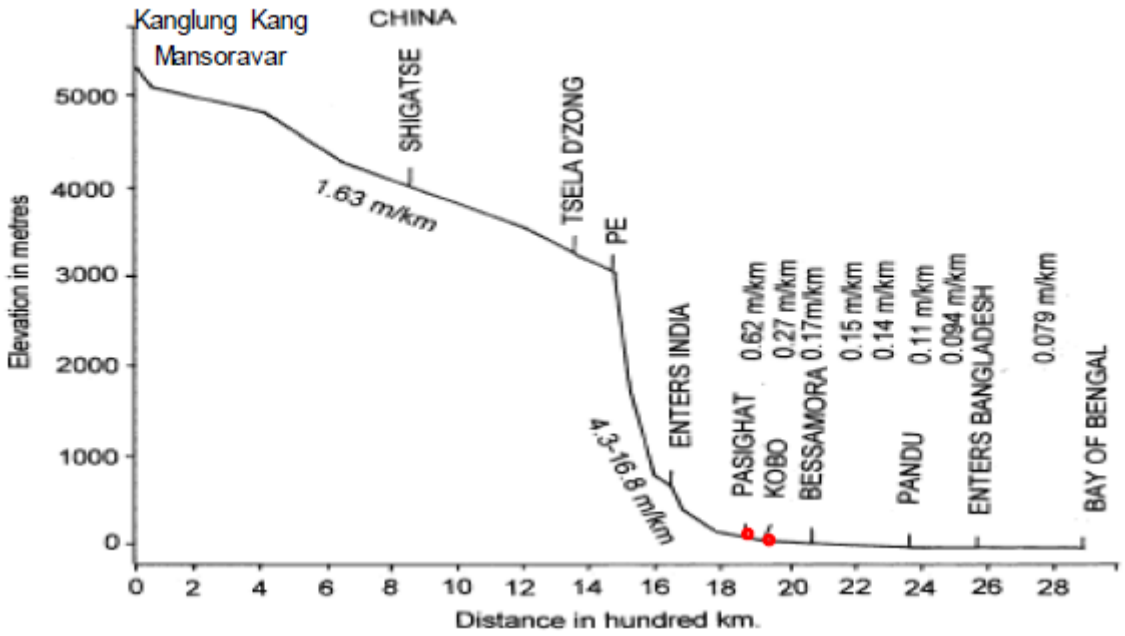
De waterafvoer van de Brahmaputra is voornamelijk afkomstig uit het smeltwater van het Himalaya gebergte. Daarnaast draagt de regenval, die vrij zwaar is, in het stroomgebied van de Brahmaputra ook substantieel bij. De jaarlijkse afvoer van de Brahmaputra is groot, dit wordt in tabel 5.1.1.b weergegeven. In figuur 5.1.1.c is het stroomgebied weergegeven.

	Jaarlijke afvoer (km3)
Van China naar India	165,40
Van Bhutan naar India	78
Van India naar Bangladesh	537,24

Tabel 5.1.1.b, jaarlijkse afvoer (Aquastat, 2011)

Figuur 5.1.1.c., Stroomgebied Brahmaputra (www.mapsofindia.com)

Figuur 5.1.1.d., hoogteverschil Brahmaputra (Sharma et al., 2012)

Naast de fysieke karakteristieken van de Brahmaputra die hierboven zijn beschreven, zijn er ook nog andere geografische karakteristieken. Namelijk de interesses en belangen van oeverstaten voor het gebruik van het water uit de Brahmaputra. Elke oeverstaat heeft zijn eigen doeleinden voor het gebruik van het water uit deze rivier. Door deze belangen in het stroomgebied weer te geven, wordt duidelijk hoe het stroomgebied van de Brahmaputra in elkaar zit. Deze belangen worden per land hieronder kort weergegeven.

China ligt in de bovenstroom van de Brahmaputra. Het Chinese deel van de rivier is steil en heeft een groot hoogte verschil (Sharma et al., 2012). Dit is ook te zien in het figuur 5.1.1.d., dat het hoogte verschil in de Brahmaputra weergeeft. De grootste interesse van China in de Brahmaputra is gebaseerd op hydro-elektriciteit (Tsering, 2005). Het grote hoogte verschil in de rivier maakt het mogelijk om energie op te wekken in de Brahmaputra (Sharma et al., 2012). Naast de hydro-elektriciteit is een andere interesse in de Brahmaputra van China irrigatie in het droge seizoen (Tsering, 2005). Tot slot zou China het water uit de Brahmaputra om willen leggen, van het natte Zuiden naar het droge Noorden. Dit zou het droogte probleem in het Noorden van China oplossen (Wong, 2007).

De tweede oeverstaat van de Brahmaputra is India. Het Indiase stroomgebied van de Brahmaputra zou India kunnen voorzien in 30 procent van de totale waterhuishouding en 40 procent van de totale hydro-elektriciteit. Echter is het zo dat India niet maximaal gebruik maakt van de rivier. Een voorbeeld is dat minder dan 5 procent van de potentieële hydro-elektriciteit wordt benut (Sharma et al., 2012). Ondanks de geringe benutting zijn de interesses van India in de Brahmaputra te vergelijken met die van China. Een interesse van India in de Brahmaputra is wel degelijk de opwekking van hydro-elektriciteit (Nayaran, 2013). Daarnaast is ook India bezig met een project waarbij het water van de Brahmaputra wordt verplaatst. Nog voordat het water door Bangladesh stroomt, wil India het water omleiden van het natte Oosten naar het droge Zuiden van het land (Amarasinghe, 2012).

De laatste oeverstaat van de Brahmaputra is Bangladesh. Deze oeverstaat wordt geconfronteerd met verschillende externe problemen. Een groot probleem van deze oeverstaat is de overstromingen en andere ecologische rampen zoals: sedimentatie, bodemerosie en ontbossing (Dinar et al., 2007). De grootste problemen, veroorzaakt door de overstromingen, heeft de oeverstaat tijdens het natte seizoen. Het smelten van de Himalaya en de moessons creeëren dit probleem (Aquastat, 2011). Naast de overstromingen is de kwaliteit van het water een probleem. Het water uit de rivier wordt in Bangladesh gebruikt voor irrigatie en drinkwater (Aquastat, 2011). Dit maakt dat de kwaliteit van het water goed moet zijn in Bangladesh. Bijna twee derde van de bevolking van Bangladesh werkt in de landbouw, landbouw is de belangrijkste bron van inkomsten in het land. 94 procent van de landbouw in Bangladesh maakt gebruik van water uit de Brahmaputra. Kortom het water uit de Brahmaputra wordt hoofdzakelijk gebruikt voor irrigatie van de landbouw (Islam, 2011)(Tethong, 2009). In onderstaande tabel zijn de interesses en belangen per land kort weergegeven.

Oeverstaat	**Interesse in de Brahmaputra**
China	- Hydro-elektriciteit - Irrigatie voor de landbouw - Watertransport naar Noord China
India	- Hydro-elektriciteit - Irrigatie voor de landbouw - Watertransport naar Zuid India
Bangladesh	- Irrigatie voor de landbouw

Figuur 5.1.1.e, interesses oeverstaten Brahmaputra

5.1.2. Sociale karakteristieken Brahmaputra

In het stroomgebied van de Brahmaputra, de Ganges en de Meghna (GBM) leven ongeveer 630 miljoen mensen (Aquastat, 2011) (Tethong, 2009). Omdat de drie rivieren grotendeels in verband staan met elkaar en niet los van elkaar kunnen worden gezien, is er voor gekozen om de sociale karakteristieken te geven van GBM in plaats van alleen de Brahmaputra. Deze gevens staan weergegeven in onderstaand tabel 5.1.2. In de tabel is af te lezen dat in het stroomgebied van de Brahmaputra in China de dichtheid van mensen laag is. In tegenstelling tot de dichtheid van de andere oeverstaten van de Brahmaputra, India en Bangladesh.

	Inwoners GBM*	Inwoners per km2 in het stroomgebied van de GBM
Buthan	687.000	195
China	1,7 miljoen	8 tot 16
Bangladesh	122 miljoen	432 tot 1013
India	476 miljoen	432 tot 1013
Nepal	28.8 miljoen	432 tot 1013

Tabel 5.1.2: Populatie gegevens GBM (* Ganges, Brahmaputra & Meghna) (Aquastat, 2011)

Een van de karakteristieken van de stroomgebieden van de drie rivieren is de grote hoeveelheid problemen en armoede in deze gebieden. De regio van de drie rivieren wordt gezien als een van de armste delen van de wereld. Daarnaast groeit de bevolking snel in het gebied. Door de hoge dichtheid van mensen en het toenemen daarvan zal de druk op het water uit de rivieren toenemen (Aquastat, 2011). Ondanks dat de GBM een van de rijkste stroomgebieden is als het gaat om potentiele hulpbronnen, kunnen drie (India, Nepal en Bangladesh) landen in het bassin worden gezien als de ‘armoede driehoek’ (Dinar et al., 2007).

De economische omstandigheden van de landen langs de Brahmaputra zijn erg verschillend. Er is ook net als bij de Mekong sprake van sterkere en zwakkere economieën in het stroomgebied. Bangladesh is een van de armste landen van de wereld dat maakt dat dit land een zwakke economie heeft. Een kenmerk van een zwakke economie is meestal een omvangrijke agrarische sector (Verkoren, 2010). Zoals in de vorige paragraaf al was aangegeven is twee derde van de economie van Bangladesh gebaseerd op landbouw, het land heeft dus een omvangrijke agrarische sector (Tethong, 2009). In tegenstelling tot Bangladesh zijn de economieën van India en China sterk en markgerelateerd (Dinar, 2007). Ook China en India hebben een grote agrarische sector, maar daarnaast ontwikkelt de diensten- en de industriële sector zich snel in beide landen (Feenstra, 2011).

5.1.3. Historische karakteristieken Brahmaputra

Zoals al eerder is genoemd in de analyse over de Mekong, is het van belang om te kijken naar welke conflicten er in het verleden hebben plaatsgevonden en hoe de relaties tussen landen van oudsher zijn. Om de hegemonie in het stroomgebied van de Brahmaputra te kunnen onderzoeken moet er gekeken worden naar de relaties van de oeverstaten in het verleden. De conflicten en de coöperatie tussen de landen worden hieronder uiteengezet.

Conflicten

Het politieke landschap is radicaal veranderd in 1947 met het vertrek van de koloniale macht van de Britten in 'Brits India', wat tegenwoordig India, Pakistan en Bangladesh betreft (Dinar et al., 2007). In de nadagen van het Britse kolonialisme werd haastig een slecht afgebakende internationale grens getrokken tussen India en Bangladesh (toen Oost Pakistan). Deze grens was bedoeld om moslims en Hindoes van elkaar te scheiden. Dat is echter niet gelukt en er zijn maar liefst 162 enclaves ontstaan aan beide kanten van de grens, wat leidt tot spanningen (Gupta, 2011). De spanningen tussen beide landen zijn een aantal keer behoorlijk opgelopen. Een voorbeeld is in 2001 waar in een gevecht 2 Bengaalse soldaten en 16 Indiase grenswachters werden gedood (BBC, 19 april 2001). Deze actie kan worden gezien als een milde uiting van onenigheid en is dus een -1 op de schaal van Yoffe et al.(2001). Naast het grensconflict wordt de relatie tussen india en Bangladesh ook beïnvloedt door de rivieren die door beide landen stromen. Bangladesh is afhankelijk van India wat betreft water, zeker tijdens het droogte seizoen. Wanneer India niet correct met het water om gaat en Bangladesh daar gevolgen van ondervindt, nemen de spanningen toe (Dinar et al., 2007). Een voorbeeld is de Farakka dam in de Ganges die India in 1975 heeft gebouwd in de deelstaat West-Bengalen, op de grens met Bangladesh. Als het hard regent dan zetten de Indiërs de Farakka dam open, wat grote gevolgen heeft voor Bangladesh (Warner, n.d.). Deze dam veroorzaakte een conflict in 1951 tussen beide landen. De spanningen tussen beide landen liepen toen der tijd hoog op. Sinds de bouw in 1975 staat de dam echter bekend om de samenwerking tussen beide landen (Mizanur Rahaman, 2006). Dit wordt verder besproken onder het kopje 'coöperatie'.

De relatie tussen China en India is van oudsher beperkt, dit komt omdat pas sinds de jaren 50 Tibet tot China behoort. China had daarvoor een beperkte invloed op Tibet en daarmee een beperkte invloed op het stroomgebied van de Brahmaputra. Sinds de jaren 50 verandert deze relatie compleet. Tibet werd ingelijfd door China met als gevolg een ernstig conflict tussen de etnische Tibetanen en de Chinese regering. In 1959 vlucht de Dalai Lama uit Tibet naar India en krijgt daar asiel. China was heel boos dat India asiel gaf aan de Daila Lama en vanaf toen is er spanning ontstaan tussen beide landen (Frans Paul van der Putter, persoonlijke communicatie 1 mei 2013). Een paar jaar later, na enkele schermutselingen, brak in 1962 een gewapend grensconflict uit tussen China en

India. Er was geen sprake van een oorlogsverklaring want beide partijen opereerden naar eigen zeggen op eigen terrein (CIA, 1963). Na enkele dagen vechten erkende India zijn meerdere in China en veranderde het hoog opgelopen conflict in een stabielere situatie (CIA, 1963). Omdat er geen sprake is van formele oorlogsverklaringen krijgt dit conflict een -6 op de schaal van Yoffe et al., (2001). Beide partijen vonden toen dat er niet te praten viel met de tegenpartij, die duidelijk tegengestelde belangen had, waardoor het moeilijk werd om nog op een vriendschappelijke manier met elkaar om te gaan (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013). Tegenwoordig ondervindt de relatie tussen China en India nog steeds invloed van de gebeurtenissen uit het verleden.

Coöperatie

De complexe relatie die in het verleden tussen de landen zijn gecreëerd, maken het noodzakelijk om duidelijke afspraken te maken over de waterverdeling tussen de oeverstaten van de Brahmaputra. Tussen de landen in de Brahmaputra is de coöperatie complex. Bepaalde landen in het stroomgebied hebben wel overeenkomsten en afspraken gemaakt, andere landen weer niet.

India is bezig met het maken van afspraken in de stroomgebieden van verschillende rivieren. Zo heeft India afspraken gemaakt met landen in de bovenstroom, zoals Nepal en Buthan, over het gebruik van water (Parashar, 2011). Naast afspraken in de bovenstroom heeft India ook afspraken over water gemaakt met benedenstroomse landen zoals Bangladesh en Pakistan (Parashar, 2011). Zoals hierboven al aan bod is gekomen, heeft de Farakka dam geleidt tot coöperatie tussen India en Bangladesh. Vanaf de bouw in 1975 is de coöperatie met betrekking tot de waterverdeling begonnen en werd een belangrijke bron van samenwerking tussen beide landen (Rahaman, 2006). Dit leidde in 1977 tot de eerste overeenkomst tussen beide landen over de verdeling van het water uit de Ganges (Dinar et al., 2007). Vervolgens werd in 1996 in New Delhi een van de belangrijkste verdragen getekend tussen India en Bangladesh over het gebruik van water uit de rivieren (Knapen, 2012). Naast de verdragen is in 1972 de 'Joint river Commission' opgericht door de regeringen van India en Bangladesh. Deze commissie werd opgericht als reactie op de potentieële watergerelateerde conflicten tussen beide landen. De JRC werd opgericht om gemeenschappelijke belangen te behartigen en de waterhuishouding, irrigatie en overstromingen te controleren in het stroomgebied van de Brahmaputra (Dinar et al., 2007).

China, het machtigste land in het stroomgebied, weigert formele afspraken met andere oeverstaten te maken over het gebruik van water. Zo heeft India afspraken over waterverdeling met veel verschillende oeverstaten, behalve met China (Parashar, 2011). Dit komt simpel weg omdat China weigert om overeenkomsten, afspraken of verdragen te sluiten met betrekking tot waterverdeling. Een voorbeeld hiervan is het feit dat China één van de drie landen is die tegen het verdrag over het gebruik van internationale waterlopen in 1996 stemde (Onishi, 2011). Dat internationale verdrag zou in strijd zijn met de normen en regels die China hanteert en nastreeft (Chanelley, 2013). China wil simpel weg geen samenwerking of verdragen sluiten met andere landen (Kanwall, 2011).

Experts in India beweren dat ze een verdrag met China over het gebruik van water nodig hebben om zeker te zijn van water in de toekomst (IANS, 2013). Een verdrag tussen China en India en tussen China en Bangladesh zit er voorlopig niet aan te komen. Wel is het zo dat China recentelijk selectieve water gerelateerde data heeft gedeeld met India (Kanwall, 2011). Ondanks dat ze geen waterverdeling verdrag hebben met India, zijn ze blij met het begin van de discussie tussen beide landen over waterverdeling en met de geringe uitwisseling van water gerelateerde informatie (Sinha,

2012). In onderstaand tabel 5.1.3. is een tijdlijn weergegeven die de coöperatie tussen de landen in de Brahmaputra weergeeft.

Jaartal	wat	Wie
1972	Oprichting JRC	India en Bangladesh
1975	Begin coöperatie Farakka dam	India en Bangladesh
1977	Overeenkomst verdeling water van de Ganges	India en Bangladesh
1996	Verdrag over waterverdeling	India en Bangladesh
1996	Niet tekenen verdrag internationale waterverdeling	China
Recent	Het delen van selectief water gerelateerde data	China en India

Figuur 5.1.3, tijdlijn coöperatie Brahmaputra

5.2. Waterhegemonie

De waterrelaties in het stroomgebied van de Brahmaputra zijn complex en asymmetrisch. Deze asymmetrie kan worden veroorzaakt door een waterhegemoon in het stroomgebied van de rivier (Cascaõ, 2009). Het analytisch kader wordt over de casus van de Brahmaputra gelegd en daarmee worden de relaties tussen de oeverstaten geanalyseerd. In deze paragraaf wordt in eerste instantie uiteengezet of er sprake is van een waterhegemoon in het stroomgebied van de Brahmaputra en zo ja waarom. In paragraaf 5.3 komt de analyse van de waterhegemonie in het stroomgebied aan bod.

In het stroomgebied van de Brahmaputra is sprake van een oeverstaat die een centrale rol heeft met betrekking tot de waterverdeling. Deze oeverstaat met die centrale rol is China. China lijkt zich op te werpen als waterhegemoon in dit internationale stroomgebied (Sinha, 2012). Van der Putten beschrijft China zelfs als de 'baas' van het stroomgebied (persoonlijke communicatie 1 mei 2013). In eerste instantie is China het machtigste land van het stroomgebied van de Brahmaputra (Uttam Kumar Sinha, persoonlijke communicatie 16 mei 2013). China's dorst naar water en hydro-elektriciteit maakt dat China alles uit de hulpbron wil halen (Dinar et al., 2007). Gen stelt dat het machtsverschil tussen de landen in de Brahmaputra groot is, denkend daarbij aan het verschil tussen economische -, politieke - en militaire macht (2011). Dat China het machtigste land is, blijkt uit het feit dat de Chinese economie vier keer zo groot en de militaire macht twee keer zo groot is als die van India en Bangladesh (Bajpal, 2013). Door de machtige positie van China als oeverstaat verwerft dit land autoriteit in het stroomgebied. Met deze machtige positie kan de waterhegemoon de ondergeschikten overtuigen van zijn hegemoniale autoriteit (Zeitoun & Warner, 2006).

In tweede instantie speelt de geografische ligging van China in het stroomgebied een rol waardoor China kan worden gezien als waterhegemoon. De positie van China in de bovenstroom van het stroomgebied stelt China in staat meer macht te kunnen uitoefenen over de verdeling van water (Zeitoun en Warner, 2006), wat de asymmetrie in macht tussen alle oeverstaten vergroot (Hensengerth, 2009). Het feit dat het gedeelte van de Brahmaputra voor 50 procent in China ligt, geeft China een hydrologisch voordeel. Deze positie kan China gebruiken om gedeeltelijk het

stroomgebied te controleren en ook water vast te houden of te gebruiken voor nationalistische doeleinden (Sinha, 2012). Kortom deze bovenstroomse positie en het grote gedeelte van de rivier dat zich in China bevindt, geeft China als waterhegemoon een hydrologisch voordeel en macht (Gen, 2011).

In derde instantie oefent China macht uit op de lager gelegen landen van de Brahmaputra (Sinha, 2012). Deze macht is op zowel 'harde' als 'zachte' macht gebaseerd. De harde macht van China uit zich door de militaire macht van China. De militaire macht van China is twee keer zo groot als die van de andere oeverstaten. Recentelijk hebben militaire acties plaatsgevonden die afkomstig waren uit China. Dit wordt verder uiteengezet in de volgende paragraaf. Ook bouwt China dammen in de Brahmaputra zonder overleg met de andere oeverstaten (Kanwal, 2011). Deze harde macht kan worden gebruikt om hegemonie af te dwingen bij de benedenstroomse staten (Zeitoun & Warner, 2006).

Ook maakt China in geringe mate gebruik van 'zachte' macht in het stroomgebied. Deze 'zachte' macht zou gebaseerd zijn op investeringen in de lager gelegen landen (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Door deze investeringen en donaties, dus 'zachte' macht, aan andere landen oefent China veel macht en invloed uit in het stroomgebied. China 'vleit' de andere oeverstaten met deze investeringen, waardoor steun komt voor de waterhegemonie van China. Kortom, China kan worden gezien als waterhegemoon in de Brahmaputra.

5.3. Macht en controle

In deze paragraaf wordt het analytisch kader van Zeitoun en Warner uit 2006 over de casus van dit stroomgebied gelegd. Dit gebeurt op dezelfde manier als is gedaan in hoofdstuk 4 bij het stroomgebied van de Mekong. Ook in deze paragraaf wordt gebruik gemaakt van de piramide van 'geconsolideerde controle' die uiteengezet is in het conceptueel model.

Dat China de waterhegemoon is in het stroomgebied van de Brahmaputra is besproken in de vorige paragraaf, maar naar wat voor soort macht en controle deze waterhegemoon streeft is nog niet uiteengezet. Zoals in het theoretisch kader is besproken kan een waterhegemoon streven naar gedeelde controle (grote mate van samenwerking), betwiste controle (concurrentie tussen oeverstaten) en geconsolideerde controle (de waterhegemoon heeft alle macht) (Zeitoun en Warner, 2006).

In de analyse van de Mekong is al gesproken over de algemene houding van China in een stroomgebied. De houding van China in internationale stroomgebieden zou voornamelijk gebaseerd zijn op het nastreven naar eigen belangen (zie paragraaf 4.3.). Deze houding lijkt China ook door te zetten in het stroomgebied van de Brahmaputra. Ook in dit stroomgebied doet China wat het zelf wil en trekt het zich weinig aan van de andere oeverstaten (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). In paragraaf 5.1.3. is gesteld dat China zich weinig aantrekt van de andere oeverstaten, dit blijkt onder andere uit het feit dat het land geen verdragen of overeenkomsten wil tekenen. Daarnaast is er sprake van beperkte samenwerking met de benedenstroomse staten (Parashar, 2011). Het feit dat China geen samenwerkingsverbanden wil aangaan met andere oeverstaten en zijn zeggenschap niet wil delen, zegt dat er in het stroomgebied geen sprake is van '*gedeelde controle*'.

De houding van China wordt door Nate Matthews beschreven als dominant en unilateristisch (persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Deze dominantie blijkt uit verschillende dingen. China

bouwt infrastructele projecten (dammen) in het verloop van de Brahmaputra. Dit gebeurt zonder overleg met de benedenstroomse oeverstaten (Chellaney, 2009). Er is in het stroomgebied van de Brahmaputra zelfs sprake van het geheimhouden van deze infrastructurele projecten. Pas sinds 2009, na vele jaren, heeft China toegegeven dat er inderdaad sprake is van het bouwen van dammen in het stroomgebied van de Brahmaputra (Bagchi, 2010). Dit beschrijft de 'niet transparante' houding die China aanneemt in het stroomgebied. Daarnaast beweert de waterhegemoon dat het bouwen van de dammen in het stroomgebied geen invloed zou hebben op de beneden gelegen oeverstaten van de Brahmaputra (Krishna, 2010). Dat staat in tegenstelling met de groter wordende onrust over de verdeling van water in de lager gelegen gebieden van de Brahmaputra (Sinha, 2012). Tot slot weigerde China tot voor kort watergerelateerde gegevens te delen met de lager gelegen oeverstaten (chellaney, 2009). Recentelijk heeft China besloten een geringe hoeveelheid watergerelateerde informatie te delen. Daarbij gaat het voornamelijk om kwantitatieve data (Kanwal, 2011). Het over het algemeen niet communiceren met andere landen en het niet-transparante waterbeleid van China is de typische manier van onderhandelen van een waterhegemoon (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013).

Doordat China nauwelijks tot geen rekening houdt met de andere oeverstaten kan de waterhegemoon doen en laten wat hij wil in het stroomgebied. Dit maakt dat China geconsolideerde controle wil bereiken in het stroomgebied, waarbij geen tegenspraak wordt geduid bij de waterhegemonie van China. Of de waterhegemoon op deze dominante manier een 'succesvolle uiting' van waterhegemonie kan bereiken en of deze manier duurzaam valt te hanteren is echter de vraag.

Uit bovenstaande tekst blijkt dat China streeft naar geconsolideerde controle in het stroomgebied van de Brahmaputra. Om dit te bereiken moet China gebruik maken van verschillende strategieën, tactieken en strategische middelen. Deze worden onderstaand besproken.

5.3.1. Resource capture strategie

Wanneer er sprake is van de resource capture strategie, dan houdt de waterhegemoon zich bezig met projecten in het stroomgebied waarbij hij niet overlegt met de andere oeverstaten en geen verdragen sluit. Door middel van deze strategie probeert de waterhegemoon geconsolideerde controle te bereiken in het stroomgebied. In het stroomgebied is sprake van de 'resource capture' strategie door de waterhegemoon China. China probeert geconsolideerde controle te bereiken, zodat de hegemoon kan doen wat het wil. In eerste instantie bouwt China dammen in het stroomgebied, zonder overleg te voeren met de andere oeverstaten (Tuke, 2012). Tussen China en de andere oeverstaten van de Mekong is namelijk geen sprake van een waterverdeling (Parashar, 2011). China heeft 10 dammen gebouwd in de bovenstroom van de Brahmaputra, daarnaast zijn drie dammen in aanbouw en zijn nog eens zeven anderen begroot (Wirsing, 2012). Satelliet beelden laten ook zien dat China bezig is met het bouwen van een super dam, die twee keer de grootte heeft van de Drie Kloven dam (Kanwal, 2011). Deze dammen zullen serieuze gevolgen hebben voor de benedenstroomse oeverstaten (Kanwal, 2011).

Naast het bouwen van dammen is het feit dat China geen verdragen en overeenkomsten sluit over waterverdeling en het niet lid zijn van de JRC, beide een teken van de resource capture strategie die door China wordt nagestreefd.

Om deze resource capture strategie te kunnen blijven voeren moet China gebruik maken van verschillende tactieken. De eerste tactiek die China hiervoor gebruikt is de tactiek *naleving door middel van dwang*, een 'hard power' techniek. Volgens Nate Matthews is er zeker sprake van militair of materieel ingrijpen of betrokkenheid van China in de Brahmaputra, vooral in het grensgebied tussen China en India (persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Meine Pieter van Dijk stelt dat het de vraag is of het een conflict is te noemen tussen de landen, maar dat de relatie met China niet zonder spanningen is (Persoonlijke communicatie 2 mei 2013). In het verleden is al gebleken dat de relatie tussen China en India niet zonder spanningen is verlopen (zie paragraaf 5.1.3.). Deze broze relatie heeft invloed op de waterrelaties tussen beide landen. China oefent dwang uit door middel van militair ingrijpen in het gebied. Recentelijk hebben incidenten plaatsgevonden tussen de twee oeverstaten. Chinese helikopters waren de Indiase grens over gevlogen, waar vervolgens enkele Chinese soldaten gebivakeerd hebben op grondgebied van India (Gokhale, 2013) (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Met deze actie wilde China verduidelijken dat het nog steeds 'recht' heeft op bepaalde grondgebieden in India (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Dit incident tussen beide landen kan worden gezien als een *undercover actie* van China. Ondanks het feit dat dit incident niet direct betrekking heeft op de waterrelaties tussen beide landen, zou dit conflict wel zijn uitwerking kunnen hebben op deze relaties. De waterhegemoon China probeert nu eenmaal door middel van militair ingrijpen en dwang gehoorzaamheid af te dwingen bij de lager gelegen oeverstaat India. China deelt 'kleine prikjes uit' om te laten zien wie het machtigst is in het stroomgebied (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Die 'kleine prikjes' van China kunnen volgens Van Dijk worden opgevat als *dwangmiddelen* die China gebruikt om de lager gelegen landen in het stroomgebied te hegemoniseren (persoonlijke communicatie 2 mei 2013).

Deze resource capture strategie en de tactiek naleving door middel van dwang geven de waterhegemoon China macht. Het land probeert geconsolideerde controle uit te oefenen, zodat het kan doen en laten wat het wil. Het is echter wel zo dat China's gedrag in het stroomgebied van de Brahmaputra voornamelijk unilateristisch en eenzijdig is (Uttam Kumar Sinha, persoonlijke communicatie 16 mei 2013). Dit wordt duidelijk in de volgende paragraaf.

5.3.2. Containment strategie

Ook de 'containment' strategie wordt in zekere mate toegepast door China in de Brahmaputra. Uttam Kumar Sinha beschrijft een geleidelijk veranderende houding van China over de afgelopen 15 jaar. China zou van een hegemoon gebaseerd op unilateristisch handelen veranderen in een waterhegemoon die bereid is om te praten over water en die bereid is te denken aan gezamenlijk partnerschap met betrekking tot water (persoonlijke communicatie 16 mei 2013). Ook Chapman beaamt dit door te zeggen: '*de oude security in het stroomgebied van de Brahmaputra gaat over conventionele strijdkrachten en internationale allianties, het garanderen van het voortbestaan van de soevereine staat. De nieuwe security gaat verder over de grenzen van de afzonderlijke staten*' (Chapman, 2011, p. 351). Deze veranderende houding komt o.a. tot uiting gezien het feit dat China op geringe schaal water gerelateerde gegevens uitwisselt met China en Bangladesh (Indian Express, 2013). Dit uitwisselen van watergerelateerde gegevens kan worden gezien als bi- en multilaterale dialogen tussen de oeverstaten. Ook zou er meer debat zijn over water tussen de diplomaten van de drie oeverstaten (Bisht, 2009). Van Dijk zegt dat er sprake is van bilaterale betrekkingen. Dit vindt echter in geringe mate plaats (persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Of er echt gesproken kan worden over een gezamenlijk partnerschap is de vraag, maar deze verandering omtrent het

stroomgebied laat zien dat er sprake is van een (beperkte) toename van bi- en multilaterale dialogen, dus containment strategie.

Uit de bovenstaande tekst blijkt dat China in zekere mate gebruik maakt van de containment strategie in het stroomgebied van de Brahmaputra. Wanneer China de containment strategie aanhangt, zou de waterhegemoon gebruik kunnen maken van verschillende tactieken. Het niet tekenen van overeenkomsten tussen de oeverstaten, eerder beschreven in paragraaf 5.1.3, maakt dat er geen sprake is van de tactiek *naleving door middel van normatieve overeenkomst.* De waterhegemoon China wil geen status quo vastleggen en zo geen verantwoordelijkheid in het stroomgebied hebben. '*Wat een prachtige positie is voor de waterhegemoon China'* (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013). Daarnaast is het zo dat de staten in de benedenstroom niet het idee hebben dat de waterhegemoon handelt uit ieders belang. Dit wordt verder besproken in paragraaf 5.4.

Naast het bilaterale aspect dat zich bezig houdt met dialogen kan er ook worden gekeken naar samenwerking tussen landen. De tactiek die daar bij hoort is *naleving door middel van (financiële) prikkels.* In eerste instantie investeren of geven Chinese banken leningen aan particulieren die infrastructurele projecten ontwikkelen in India. Dit komt doordat Chinese banken een veel lager rente hebben dan banken in India, wat Chinees geld interessant maakt voor deze projecten in India (Meine Pieter van Dijk, persoonlijke communicatie 2 mei 2013). Niet alleen de Chinese banken investeren in de lager gelegen oeverstaten, maar ook de Chinese regering investeert miljarden in deze landen (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Er wordt bijvoorbeeld door China geïnvesteerd in de infrastructuur van India (Balasubramanyam, 2002). Deze investeringen zijn ook een voorbeeld van het strategisch instrument '*het kunnen mobiliseren van financiële middelen'.* Naast de investeringen van Chinese banken in bijvoorbeeld infrastructurele projecten in India, loopt China voor met de technologische ontwikkelingen op het gebied van water ontwikkelingen. China is op het gebied van infrastructuur in stroomgebieden een expert (Sinha, 2012). De expertise en kennis die China bezit kan helpen om de invloed in de lager gelegen landen te vergroten. China zou deze kennis kunnen inruilen voor steun en naleving van de hegemonie in de andere landen.

5.3.3. Integration strategie

De integration strategie houdt in dat er sprake is van meegaandheid van de gehegemoniseerde staten en dat de waterhegemoon toegeeft aan de zwakkere partijen (Zeitoun & Warner, 2006). Wanneer we kijken naar het hegemoniale gedrag van China zijn er weinig tekenen van de integration strategie. Er is totaal geen sprake van 'shared control' in het stroomgebied. China wil niet samenwerken met de benedenstroomse oeverstaten. Daar komt bij dat Chinezen erg nationalistisch zijn (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013), wat ervoor zorgt dat ze zich boven anderen stellen en niet geneigd zijn om toe te geven aan de zwakkere benedenstroomse oeverstaten. Dat er geen sprake is van verdragen over waterverdeling tussen de oeverstaten is een voorbeeld dat China niet toegeeft aan de andere oeverstaten.

Kortom, in het stroomgebied van de Brahmaputra is geen sprake van de integration strategie. De tactiek die voor deze strategie zou kunnen worden gebruikt is *naleving door middel van ideologische hegemonie.* Deze tactiek houdt in dat men gelooft dat wat de waterhegemoon wil een betere, efficiëntere en effectievere manier is dan hoe het tot nu toe is gedaan. In dit stroomgebied kan dit niet worden geconstateerd omdat er weerstand is vanuit de benedenstroomse staten. Deze lager gelegen oeverstaten zijn het niet eens met wat de waterhegemoon wil (Sinha, 2012). De

oeverstaten India en Bangladesh zijn juist bezorgd over de acties van China, waardoor ze niet achter het waterbeleid van de hegemoon staan (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013).

5.3.4. Machtsmiddelen

Een goede ligging in de internationale gemeenschap kan een grote rol spelen bij waterhegemonie. Door een goede positie in de internationale gemeenschap te verwerven wordt naar jou geluisterd in plaats van anderen (Zeitoun & Warner, 2006). China verwerft natuurlijk internationale ondersteuning doordat de waterhegemoon machtig is en een goede positie bekleedt binnen het wereldtoneel (Tuke, 2012). Het is echter niet zo dat er veel internationale ondersteuning is voor China als waterhegemoon in het stroomgebied van de Brahmaputra. De internationale ondersteuning voor China is vooral gebaseerd op het feit dat het land nauwelijks wordt tegengesproken door de internationale gemeenschap. Internationale ondersteuning kan volgens Jeroen Warner heel breed worden opgevat. Wanneer een land internationaal veel zeggenschap heeft, kan dit ook worden gezien als internationale ondersteuning (Persoonlijke communicatie 20 maart 2013). Een voorbeeld hier van is de 'passieve steun' die de Verenigde Naties China geven. De VN kan China niet tegenwerken, omdat het China een vetorecht in de VN heeft (Frans Paul van der Putten, persoonlijke communicatie 1 mei 2013).

De machtsmiddelen '*het kunnen mobiliseren van financiële middelen'* en '*bovenstroomse positie'* zijn al eerder genoemd in de tekst hierboven. De bovenstroomse positie van China en het grote deel van de rivier op Chinees grondgebied, creëeren en verstevingen een machtspositie. Ook is gebleken dat China veel financiële middelen kan mobiliseren. Dat verschaft en verstevigt ook de machtspositie van China.

5.4. Counterhegemonie

Counterhegemonie geeft zwakkere oeverstaten de kans om zichzelf in een betere positie te brengen, doordat ze de regels van het spel (macht van de 2^{e} orde) kunnen veranderen, zodat er een betere situatie onstaat (Sinha, 2013). Counterhegemonie kan worden gezien als uiterst redmiddel om iets te veranderen, vaak schoppen de gehemoniseerde staten tegen de waterhegemoon (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013). In het stroomgebied van de Brahmaputra vindt counterhegemonie plaats op verschillende niveaus.

De meeste counterhegemoniale tegenbewegingen in het stroomgebied van de Brahmaputra komen uit India. India is bewust van haar macht/koopkrachtpariteit en daarmee de rechtmatige 'counterhegemoon' (Sinha, 2012). India verruimt haar bilaterale betrekkingen met Bangladesh, dit versterkt de positie van India in het stroomgebied van de Brahmaputra (Uttam Kumar Sinha, persoonlijke communicatie 16 mei 2013). India sluit waterovereenkomsten met Bangladesh (Ranjan, 2011). Door deze '*water-sharing'* structuren die India met de andere benedenstroomse landen opwerpt, groeit de macht van India in het stroomgebied. Een goed voorbeeld van deze coöperatie tussen India en Bangladesh is de eerder genoemde Farakka dam (paragraaf 5.1.3.). Dit mondde uiteindelijk uit in een waterverdrag tussen beide landen in 1996 (Knapen, 2012). Tussen de benedenstroomse oeverstaten van de Brahmaputra nemen de bilaterale dialogen en samenwerking toe. Het sluiten van bilaterale betrekkingen door India kan worden opgevat als de '*containment strategie'* en dus als counterhegemonie (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013).

Naast het toenemen van de bilaterale betrekkingen, groeit ook het vertrouwen voor India in Bangladesh. Het groeien van het vertrouwen in India in het stroomgebied heeft als gevolg dat het

vertrouwen in China als waterhegemoon zakt (Sinha, 2012). Dit heeft als gevolg dat de benedenstroomse landen militaire overeenkomsten sluiten met India. Een voorbeeld is Bhutan. Buthan accepteert dat Indiase troepen in hun land aanwezig zijn om een bufferzone te creëren ten opzichte van China (Nate Matthews, persoonlijke communicatie 26 mei 2013). Het toenemende vertrouwen in India uit andere benedenstroomse landen en het sluiten van overeenkomsten met India kan worden gezien als de tactiek *naleving door middel van normatieve overeenkomst.* Landen in de benedenstroom zoals Bangladesh en Bhutan zijn er van overtuigd dat de counterhegemoon India handelt uit ieders belang, wat leidt tot het vastleggen van een status quo tussen de benedenstroomse oeverstaten.

Naast de bilaterale betrekkingen met Bangladesh en Buthan is voor de counterhegemoon India ook de discussie met China belangrijk (Sinha, 2012) . De regering van India heeft zelfs aangedrongen op meer transparantie van China en over het uitwisselen van meer watergerelateerde gegevens. Ook wil India een verdrag met de waterhegemoon China bereiken over het veranderen en ingrijpen in de natuurlijke stroom van de Brahmaputra (Chellaney, 2009). Dit heeft ondanks al geleidt tot het toegeven van het bouwen van de dammen in het stroomgebied van de Brahmaputra door China en de uitwisseling van watergerelateerde data tussen China en India (Sinha, 2012).

Naast counterhegemonie op nationaal niveau is er sprake van protesten in India op lokaal niveau. Indiaanse activisten protesteerden op 6 januari 2011 tegen het feit dat China dammen aan het bouwen is in de Brahmaputra rivier (Sinha, 2012). Dit is op onderstaande figuur (5.4) te zien. Wanneer de bevolking de waterhegemoon en/of de acties van de waterhegemoon niet accepteert, kan er geen sprake zijn van de tactiek '*naleving door middel van ideologische hegemonie*'. Dit was al benoemd in paragraaf 5.3.3.

Figuur 5.4, protesten tegen ingrijpen in de Brahmaputra (Sinha, 2012)

5.5. Conclusie

In het stroomgebied van de Brahmaputra is China de waterhegemoon. De doelstelling van deze waterhegemoon is ook in het stroomgebied van de Brahmaputra het maximale uit de rivier halen. Om dit te kunnen bereiken zonder veel weerstand te ondervinden van de andere oeverstaten streeft China naar geconsolideerde controle in het stroomgebied. Om deze controle te bereiken maakt China gebruik van verschillende strategieën, tactieken en machtsmiddelen. In onderstaande tabel 5.5 is de theorie van Zeitoun en Warner (2006) over de analyse van de Brahmaputra gelegd.

Kernbegrippen analytisch kader (Zeitoun en Warner, 2006)	Bijdrage aan geconsolideerde controle van China
Strategieën	
- Resource capture	**++**
- Containment	**+**
- Integration	**-**
Tactieken	
- Naleving door middel van dwang	**++**
- Naleving door middel van (financiële) prikkels	**+**
- Naleving door middel van normatieve overeenkomst	**-**
- Naleving door middel van ideologische hegemonie	**-**
Machtsmiddelen	
- Internationale ondersteuning	**±**
- Mobiliseren van financiële middelen	**+**
- Positie oeverstaat	**++**
Counterhegemonie	**++**

Tabel 5.5, Analyse Brahmaputra (schaal van ++ tot --)

Uit de analyse van de Brahmaputra komt naar voren dat China gebruik maakt van de *'resource capture'* en de *'containment'* strategie. China maakt geen gebruik van de *integration'* strategie in de Brahmaputra. Er is sprake van de resource capture strategie omdat China infrastructurele projecten bouwt zonder overleg. Daarnaast sluit China geen verdragen met andere landen over internationale waterverdeling. Ook is China geen lid van de JRC. Er kan geconstateerd worden dat China vrij unilateraal handelt in het stroomgebied van de Brahmaputra. Bij het veiligstellen van de waterbron gebruikt de waterhegemoon de tactiek *naleving door middel van dwang.* Er is sprake van een zekere mate van militair ingrijpen waarmee dwang wordt uitgeoefend door China in het stroomgebied. Ook voert China undercover acties uit bij de grens van India en maakt het gebruik van dwangmiddelen.

De containment strategie wordt in mindere mate toegepast dan de resource capture strategie. Er zijn kleine aanwijzingen dat China langzamerhand zou veranderen van een unilaterale waterhegemoon naar een bi- multilaterale waterhegemoon. China, dat in eerste instantie totaal geen 'transparantie' toonde, zou nu meer informatie vrij geven over watergerelateerde dingen. Van een echte samenwerking tussen de oeverstaten en de waterhegemoon is niet te spreken, maar er is een begin van bi- en multilaterale dialogen over de waterverdeling van de Brahmaputra. In het

stroomgebied is geen sprake van de tactiek *naleving door middel van normatieve overeenkomst.* Dit komt omdat China geen verdragen of overeenkomsten tekent met de andere oeverstaten. Ook de benedenstroomse oeverstaten zijn er niet van overtuigd dat China als waterhegemoon het beste is voor het stroomgebied. Wel kan er op kleine schaal worden gesproken over de tactiek *naleving door middel van (financiële) prikkels.* De Chinese banken en de Chinese regering investeren in infrastructurele projecten in het stroomgebied van de Brahmaputra. Met deze investeringen probeert de waterhegemoon steun te verwerven en zo geconsolideerde controle te bereiken.

China maakt geen gebruik van de *integration* strategie omdat er geen sprake is van 'shared control'. China wil namelijk niet samenwerken met de andere oeverstaten in het stroomgebied. Ook is er geen sprake van de tactiek *naleving door middel van ideologische hegemonie.* De benedenstroomse staten hebben niet het idee dat China als waterhegemoon het beste is voor het stroomgebied.

Alle machtsmiddelen worden door China ingezet om geconsolideerde controle te verkrijgen. De bovenstroomse positie van China en het feit dat de rivier voor 50 procent in China ligt, geeft China macht en controle in het stroomgebied. Daarbij is er vanuit landen buiten het stroomgebied sprake van (passieve) steun. Deze steun werft China voornamelijk vanwege haar grote internationale invloed in bijvoorbeeld de Verenigde Naties, waar het een vetorecht heeft. Ook maakt China gebruik van het machtsmiddel 'het kunnen mobiliseren van financiële middelen'. Dit gebeurt voornamelijk door leningen van Chinese banken te onttrekken en die te gebruiken voor investeringen in de infrastrastructuur in het stroomgebied bij de lager gelegen oeverstaten.

Tot slot maken India en Bangladesh gebruik van counterhegemonie in het stroomgebied van de Brahmaputra. India, de counterhegemoon, sluit bilaterale samenwerkingsverbanden met Bangladesh en Bhutan. Tussen de benedenstroomse staten ontstaan steeds meer dialogen en overeenkomsten over de verdeling van water uit de Brahmaputra. Ook het vertrouwen in de counterhegemoon India neemt toe bij de andere oeverstaten. Gelijkertijd neemt daarmee het vertrouwen in China af bij deze landen. De strategie die India toepast kan worden gezien als de *containment strategie*. Ook vindt *naleving voor de counterhegemoon door middel van normatieve overeenkomsten* plaats.

Als China, de waterhegemoon, kritisch wordt geanalyseerd door middel van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) is moeilijk te zeggen of er sprake is van positieve – of negatieve hegemonie. De houding van China is voornamelijk gebaseerd op het streven naar eigen belang, en laat geen rol zien als 'leider' in het stroomgebied van de Brahmaputra. Uit de analyse van de Brahmaputra is ook gebleken dat China over het algemeen unilateraal handelt. Dit maakt dat China vooral de rol van negatieve waterhegemoon bekleedt in de Brahmaputra.

6. Vergelijkende analyse Mekong en Brahmaputra

In de voorgaande hoofdstukken 4 en 5 zijn de cases van de Mekong en de Brahmaputra geanalyseerd door middel van het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). In dit hoofdstuk worden de twee cases vergeleken, waarbij de verschillen en de overeenkomsten tussen de cases worden belicht. In de conclusie van de vorige twee analyses zijn de cases kort samengevat in een tabel. Voor de vergelijking van de twee cases zijn deze tabellen hieronder samengevoegd tot een tabel.

Kernbegrip analytisch kader (Zeitoun en Warner, 2006)	**Bijdrage aan geconsolideerde controle van China (Mekong)**	**Bijdrage aan geconsolideerde controle van China (Brahmaputra)**
Strategieën		
- Resource capture	**++**	**++**
- Containment	**++**	**+**
- Integration	**±**	**-**
Tactieken		
- Naleving door middel van dwang	**+**	**++**
- Naleving door middel van (financiële) prikkels	**++**	**+**
- Naleving door middel van normatieve overeenkomst	**±**	**-**
- Naleving door middel van ideologische hegemonie	**-**	**-**
Machtsmiddelen		
- Internationale ondersteuning	**±**	**±**
- Mobiliseren van financiële middelen	**+**	**+**
- Positie oeverstaat	**++**	**++**
Counterhegemonie	**+**	**++**

Figuur 6, vergelijkende tabel Mekong en Brahmaputra (schaal van ++ tot --)

6.1. Overeenkomsten

In beide stroomgebieden bekleedt China de rol van waterhegemoon. De grote vraag naar water en hydro-elektriciteit in China zorgt ervoor dat China in beide stroomgebieden het maximale uit de rivieren wil halen. Om dit te bereiken moet de waterhegemoon China geconsolideerde controle verkrijgen en behouden in beide stroomgebieden. Wanneer China deze controle bereikt, kan de waterhegemoon doen en laten wat hij wil en zo het maximale uit de rivieren halen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de overeenkomsten. Paragraaf 6.2. belicht de verschillen.

China heeft in beide rivieren hetzelfde doel, de aanpak van de waterhegemoon is echter niet helemaal het zelfde. Ondanks het verschil in aanpak dat China tussen beide rivieren hanteert, is er toch sprake van een gedeeltelijk overeenkomstige strategie van China als waterhegemoon. Over het algemeen is China weinig bereid om met andere oeverstaten samen te werken of een dialoog te voeren met betrekking tot watergerelateerde thema's. In de Mekong en de Brahmaputra past China de 'resource capture' strategie toe. In beide stroomgebieden bouwt China dammen zonder overleg te plegen met andere oeverstaten. Het is zelfs zo dat de benedenstroomse staten soms niet op de hoogte zijn van de bouw van dammen in het stroomgebied. Ook zijn er geen van verdragen of overeenkomsten met betrekking tot waterverdeling in beide stroomgebieden. Deze resource capture strategie uit zich in de tactiek *naleving door middel van dwang*. In beide stroomgebieden heeft China recentelijk militair op kleine schaal ingegrepen. Daarnaast hebben de conflicten in het verleden, en daarbij het militair ingrijpen, invloed gehad op de houding van de landen ten aanzien van de waterhegemoon China. Ook oefent China door dwangmiddelen druk uit op de lager gelegen oeverstaten. Het feit dat China zo machtig is, maakt het de benedenstroomse oeverstaten lastig om tegen het Chinese regime in te gaan. Kortom China handelt in eerste instantie beide rivieren grotendeels unilateraal.

Een andere overeenkomst in het hegemoniale beleid van China is dat China in beide cases ook gebruik maakt van de containment strategie. In beide cases is een kleine verschuiving te zien van een unilateraal handelend China naar een meer bi- en multilateraal handelend China. De waterhegemoon wisselt sinds een aantal jaren water gerelateerde informatie uit met de benedenstroomse oeverstaten. China is zelfs 'dialoog' partner van de Mekong River Commission en praat ook met diplomaten in het stroomgebied van de Brahmaputra. Het is wel zo dat China in beide rivieren geen verdragen over waterverdeling tekent, om geen verantwoordelijkheden te hebben. Naast een toenemend dialoog is ook steeds meer sprake van bi- en multilaterale samenwerkingsverbanden in de vorm van investeringen. China probeert door middel van deze investeringen naleving te verwerven, om zo de zwakkere oeverstaten de regels van de waterhegemoon te laten nastreven.

In beide stroomgebieden maakt China vrijwel geen gebruik van de integration strategie. Zowel in de Mekong als in de Brahmaputra is geen sprake van 'shared control'. Daarnaast geeft China niet toe aan de zwakkere partijen in beide stroomgebieden. De andere oeverstaten hebben dus weinig inspraak in het waterbeleid van China.

De machtsmiddelen die de waterhegemoon in beide stroomgebieden gebruikt, zijn bijna identiek aan elkaar. In beide stroomgebieden ligt China in de bovenstroom en heeft dus de bovenstroomse positie. Van deze positie maakt China veelvuldig gebruik door het bouwen van veel dammen in het Chinese gedeelte van beide stroomgebieden. In beide stroomgebieden is geen sprake van internationale ondersteuning voor de waterhegemoon. De machtige positie van China in de wereld maakt dat er weinig tegenspraak is tegen de water hegemoon, waarmee China internationale ondersteuning verwerft. Ook investeert China op financieel vlak veel in beide stroomgebieden, dus is er ook sprake van het mobiliseren van financiële middelen. Tot slot is er sprake van counterhegemonie in beide stroomgebieden. Deze counterhegemonie is echter zo verschillend dat het besproken wordt in de volgende paragraaf.

6.2. Verschillen

Het voornaamste verschil tussen beide stroomgebieden is het verschil tussen de benedenstroomse oeverstaten. In de casus van de Mekong zijn de benedenstroomse landen een stuk minder machtig en welvarend. Al is Thailand een uitzondering. Dat staat in tegenstelling tot één van de oeverstaten van de Brahmaputra, India, dat een groot -, welvarend - en machtig land is. Ook zit er een groot historisch verschil tussen de stroomgebieden van beide rivieren. Daarmee is de context van beide stroomgebieden sterk verschillend, wat een uitwerking kan hebben op de waterrelaties tussen de landen in het stroomgebied.

Ondanks dat China in beide rivieren de containment strategie toepast, is de aanpak per stroomgebied toch verschillend. In de Mekong lijkt China deze strategie meer toe te passen dan in de Brahmaputra. Dit is gebaseerd op het feit dat China daar dialoog partner is van de MRC. Daarnaast is er een toename waar te nemen in de bi- en multilaterale betrekkingen tussen de oeverstaten van de Mekong. Ook investeert China veel in de lager gelegen landen van de Mekong. Deze investeringen zijn in de meeste landen zeer welkom omdat de landen het zelf niet kunnen opbrengen, waardoor de naleving van China als waterhegemoon wordt vergroot. Daardoor is in de Mekong ook op geringe schaal sprake van *naleving door middel van normatieve overeenkomst.* Niet zo zeer omdat er overeenkomsten zijn, maar meer omdat de andere oeverstaten vinden dat de waterhegemoon handelt uit ieders belang.

De toename van bi- en multilaterale betrekkingen in het stroomgebied van de Brahmaputra zijn van kleinere schaal. De dialoog tussen China en de andere oeverstaten is veel kleiner. Er wordt op kleinere schaal informatie doorgegeven over watergegevens. Naast de dialoog vinden ook minder investeringen plaats in de lager gelegen landen van de Brahmaputra. Dat kan zijn doordat deze landen het minder nodig hebben (voornamelijk India) omdat er zelf geld is voor de aanleg van infrastructurele projecten in het verloop van de rivier. Ook kan meespelen dat de Brahmaputra voor 50 procent op Chinees grondgebied ligt. Op dit gedeelte van de rivier is veel hoogteverschil, waardoor veel hydro-elektriciteit kan worden gewonnen. Dat maakt dat investeren in andere delen van de rivier om hydro-elektriciteit te verkrijgen minder nodig maakt. De Mekong ligt maar voor 21 procent op Chinees grondgebied, waardoor investeringen in de andere oeverstaten met een groot hoogteverschil veel hydro-elektriciteit kan opleveren en dus aantrekkelijker is.

Een ander groot verschil tussen beide stroomgebieden is de mate van counterhegemonie. In de Mekong roept de strategie die de waterhegemoon China nastreeft enigszins weerstand op. Thailand staat negatief tegenover het waterbeleid van China en laat dat duidelijk merken. Naast Thailand laat ook Vietnam zijn onvrede blijken. De invloed van de dammen die China bouwt hebben grote gevolgen voor het land. Beide landen laten zien dat ze tegen aspecten van de waterhegemoon China zijn, ze gebruiken echter geen specifieke strategie of tactiek voor hun counterhegemonie. Wel worden de lager gelegen landen van de Mekong bijgestaan door Amerika in het 'Lower Mekong Iniative'. Dit initiatief moedigt de oeverstaten aan om te proberen de invloed van China in het stroomgebied te verminderen. Dit kan worden gezien als het machtsmiddel 'internationale ondersteuning'.

Het verschil met de counterhegemonie in de Brahmaputra is dat India wel degelijk strategieën en tactieken gebruikt om de machtsrelaties in het stroomgebied te veranderen. India is bewust van het feit dat het een machtig land en daarmee gerechtvaardigde counterhegemoon is. De counterstrategie die India nastreeft is de containment strategie. Door middel van bilaterale dialogen en samenwerkingsverbanden met Bangladesh probeert India naleving te verwerven als counterhegemoon. Het tekenen van overeenkomsten en verdragen over waterverdeling tussen beide landen zou er op duidden dat de tactiek *naleving door middel van normatieve overeenkomsten* wordt gebruikt door India.

Kortom, er zitten diverse verschillen in de aanpak van de waterhegemoon China tussen beide rivieren en hun stroomgebieden om geconsolideerde controle te bereiken. Bij deze vergelijking moet echter wel opgemerkt worden, dat stroomgebieden nooit identiek zijn en altijd een andere context hebben, wat het vergelijken van internationale stroomgebieden lastig maakt (Mark Zeitoun, persoonlijke communicatie 21 mei 2013).

7. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de vraag die centraal stond in dit onderzoek. De antwoorden op de deelvragen voortkomend uit de analyses, zijn reeds benoemd in het vorige hoofdstuk 6 (vergelijkende analyse). Daar zal in dit hoofdstuk niet verder op worden teruggekomen. De beantwoording van de hoofdvraag staat hier centraal. Het doel van dit onderzoek was om door middel van empirisch onderzoek het analytisch kader over waterhegemonie van Zeitoun en Warner (2006) te toetsen, om zo aanbevelingen te kunnen doen voor het verder ontwikkelen van dit kader. De hoofdvraag van dit onderzoek luidde:

"In hoeverre is het analytisch kader van waterhegemonie dat Zeitoun & Warner (2006) hebben opgesteld een krachtig instrument om internationale waterconflicten te analyseren?"

Door het toepassen van het analytisch kader op de cases van de Mekong en de Brahmaputra is gebleken dat het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) over waterhegemonie een systematische aanpak biedt voor het analyseren van waterhegemonie in internationale waterconflicten. Door het systematisch analyseren van strategieën, tactieken en machtsmiddelen wordt een beeld geschetst van de waterhegemoon en zijn handelen in het stroomgebied. Dit maakte dat in beide cases de waterhegemoon kon worden aangewezen en geanalyseerd kon worden welke strategieën, tactieken en machtsmiddelen de waterhegemoon nastreefde. Tot slot biedt het analytisch kader ook goede handvatten voor het analyseren van counterhegemonie in een stroomgebied.

Het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006) is zeer geschikt om de algemene waterrelaties tussen oeverstaten in een stroomgebied weer te geven. Zo maakt het kader duidelijk in welke mate er sprake is van conflicten tussen oeverstaten, hoe de machtsrelaties binnen het stroomgebied zijn en naar wat voor soort controle wordt nagestreefd door de oeverstaten. Door middel van deze kennis kan worden opgemaakt welk land de rol van waterhegemoon bekleedt in het stroomgebied.

Wanneer het analytisch kader werd toegepast op de beide cases kwam naar voren dat in beide stroomgebieden sprake was van een lichte verandering in houding en gedrag van de waterhegemoon. De houding van China veranderde van heel unilateraal handelende waterhegemoon naar een waterhegemoon die op een meer bi- en multilaterale manier zijn invloed uitoefent in het gebied. Door middel van de drie strategieën en de verschillende tactieken in het analytisch kader was deze verschuiving duidelijk en gedetailleerd waar te nemen en weer te geven. Ook ging het vergelijken van beide cases redelijk eenvoudig door de systematische aanpak die het analytisch kader biedt.

Terugkoppelend naar de hoofdvraag van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat het analytisch kader van Zeitoun & Warner (2006) over waterhegemonie een krachtig instrument is om internationale waterconflicten te analyseren. Uit het onderzoek is wel gebleken dat het kader op een aantal gebieden hiaten vertoont. Zo biedt het model geen plek aan bepaalde contextuele factoren die wel degelijk van invloed kunnen zijn op een internationaal waterconflict. Daarbij denkend aan de historische context en de absentie avn duideiljke meetwaarden om goede analyses te kunnen doen.

7.1. Aanbevelingen

In de inleiding van dit onderzoek is al een keer eerder genoemd dat er discussie bestaat over het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Deze kritiek zal aan bod komen in hoofdstuk 8, de slotbeschouwing. Uit dit onderzoek komen meerdere aanbevelingen naar voren die toegevoegd zouden kunnen worden aan de wetenschappelijke discussie over het analytisch kader, om zo bij te dragen aan het verder ontwikkelen van het kader over waterhegemonie.

In eerste instantie kwam uit het onderzoek naar voren dat er geen indicatoren zijn ontwikkeld voor het analyseren van het analytisch kader over waterhegemonie. Dit maakt dat het empirisch toetsen van het kader moeilijk en minder betrouwbaar is. Dit omdat het maar de vraag is of uit een hertoetsing van het analytisch kader (ongeveer) hetzelfde resultaat zou komen. Door het kwalitatief onderzoek van het analytisch kader door middel van diepte interviews, zoals in dit onderzoek gebeurd is, is informatie verkregen die gebaseerd is op de visies van anderen, in plaats van harde controleerbare feiten. Uit dit onderzoek blijkt dat het ontwikkelen van indicatoren het analytisch kader ten goede zou komen aan de verdere ontwikkeling van het analytisch kader. In het volgende hoofdstuk worden enkele voorbeelden genoemd van bruikbare indicatoren voor het analytisch kader.

Naast de ontwikkeling van indicatoren komt nog een zwakke plek van het analytisch kader naar voren uit dit onderzoek. Namelijk de historische context wordt niet meegenomen. Jeroen Warner noemt in een gesprek met hem de term '*shadow of the past',* echter wordt dit niet genoemd in het analytisch kader. Het is namelijk zo dat gebeurtenissen uit het verleden nog steeds grote invloed kunnen hebben op de beeldvorming en de vervolg acties van de actoren in het stroomgebied. Dit blijkt ook uit dit onderzoek, waar de historische context invloed heeft op de verschillende strategieën, tactieken en machtsmiddelen die China inzet in het stroomgebied van de Mekong en de Brahmaputra. In het analytisch kader is er onvoldoende plek voor onderliggende discoursen die de context van het stroomgebied bepalen. Er wordt dan ook aanbevolen om de context in het analytisch kader mee te nemen door '*path dependency*' toe te voegen aan het kader. Deze padafhankelijkheid verklaart hoe gedrag van nu door bepaalde omstandigheden in het verleden worden beperkt.

Tot slot komt uit een vergelijkbaar onderzoek van Marjolein Kouwenhoven (2013), waarin de waterhegemonie in het stroomgebied van de Nijl wordt geanalyseerd, naar voren dat stabiliteit en onstabiliteit van staten internationale waterconflicten kunnen beïnvloeden. Het analytisch kader neemt onbewust aan dat staten stabiel zijn en daardoor volledig deel kunnen nemen in het onderhandelingsproces. Dit lijkt niet terecht, omdat het namelijk een groot verschil maakt of een land in oorlog is of dat het land economische welvaart en binnenlandse rust kent. Daar komt bij dat het er op lijkt dat stabiele staten kunnen profiteren van onstabiliteit in andere staten. Waardoor de stabiele staat zijn macht kan vergroten ten opzichte van de onstabiele staat, wat de asymmetrische verhouding tussen beide vergroot. Deze wisselwerking kan veel invloed hebben op de machtsrelaties in het stroomgebied. Dit maakt dat in het analytisch kader over waterhegemonie hier aandacht aan moet worden besteed.

8. Slotbeschouwing

Met dit onderzoek is getracht het analytisch kader van waterhegemonie te beoordelen of het een krachtig instrument is om internationale waterconflicten te analyseren. Dat is gebeurd aan de hand van twee cases, de Mekong en de Brahmaputra. Uit de voorgaande conclusie is gebleken dat het kader inderdaad een geschikt instrument is voor het analyseren van internationale waterconflicten. Er bleken echter enkele zwakke plekken in het analytisch kader te zitten, enkele aanbevelingen zijn hiervoor gedaan. In dit hoofdstuk worden kritieke punten in het analytisch kader weergegeven en wordt de wetenschappelijke discussie rond het analytisch kader belicht.

8.1. Eigen bevindingen

In het vorige hoofdstuk, de conclusie, zijn al enkele aanbevelingen gedaan met betrekking tot het analytisch kader. Deze worden in dit hoofdstuk verder uiteengezet. In eerste instantie kwam uit het onderzoek naar voren dat er geen indicatoren aanwezig zijn om het analytisch kader te toetsen op feiten. Het maken van indicatoren zou het analytisch kader betrouwbaarder maken. Enkele suggesties van indicatoren die bruikbaar zouden kunnen zijn voor het analytisch kader zijn:

- Een indicator die bilaterale en multilaterale verbanden tussen de waterhegemoon en de andere oeverstaten meet. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een schaal die de hoeveelheid van investeringen en dialogen meet. Door middel van deze indicator kan worden weergegeven in welke mate sprake is van de containment strategie.
- Een indicator om militair ingrijpen en dwangmiddelen te meten, zodat duidelijk wordt in welke mate sprake is van naleving door middel van dwang.
- Een indicator om internationale ondersteuning te meten. Deze indicator zou dan rekening moeten houden met het feit dat internationale ondersteuning niet zo nodig ondersteuning voor de waterhegemoon en zijn acties betekent, maar ook met de internationale machtspositie van de waterhegemoon kan internationale ondersteuning worden verworven.

Een tweede aanbeveling dat uit het onderzoek naar voren kwam, was het toevoegen van de context van een stroomgebied om zo een beter beeld te krijgen van de onderliggende discoursen in het stroomgebied. Dit zou kunnen worden toegevoegd aan het analytisch kader door ‘path dependency’ er in op te nemen.

De derde aanbeveling die werd gedaan in de conclusie was aandacht besteden aan de wisselwerking in een stroomgebied wanneer sprake is van stabiele en onstabiele oeverstaten. In het analytisch kader wordt namelijk er van uit gegaan dat staten altijd stabiel zijn, wat niet altijd het geval is. In eerste instantie zou meer onderzoek naar dit fenomeen moeten worden gedaan. Aan de hand van een vervolg onderzoek zou het analytisch kader op dit kritieke punt kunnen worden aangepast.

Tot slot is er nog een puntje van kritiek dat aan de wetenschappelijke discussie zou moeten worden toegevoegd. Dit puntje van kritiek is niet genoemd in de conclusie omdat het niet naar voren komt uit dit onderzoek. Maar het analytisch kader beschouwt waterhegemonie alleen vanuit de waterhegemoon zelf en niet vanuit de andere gehegemoniseerde oeverstaten. Daar kunnen

vraagtekens bij worden gezet of er dan wel sprake is van een beeldvorming die de werkelijkheid weergeeft.

8.2. Wetenschappelijke discussie

Op de theorie van waterhegemonie van Zeitoun en Warner (2006) is kritiek van verscheidende auteurs. Die kritiek leidde tot een discussie over het analytisch kader met betrekking tot waterhegemonie. Dit kader laat zien dat de waterhegemoon grote invloed heeft op de waterverdeling in het stroomgebied wanneer hij het sterkst blijkt op alle drie de machtsorders (Zeitoun & Warner, 2006). Dit is gebaseerd op de theorie van Gramsci, die de grondlegger is van de theorie over hegemonie.

Volgens Selby (n.d.) leggen Zeitoun en Warner de theorie van Gramsci verkeerd uit. In de theorie van Gramsci wordt uitgegaan van een relatie tussen staat en maatschappij, dit maakt dat de staat daadwerkelijk een belangrijke rol speelt. Dit zou betekenen dat er machtsrelaties kunnen ontstaan tussen staten. Het is echter zo dat in de theorie van Zeitoun en Warner alleen uitgegaan wordt van relaties tussen staten, de relatie tussen staat en burgers in de maatschappij wordt onderbelicht (Selby, n.d.). Deze relatie tussen staten staat in tegenstelling tot de theorie van Gramsci die ervan uit gaat dat hegemonie ontstaat en gehandhaafd wordt op het transnationale niveau. Kortom, Selby vindt dat het analytisch kader van Zeitoun en Warner te veel uitgaat van een 'state-centric' wereldbeeld (n.d.).

Naast Selby (n.d.) heeft ook Furlong (2006) kritiek geuit op het analytisch kader van Zeitoun en Warner (2006). Net als Selby had Furlong kritiek op het statelijke niveau van het analytisch kader. Het verschil tussen Selby en Furlong is echter dat Furlong haar kritiek niet alleen op het analytisch kader van waterhegemonie richt. In het bredere waterdiscours zouden wetenschappers er vanuit gaan dat een conflict wordt beperkt tot staatscompetitie.

Beide auteurs zijn het er over eens dat het analytisch kader geholpen zou zijn met het toevoegen van waterhegemoniale analyses op subnationaal niveau (Zeitoun, 2011). In 2008 begint Warner deze beperking aan te pakken door de hegemoniale relaties op meerdere niveaus weer te geven (Warner, 2008).

Uit het empirische gedeelte van dit onderzoek is niet naar voren gekomen dat het op statelijk niveau naar waterhegemonie kijken een probleem vormt voor het weergeven van de machtsrelaties in een stroomgebied. Dit kan verklaard worden door het feit dat er redelijk abstract gekeken werd naar de beide stroomgebieden. Wanneer er dieper op beide cases in was gegaan, hadden meerdere niveaus van hegemonie waarschijnlijk wel een toevoeging gehad.

9. Reflectie

In dit hoofdstuk wordt teruggekeken op diverse aspecten van het onderzoek. Het zelfstandig uitvoeren van een omvangrijk onderzoek is naar mijn idee zeer nuttig en zinvol geweest. Het schrijven van een onderzoek vraagt om een bepaald werk en denkniveau, ik heb er veel van geleerd. Achteraf kan gesteld worden dat bepaalde onderzoeksaspecten goed zijn verlopen en sommige niet. Deze ervaring kan worden meegenomen in een vervolg onderzoek.

Het onderzoek heeft antwoorden kunnen geven op de vooraf gedefinieerde hoofd- en deelvragen. De twee cases die empirisch bij hebben gedragen aan het toetsen van het analytisch kader, zijn redelijkerwijs tot stand gekomen, waarbij diverse vormen van bronnen zijn geraadpleegd. Het toepassen van het analytisch kader op beide stroomgebieden ervoer ik als vrij lastig, toch denk ik dat ze het gewenste resultaat hebben gegeven. Voor een vervolg onderzoek zou het interessant zijn als de zwakke punten van de theorie over waterhegemonie worden meegenomen en eventueel empirisch getoetst.

Aan het onderzoeksproces is duidelijk te zien dat tijdgebrek zijn weerslag heeft gehad. Er moet bij dit onderzoek rekening gehouden worden met het feit dat door het tijdslimiet voor de analyse van beide stroomgebieden niet veel experts zijn ondervraagd (in totaal 7). Binnen de beschikbare mogelijkheden heb ik het gevoel veel bereikt te hebben. Veel experts waren graag bereid om met me te praten over dit onderwerp en dat is me dan ook erg meegevallen. Het interviewen van experts vond ik in het begin vrij lastig omdat het analytisch kader nog niet helemaal duidelijk voor me was. Door het verbeteren van mijn eigen kennis over het onderwerp en het grote enthousiasme van de experts, was dit uiteindelijk een van de leukere onderdelen van het doen van een onderzoek.

Het begin van het onderzoeksproces liep enigszins langzaam. Toen de richting van het onderzoek eenmaal bepaald was, verliep het proces echter voorspoedig. De intensieve samenwerking in het begin met Marjolein Kouwenhoven heeft goed geholpen om het analytisch kader te snappen en uit te zoeken hoe het empirisch getoetst moest worden.

Hoewel er interessante conclusies uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen, is ook gebleken dat de onderzoeksgegevens de nodige beperkingen kenden. In dit onderzoek moet wel rekening gehouden worden dat door een gegeven analytisch kader men naar het model toe gaat redeneren. Tijdens het werken met dit analytisch kader, kan het zo zijn dat er naar gericht informatie is gezocht. Dit kan als uitwerking hebben dat er bij het analyseren onderdelen over het hoofd zijn gezien. Omdat dit invloed kan hebben op de resultaten van het onderzoek moet men hiervan wel bewust zijn.

Literatuur:

Amarasinghe, U. (2012*). The National River Linking Project of India; Some Contentious Issues.* Vinddatum 17 juni, op http://www.iwmi.cgiar.org/iwmi-tata/PDFs/2012_Highlight-16.pdf

Amer, R. (1997). *Border Conflicts between Cambodia and Vietnam.* Vinddatum 13 juni 2013, op http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/publications/full/bsb5-2_amer.pdf

Anisfeld, S. C. (2010). *Water Resources*. United States: Island press.

Apri, C. (2013). China's water war on India. Vinddatum 3 mei 2013, op http://www.niticentral.com/2013/04/05/chinas-water-war-on-india-62020.html

Aquastat (2011). *Ganges-Brahmaputra-Meghna river basin*. Vinddatum 29 april 2013, op http://www.fao.org/nr/water/aquastat/basins/gbm/index.stm

Aquastat (2011). *Mekong river basin*. Vinddatum 29 april 2013, op http://www.fao.org/nr/water/aquastat/basins/mekong/index.stm

Bagchi, I. (2010*). China admits to Brahmaputra project*. Vinddatum 19 mei 2013, op http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2010-04-22/india/28126091_1_zangmu-brahmaputra-india-and-china

Bajpal, K. (2013). *India and China: softly, softly*. Vinddatum 19 mei 2013, op G:\Literatuur\literatuur cases\goed bruikbaar\India and China softly, softly - The Times of India.htm

Bakshi, G. D. (2000). The *Sino-Vietnam War-1979: Case Studies in Limited Wars. BHARAT RAKSHAK MONITOR - Volume 3(3)*. Vinddatum 13 juni 2013, op http://www.bharat-rakshak.com/MONITOR/ISSUE3-3/bakshi.html

Balasubramanyam, V.N. (2002). *Foreign Direct Investment in India*. Vinddatum 18 juni 2013, op http://eprints.lancs.ac.uk/48552/1/Document.pdf

BBC. (2001). *Fresh Bangladesh border clash 19 april 2001.* Vinddatum 8 mei 2013, op http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1284789.stm

Beach, H. L., Hammer, J., Hewit, J.J., Opperleimer, J.A. en Wolf, A. T. (2000). *Transboundary freshwater dispute resolution.* United Nations University Press: United states.

Bercovitch, J., Kremenyuk, V. en Zartman, W. I. (2009). *The SAGE handbook of conflict revolution*. London: Sage publications.

Bottelier-Depois, A. (2011). Laos bedreigt door buitenlandse investeringen. *De Aziatische tijger*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.aziatischetijger.nl/2011/05/22/laos-bedreigt-door-buitenlandse-investeringen/

Cascào, A.E. (2009). Changing power relation in het Nile river basin: unilateralism vs. cooperation? *Water alternatives*. 2 (2) 245-268

Chellaney, B. (2009). *The Sino-Indian Water Divide*. Vinddatum 19 mei 2013, op http://www.project-syndicate.org/commentary/the-sino-indian-water-divide

Chanelley, B. (2011). *Water: Asia's new battleground.* Georgetown University Press, Washington D.C.

Chang, F. K. (2013). *The Lower Mekong Initiative & U.S. Foreign Policy in Southeast Asia*: Energy, Environment & Power. Vinddatum 16 mei 2013, op https://www.fpri.org/articles/2013/04/lower-mekong-initiative-us-foreign-policy-southeast-asia-energy-environment-power

CIA. (1963). *The Sino-Indian Border Dispute.* E-Asia University of Uoregon liberaries. Vinddatum 9 mei 2013, op http://library.uoregon.edu/ec/e-asia/read/polo-07.pdf

Cooley, H., Christian-Smith, J., Gleick, P. H., Allen, L., & Cohen, M. (2009). *Understanding and reducing the risks of climate change for transboundary waters*. Oakland: Pacific Institute.

De Aziatische Tijger. (2012). *Laos wil tweede dam bouwen in Mekongrivier*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.aziatischetijger.nl/2012/10/21/laos-wil-tweede-dam-bouwen-in-mekongrivier/

Dinar, A., Dinar, s., Mc Caffrey, s., & Mc Kinney, D. (2007). *Bridges over water: understanding transboundary water conflict, negotiation and cooperation*. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd: Singapore.

Donkers, H. (2000). Een tragisch lot voor veel rivieren. *Geografie,* Vol. 9, No. 3, pp. 14-17

Donkers, H. (2008). Water wordt wereldwijd schaarser. in: Dietz, T., Den Hertog, F. en Van der Wursten, H. (ed.) Van natuurlandschap tot risicomaatschappij. De geografie van de relatie tussen mens en milieu. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 94-105.

Donkers, H. (2012). China's hegemonistische waterpolitiek. *Internationale spectator.* 66*,* 353-357

Donkers, H. (2013). China's hand op Aziës waterkraan. *Geografie 1*, jaargang 22.

Dore, J. (2004). Yunnan Hydropower Expansion; Update on China's energy industry reforms & the Nu, Lancang & Jinsha hydropower dams. *CMU-USER and Green Watershed*:Yunnan

ESCAP (2013). *ESCAP's Vision*. Vinddatum 24 april 2013, op http://www.unescap.org/about/vision

Egberts, L. (2013). *Vietnam*. Vinddatum 13 juni 2013, op http://conflictenteller.nl/vietnam.html

Feenstra, M. (2011). *India voor beginners.* Vinddatum 8 mei 2012, op http://www.voorbeginners.info/india/economie.html

Feng, X. en Okano-Heijmans, M. (2012). Economische diplomatie en hydro-politiek in de Mekong-regio: Rivaliteit tussen China en Japan. *Internationale spectator, jaargang 66, nr. 7/8.*

Furlong, K. (2006). Hidden theories, troubled waters: International relations, the 'territorial trap', and the Southern African development community's transboundary waters. *Political Geography.* 25, 438-458

Gen, M. (2011). *China as Hydro- Hegemon : The Onset of Water Wars*. Vinddatum 13 mei 2013, op http://www.vifindia.org/article/2011/july/06/China-as-Hydro-Hegemon-The-Onset-of-Water-Wars

Gleick, P. (1993). Water and conflict: fresh water resources and international conflict. *International Security* (18), 79-112.

GMS (2013). *Greater Mekong Subregion: Overview.* Vinddatum 24 april 2013, op http://www.adb.org/countries/gms/overview

Grimond, J. (2010). For want of a drink: A special report on water. *The Economist*, 22, 1-20

Godwin, P. H. B. (n.d). *China as regional hegemon?* Vinddatum 27 mei 2013, op http://community.middlebury.edu/~scs/docs/Godwin,%20China%20as%20a%20Regional%20Hegemon.pdf

Gokhale, N. A. (2013). Chinese army helicopters violated Indian airspace: sources. Vinddatum 19 mei 2013, op http://www.ndtv.com/article/cheat-sheet/chinese-army-helicopters-violated-indian-airspace-sources-357640

Grant, R. (n.d.). *De oorlog in Vietnam*. Biblion: Leiden.

Gupta, S. (2011). *India and Bangladesh: calculus of territorial dispute settlement*. Vinddatum 8 mei 2013, op http://www.eastasiaforum.org/2011/10/10/india-and-bangladesh-calculus-of-territorial-dispute-settlement/

Hensengerth, O. (2009) *Money and Security:China's Strategic Interests in theMekong River Basin.* Vinddatum 25 april 2013, op www.Chathamhouse.org.uk

Horvath, G. (1995). *Thailand's War with the Vichy France*. HistoryToday. Vinddatum 13 juni 2013, op http://www.historytoday.com/george-horvath/thailands-war-vichy-france

Humbolt (2013). *Mekong natuurkundig*. vinddatum 23 april 2013, op http://www.humboldt-online.nl/Lesmateriaal/1-havo-vwo/6-Mekong/6.1-Mekong-natuurkundig.htm

IANS (2013*) Expert: India-China need water-sharing treaty on Brahmaputra*. Vinddatum 13 mei 2013, op http://news.oneindia.in/2013/05/05/india-push-for-treaty-with-china-on-brahmaputra-expert-1209636.html

Indian Express (2013). *China has agreed to consider improving Brahmaputra water mechanism: Khurshid.* Vinddatum 2 juni 2013, op http://www.indianexpress.com/news/china-has-agreed-to-consider-improving-brahmaputra-water-mechanism-khurshid/1114036/

Islam, S. (2011). *Bangladesh backs solar pumps to expand irrigation*. Vinddatum 17 juni 2013, op http://www.trust.org/item/?map=bangladesh-backs-solar-pumps-to-expand-irrigation

IPS. (2012). *Cambodja in de ban van de hydro-elektriciteit*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.ipsnews.be/artikel/cambodja-de-ban-van-de-hydro-elektriciteit

Kanwal, G. (2011). *China is Emerging as a Water Hegemon in Asia*. Vinddatum 17 juni 2013, op http://blog.usinpac.com/gurmeet-kanwal/china-is-emerging-as-a-water-hegemon-in-asia/

Keskinen, M., Mehtonen, K., & Varis, O. (2008). Transboundary cooperation vs. international ambitions: The role of China and Cambodia in the Mekong region. In N. I. Pachova, M. Nakayama, L. Jansky (Eds.), *International Water Security: domestic threats and opportunities* (pp. 79-105). Hong Kong: United Nations University Press.

Knapen, B. (2012). Waarom water niet kan wachten. *Internationale spectator*, jaargang 66, nr. 7/8

Krishna, S.M. (2010). *Chinese dam will not impact flow of Brahmaputra*. Vinddatum 19 mei 2013, op G:\Literatuur\literatuur cases\goed bruikbaar\Chinese dam will not impact flow of Brahmaputra Krishna - Indian Express.htm

Kumar Sinha, U. (2012). Examining China's Hydro-Behavior: peaceful or assertive? *Strategic Analysis* 36(1), 41-56.

Liebman, A. (n.d.). *Trickle-down hegemony? China's "peaceful rise" and dam building on the Mekong*. Vinddatum 1 mei 2013, op http://www.jstor.org/discover/10.2307/25798737?uid=2129&uid=3738736&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21102259634571

Lund, M. (1996). *Preventing Violent Conflicts: A Strategy for Preventive Diplomacy*, Washington DC: US Institute of Peace Press. Ch. 1-2 (pp. 3-49)

Macan-Markar, M. (2007). *China Moves Oil Up the Mekong: What price the environment?* Vinddatum 27 Februari 2012, op http://japanfocus.org/-Marwaan-Macan_Markar/2328

McGregor, J. (2000). *The internationalization of disputes over water: the case of Bangladesh and India.* Australië: University of Western Australia.

Mekong River Commission. (2005). *Overview of the hydrology of the Mekong Basin*. Vinddatum 2 mei 2012, op http://www.mekong_info.org/assets/midocs/0001968-inland-waters-overview-of-the-hydrology-of-the-mekong-basin.pdf.

Mekong River Commission. (2010). *State of the Basin report 2010*. Vinddatum 2 mei 2013, op http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/basin-reports/MRC-SOB-report-2010full-report.pdf.

Mekong River Comission. (n.d.). *Strategic plan 2011-2015 Mekong River Commission*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/strategies-workprog/Stratigic-Plan-2011-2015-council-approved25012011-final-.pdf.

Mizanur Rahaman, M. (2006). *The Ganges Water Conflict; a cooperative analysis of 1977 agreement and 1996 Treaty.* Vinddatum 17 juni 2013, op http://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/articles/general/Rahaman-Ganges-Asteriskos.pdf

Mondiaal Nieuws. (2012). *Cambodja in de ban van de hydro-elektriciteit.* Vinddatum 13 juni 2013, op http://www.mo.be/artikel/cambodja-de-ban-van-de-hydro-elektriciteit

Naohiro, K. (2012). *China's External Economic Cooperation: Ties to the Mekong Region*. Vinddatum 30 mei 2013, op http://www.nippon.com/en/in-depth/a00803/

Nayaran, R. (2013). *India clears hydropower project on Brahmaputra to counter China*? Vinddatum 17 juni 2013, op http://en-maktoob.news.yahoo.com/india-clears-hydropower-project-brahmaputra-counter-china-114637461.html

Novum. (2013). *China executeert Mekong-piraten*. Vinddatum 30 mei 2013, op http://www.nd.nl/artikelen/2013/maart/01/china-executeert-mekong-piraten

NRC handelsblad. (2011). Conflict tussen Thailand en Cambodja opgelaaid*. NRC handelsblad.*

Ohlsson, L. (1995). *Hydropolitics: conflicts over water as a development constraint*. University Press Ltd: Bangladesh

Öjendal, J. (1995). Mainland Southeast Asia: co-operation or conflict over water? In L. Ohlsson (Ed.), *Hydropolitics, conflicts over water as a development constraint*. (1995). Londen: Zed Books.

Onishi, K. (2011): Reassessing Water Security in the Mekong: The Chinese Rapprochement with Southeast Asia. in *Journal of Natural Resources Policy Research* (pp. 393-412). United Kingdom: Routledge.

Parashar, S. (2011). *Beijing hasn't denied plans to divert Brahmaputra flow: Expert*. Vinddatum 13 mei 2013, op http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2011-06-16/india/29665225_1_wang-guangqian-brahmaputra-indus-water-treaty

Parfit, M. (1993). Water: the power, promise and turmoil of North America's fresh water. *National Geografic*, *special edition: water*, 16-52.

Pinitbhand Paribatra, M.L. (n.d). *The relationships between Thailand and Myanmar: Conflicts and confrontations under the Thaksin Shinawatra's government*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.seachula.com/b3.html

Postel, S. L. en Wolf, A. T. (2001). Dehydrating Conflict. *Foreign Policy*, *126*, 60-67.

Roughneen, S. (2010). *Thai officials condemn planned Chinese dams*. Vinddatum 30 mei 2013, op http://www.ft.com/cms/s/0/2dd0b486-850b-11df-adfa-00144feabdc0.html#axzz2UmhaMoXR

Sharma, N., Grag, R.D., Sarar, A., Akhtar, P. en Kumar, N.(2012*). Study of Brahmaputra erosion and its control.* Vinddatum 17 juni 2013, op http://ndma.gov.in/ndma/latestdisasterupdates/NDMA%20Final%20Report%20Brahmaputra%20River.pdf

Schouten, E. (2011) het water zakt, de chinezen komen. *NRC handelsblad*, 4 juni 2011.

Selby, J. (2007). Beyond hydro-hegemony: gramsci, the national, and the trans-national. Vinddatum: 23 februari 3013, op http://www.soas.ac.uk/water/publications/papers/file39697.pdf

Singh, R. (2013). China ends Ladakh standoff, troops pull back. *New York Times.* Vinddatum 2 juni 2013, op http://www.hindustantimes.com/India-news/NewDelhi/China-ends-Ladakh-standoff-troops-pull-back/Article1-1055249.aspx

Sinha, U. K. (2012). *Examining China's hydro-behaviour: peaceful or assertive*? Routlegde: London.

Solano, G. (2001). On the cultural validity of social assessments. *Journal of research in teaching, Vol. 38, No. 5, p. 553-573.*

The Economist. (2010). For want of a drink; a special report on water. *The Economist*; 22 mei 2010.

Tethong, Z. (2009). *The brahmaputra river basin*. Vinddatum 7 mei 2013, op http://www.mtholyoke.edu/~tetho20z/classweb/dw1/brahmaputra.html

Tuke, V. (2012). China's Rising Global Profile: The Great Power Tradition by Harsh V. Pant. *Sussex Academic Press*: Eastbourne.

Trouw. (2004). Thai tegen Chinese dammen. *Dagblad Trouw*. Vinddatum 16 juni 2013, op http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/archief/article/detail/1751663/2004/01/26/Thai-tegen-Chinese-dammen.dhtml

Vennix, J.A.M. (2010). *Theorie en praktijk van empirisch onderzoek. Tweede druk*. Harlow: Pearson Education Limited.

Verkoren, O. (2010). *(Semi-) perifere regio's in de wereld: actuele ontwikkelingen*. Vinddatum 17 juni 2013, op http://www.uu.nl/SiteCollectionDocuments/GEO/nascholing_aardrijkskundedocenten/Ontwikkelingslanden.pdf

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek. Eerste druk.* Den Haag: Boom Lemma uitgevers

Warner, J.F. & Zeitoun, M. (2008). International relations theory and water do mix: a response to Furlong's troubled waters, hydro-hegemony and international water relations. *Political Geographer*. 27, 802-810.

Warner, J. (2008). Contested hydrohegemony: Hydraulic control and security in Turkey. *Water alternatives.* 1 (2) 271-288.

Warner, J. (n.d.). *Internationaal waterconflict: een fluide begrip*. Vinddatum 17 juni 2013, op http://www.hotel-dewereld.nl/website-oud/lezingen/WarnerWaterconflict.pdf

Warner, J. en Zawari, N. (2012). Hegemony and assymetry: multiple-chessboard games on transboundary rivers. *Springerlink.com*

Tsering, T. (2005). China's water politics: in whose interests? *Portland state University*: Tibet.

Wirsing, R. G. (2012). *The Brahmaputra: water hotspot in Asia.* Qatar: Georgetown University.

Wong, S. (2007). *China Bets on Massive Water Transfers to Solve Crisis*. Vinddatum 17 juni 2013, op http://www.internationalrivers.org/resources/china-bets-on-massive-water-transfers-to-solve-crisis-1899

Yoffe, S. B., Wolf, A. T. en Giordano, M. (2001). Conflict and cooperation over international freshwater resources: indicators and findings of the basins at risk. *Journal of American water resources association*. 39(5), 1109-1126.

Zeitoun, M. & Allan, J.A. (2008). Applying hegemony and power theory to transboundary water analysis. *Water policy*. 10 (2), 3-12.

Schot, N., Van Elswijk, F. en Korsman, M. (2011). *'De Tien' tweede wereld oorlog*. Vinddatum 13 juni 2013, op http://de10tweedewereldoorlog.blogspot.nl/2011/01/top-10-landen-met-de-meeste.html

Zeitoun, M. & Warner, J. (2006). Hydro hegemony – a framework for analysis of trans-boundary water conflicts. *Water policy*. 8, 435-460.